

د تدریس اصول او میتود

Teaching Techniques and Methods

میتود یوه یوناني اصطلاح ده چې له Meta او Hodes دوه کلمو څخه اخستل شویده. میتا د دننه، په منځ کې او د دوام مانا گانې لري او د هودس مانا "لاره" ده. په عنعنوي توگه میتود هغه جوته شوې، ډاډمنه او لنډه لاره ده چې خلک پري تللي وي او کولای شي ژر تر ژره ځان ورباندې هدف ته ورسوي.

هر انسان د یو کار د سرته رسولو لپاره ځانگړي هدفونه لري او هغوی ته درسیدلو لپاره ډول ډول لارو او چارو څخه کار اخلي. دا لارې چارې چې د یو هدف د ترلاسه کولو لپاره کارول کېږي، میتود نومېږي. د تدریس میتودونه هم همداسې منطقي او منظمې لارې چارې دي چې بنسټونکي دهغی په کارولو سره خپل درسي بهیر په ټولگي کې پرمخ بیايي چې دی او زده کوونکي یې به ډاډمنه، اغیزمنه او آسانه توگه درسي هدفونه ترلاسه کړي. ځیني علما د تدریس میتود په هکله داسې لیکي:

میتود د یوناني Methodus کلمې څخه اخستل شوې چې معنایې اصول، روش او دیوې مسلې دحل کولو لارې چارې دي، یا داچې د بنسټونو کارونو داچرا کولو له پاره یو سیستماتیک او ثابت دستور او یا د درس دهر ډول عملیاتو رهنمایي کولو ته میتود وايي. په دی ډول بنه میتود هغه میتود دی چې دزده کړې هدفونو ته ژر او آسانه رسیدل تضمین کړي. او ځینې اثارو کې د تدریس اصول په هکله داسې لیکي:

د تدریس اصول ددوه کلمو اصول او تدریس څخه ټولګي شوی دی. ددې لارو،
ده چې دهر یو په هکله یې مقررات وړاندې کړي.

اصول داصل د کلمې جمع ده چې درینې، بنسټ، اساس، قاعده او قانون به معنی دي، خو به اصطلاح کې دیو لږ قواعدو، مقرراتو او قوانینو څخه عبارت دي

چې د لوړو مقاماتو له خوا د ټولنيزو امورو او مسایلو د تطبيق له پاره وضع کيږي. تدریس په لغت کې درس ورکولو ته وايي او په اصطلاح کې تدریس د زده کونکو د پیژندنې او په فردي او اجتماعي توګه د هغوی له لارښوونې څخه عبارت دي. له دې تعريف څخه داسې نتیجه اخلو چې ښوونکی خپله زده کړه، تجربه او پوهه په منظمه توګه زده کونکو ته انتقالوي چې د ټولني دغوښتنې سره سم یو سالم او فعال فرد ټولني ته وړاندې کړي ترڅو په ټولنه کې د خدمت مصدر وګرځي.

د تدریس اساسی هدفونه:

- د ښوونې او روزنې ټاکل شویو هدفونو ته رسیدل.
- د مطلوبو هدفونو د لاس ته راوړلو په خاطر د ټاکل شوي تعليمي نصاب او پروګرام ترتیب او تنظیم.
- د زده کونکو د سوېې او استعداد په پام کې نیولو سره یو تعليمي نصاب تطبيقول.
- د عملي او تطبيقي زده کوي له باره ګټور او اغیزمن شرایط برابرول.
- د فردي او ټولنيزو مسؤليتونو پیژندل.
- د ټاکل شویو هدفونو له مخې د زده کونکو ارزول.
- د پورتنیو معلوماتونو په لرلو سره د تدریس اصول داسې تعريفوو:

تعريف: د تدریس اصول د یولې هغو منظمو، ښوونيزو او روزنيزو فعالیتونو څخه عبارت دي، چې زده کونکي او ښوونکي دواړه د تدریس هدف ته رسوي. په بل عبارت د تدریس اصول د ښوونکو اوزده کونکو هغه متقابل عملونه دي چې په ټولګي کې د ښوونيزو او روزنيزو فعالیتونو د سرته رسولو له پاره کارول کيږي د مثال په توګه:

ښوونکي یوه موضوع بیانوي   زده کونکي یې اوري

- زده کوونکي ځواب ورکوي   ښوونکي سوال کوي
- زده کوونکي يې تطبیقوي.   ښوونکي هدايت او دنده ورکوي
- ښوونکي يې رهنمايي کوي.   زده کوونکي پوښتنه کوي
- برسیره پردې د ښوونې او روزنې پوهانو د تدریس اصولو ته لاندې تعریفونه هم ورکړيدي.
- د تدریس اصول یولړ منظمې او معمولې لارې دی چې ښوونکی ورڅخه د تدریس په عملیه کې کار اخلي.
  - د تدریس اصول یوه عملي طریقه ده چې هدف ته درسیدلو له پاره ټاکل کیږي.
  - د ښوونې او روزنې بنیادي لار ښوونو ته د تدریس اصول وایي.
  - د زده کړې له پاره د زده کوونکو امانه کول د تدریس اصول دي.
  - د تدریس طریقه باید داسې وي چې زده کوونکي به آسانی موضوع درک او په معنی او مفهوم یې پوه شي.
- د تدریس په اصول مو یوڅه ځان پوه کړ غواړو چې د درسي پروگرام سره د زده کړې د میتود او اصول اړیکې ترکتی لاندې ونیسو:
- د تدریس یا زده کړې هدف د داسې لارو او وسایلو برابرول دي چې دهغی به واسطه زده کوونکي وکولای شي مطلوب معلومات ترلاسه کړي. د زده کړې به چارو کې د هر ښوونکي بریالیتوب په ځینو عواملو پورې تړلی دي چې په ښوونکي پورې اړوند عوامل دادي.
- د ښوونې او روزنې په اصولو، تخنیکونو او اساساتو پوهیدل.
  - په خپله خاصه او اختصاصي رشته کې بشپړه معلومات درلودل.
  - په دې پوهیدل چې زده کوونکی ولی، دڅه دپاره او په څه ډول زده کړه کوي او یایې نه کوي.

په واقعت کې دا درې واړه خواوې یو دبل بشپړونکي اجزاوې دي. په کومه اندازه چې د زده کونکو توجه ښې په همغه اندازه ښايي چې ښوونکي دښوونې او روزنې د اصولو او اساساتو څخه ښه خبر وي.

اوس هغه وخت تیرشوی دی چې یو چا په دښوونځي درسونو څخه یوازې یو څو قاعدې او محدود معلومات حافظي ته سپارل او معینه دوره به یې پای ته ورسوله او په پای کې به دښوونځي څخه فارغ شو.

څرنگه چې په نني نړۍ کې دعلم پرمختګونه او په فنونو او اصولو کې چټک تغیراتو دخلکو په ژوند اثر اچولی، دانسان دژوندانه په هکله یې خاصې او ټولنيزې نوې اړتیاوې رامنځ ته کړي دي چې ددې اړتیاوو دلرې کولو لپاره زیات علم، پوهې، بصیرت او مهارت ته اړتیا ده.

دهرښوونکي ډیره مهمه دنده دښوونیز او روزنیز هدفونو تشخیص وکړي. تردې، ټولنیز او بشري اړتیاو ته پاملرنه هم دښوونې او روزنې اساسي هدف ټاکي. په دی ترتیب دښوونیزو او روزنیزو هدفونو دتشخیص سره سم دزده کونکو دهلو ځلو، علتونو او مفهوم مندلو او دښوونکو هلې ځلې نتیجې ته ونه رسیږي یو علت به یې داوي چې خپله هدف تشخیص شوی نه دی.

ددې لپاره چې ښوونکی په خپل ټولګي او زده کونکو پوره تسلط ولري او دزده کونکو هڅې او کوشښونه ددرس په وخت کې په سمه لاره برابر کړي، برسیره پردې چې په خپله رشته کې پوره معلومات ولري باید دښوونې او روزنې په اساساتو، او د پوهني په اساساتو او دتدریس په عمومي او اجتماعي اصولو پوهیږي. ددې معلوماتو په لرلو سره ښوونکی کولای شي ددرس ورکولو ديو مناسب میتود په خوبولو کې دخپل درک او استقلال څخه کار واخلي، خودا استقلال او درک په دي معني ندی چې هر ښوونکي به یې له کوم قید او شرط څخه چې وغواړي، وکړي بلکه دښوونې او روزنې دهدف د پرمخ بیولو په وخت کې په هر ورو د مقرراتو او تعهداتو رعایت کوي.

ښوونه او روزنه:

دښوونې او روزنې معني د هغې دهرې برخې څخه كيږي. ښوونه زده كولو، يادلو او ښودلو ته وايي او روزنه دساتلو، لويولو، پاللو او څارنو په معني راغلې ده چې په مجموعه كې ددواړو لفظونو اصطلاحي معني داسې راغلې ده چې ښوونه او روزنه دهغو او كوښښونو هغه مجموعه ده چې دهغي په مرسته د ماشوم وده او تكامل دمهمو اهدافو پرخوا سم او برابرېږي په بل عبارت:

دښوونې او روزنې كلمه Education له لاتينې كلمې څخه اخستل شويده يعنې Education Educare يا Educere. د Education يا Educare معنا روزل، منځته راوړل او پالل دي. په داسې حال كې چې د Educere معنا لارښودنه كول دي. دلومړنۍ معنا څخه مطلب دادې چې ښوونه او روزنه يو بانديني شى دي چې له بهر څخه تحميل كيږي يا له بهر څخه راوړل كيږي، ددوهمي معنا څخه مطلب داخلي وده (رشد) ده. دجان ديوې په نظر ښوونه او روزنه دژوند هغه بهيردى چې دتجربو له پرله پسې جوړښت څخه لاس ته راځي. دده په نظر ښودنه او روزنه په فرد كې دټولو هغو استعدادونو وده ده چې دهغي په مرسته وكولاى شى خپل چاپيريال كنترول او خپل مسؤليتونه تر سره كړي. ددې څخه مطلب دادې چې ځينى يې طبيعي استعدادونه لري، دغو استعدادونو ته دټولني دغوښتنې سره سم بايد وده وركړشي. ښوونه او روزنه ساكنه پديده نده بلكه دا يوه پرله پسې او دژوند تر پايه پورې دوام لري ژوند ته دراتللو سره سم پيل كيږي. انسان دبيلا بيلو تجربو تراغيزې لاندې راځي يو ډول يا بل ډول سلوك زده كوي.

دښوونې او روزنې هدفونه:

ښوونه او روزنه يو داسې تغير او تحول دي چې په زده كوونكو كې دښوونكى د لارښوونې او دزده كوونكي دهلوځلو په وجه دده په جسمي، ذهني او اخلاقي وده او ټولنيزو كړووروكې راځي. داتغير او پرمختگ دده دځانگړي، ټولنيزو

پرمختگونو سبب کيږي او زده کوونکي ته قدرت ورکوي چې خپلې فردي او ټولنيزې اړتياوې لرې کوي.

دښوونې او روزنې له دندو څخه يوه هم داده چې زده کوونکو ته ټولنيز او فرهنگي ارزښتونه ورپيژني، هغه تنظيم او پياوړي کړي او په پای کې دهغوی انتقال راتلونکي نسل ته ورپه څوته کوي.

ددي معلوماتو په درلودلو سره دښوونې او روزنې اهداف دادي:

- ديو سالم فرد روزل.
- دټولني ديو مطلوب او ښايسته غړي روزل.
- ديو داسې غړی روزل چې دپانگې په مناسب استعمال وپوهيږي يعنی فرد ته اقتصادي پوهه ورکړي چې اقتصاد ته څنگه پراختيا ورکړي او وکولاي شي، توليدی فعاليتونه په ښه توگه اجرا کړي.
- دبشرپالنې دروحيې سره سم دفرد روزل يعنې دنړيوال او بشرغوښتنې داهدافو سره سم په سوله کې ژوند وکړي او دبشر دښيگڼو له پاره کار وکړي.
- دښوونې او روزنې معنوی هدف دادي چې په سړي کې د دندې پيژندنې احساس پيدا او تقويه شي، ټولنيز او فردي مسؤليتونه قبول کړي، دتعصب څخه ځان وساتي، دنورو حقوقو ته احترام وکړي او قانون ته غاړه کيږدي.

دهيواد اصيل فرهنگ ته پام ساتل:

- ښوونه او روزنه بايد داسې فرد وروزي چې د خپل هيواد ملی فرهنگ او لرغونو ارزښتونو ته پام وکړي او دهغې په ساتنه کې کوښښ وکړي.
- دښوونې او روزنې بل هدف دادی چې يو جوړونکی، مبتکر او سازمان ورکوونکی انسان ټولني ته وړاندې کوي او په هغه کې دهمکاری، متقابلې همدردۍ او مشترک ژوند روحیه پيدا کړي.

دمخه مود تدریس اصول تعریف کرل او دکوم وخت چې بشر دښودلو او تعلیم مسایل پیل کرل نو دمیتود اصول څخه یې کار اخستی دی یعنی پخواهم دتدریس له پاره قوانین وضع شوي او موجود وؤ دضرورت په وخت کې یې ورڅخه کار واخست. اوس دښوونې او روزنې دځینو پوهانو هغه نظریات په لنډ ډول وړاندې کوو چې دښه تدریس په غرض یې په خپل وخت کې مطرح کړيدي.

1. زردشت (600_1000 ق م):

اریانا او ددوي میتود:

اریانا ویجه داریایانو اصلي ټاټوبی دی دوي دمیلااد څخه پخوا د پنځه زره کلونو په شاوخوا کې داریانا ویجه څخه باختر ته مهاجرت وکړ او هلته یې ژوند پیل کړ بیا دنفوسو دزیاتوالي له مخی دهندوکش شمال او جنوب ته وخوځیدل. بلخ داریایانو دهندو اروپایي څانگي دلرغوني مدنیت دمرکز په حیث پیژندل شوی دی. او لیستایي مدینتونو له همدې خاورې څخه سر راپورته کړيدي چې داریایانو دمهاجرتونو سره یوځای په هند او فارس کې منتشر شويدي.

په اریایانو کې نر او ښځه، هلک او انجلۍ یوبرابر وؤ. پلرونو به زامن او میندو به خپلي لوني روزلې چې دایوه مذهبي وجیبه وه. اریایان ډیر جنگیالي وؤ ځکه به دجگړې په وخت کې ټولو قبیلو گډون کوؤ البته دماشوم توب په دوره کې به داروحيه دوي ته ورکول کیدله.

دمیلااد څخه شپږپیړۍ پخوا دویت اسپه یا کستاسپه (دباختر بادشاه) په وخت کې په لرغونی بلخ کې یوداسې سړی پیداشو چې په حکمت کې ډیر معروف وؤ دا شخص زردشت نومیده. بلخي حکیم لومړی دخلکو ژوند ته متوجه شو، هڅه یې وکړه چې دا ژوند دارتیاو سره اړیکې ولري. دزردشت په عقیده په جهان کې دوی قوی دي. یو ډول قوه پاکې اروا گانې او بل ډول پلټي ارواگانې دي. چې دپاکو ارواگانو په اهورا مزدا ولاړ وؤ. زردشت اهورا مزدا (دپوهې او عقل خدای)

دخپل معبود په حيث پیژنی چې مذهبي نظریات یې داستاد په کتاب کې راټول شويدي. دزردشتي مسلک، خلک نیک کارته هڅوي په کار او اراده کې آزادي، ریښتیا او سم کار کول دزردشتي مسلک مهم اساسات دي. دده اخلاقي پرنسیپ په دې قاعده ولاړو چې یوازې هغه څوک ښه دي څه چې دځان لپاره نه خوښوي دنورو له پاره یې هم نه خوښوي. ددې نظریاتو له مخې انسان درې مهمې دندې لري.

— یوه دنده داده چې سپری خپل دښمن دوست کړي.

— بله دنده داده چې ناپوهه وپوهوي.

— دریمه دنده داده چې دپلیت سپری څخه پاک سپری جوړ کړي.

همدارنگه وایي چې تقوا ډیر لوي فضیلت دی په گفتار او کردار کې سموالی د اوستاد هداياتو څخه دي.

ددې لپاره چې بریالیتوب مویه برخه شي دزردشت په نظر، انسان باید په ښو صفاتو او فضایلو سنبال شي لکه ریښتیا ویل، عدالت کول، ځان ساتنه، زړورتیا او حق پیژندنه. او دښوونې او روزنې هدف دادی چې دښو صفاتو سربیره دې ځوانانوته د نیک گفتار، نیک کردار او ښه نیت عادت ورکوي. دزردشت شعار نیک گفتار، نیک پندار او نیک کردار وو.

دتدریس میتود په هکله دهغه څه څخه پوهیدلای شو چې دزردشت دوخت په مدرسو کې تدریس کیدل هماغسې چې په مدرسو کې لیکل او لوستل زده کيږي دزردشتانو په مدرسو کې په ریښتیا ویل، او ښه کار کولو به مشق او زده کیدل. زده کوونکو به تر 16 او 17 کلنۍ پورې ریښتیا ویل، په سمه لار تلل، فرمانبرداري کول، په خوراک او وظیفه کې اعتدال، په زده کړه کې مشق کول او بیا په ژوند کې ورڅخه کار اخستل دي وروسته دزده کړې دوهم پړاو پیل کیده چې هغه دآس سپرلي، غشي ویشتل، نیزه وهل ښکار کول او په عملي توگه زده کړه کول وه، دا

دواړه نږدې لس کاله وو. دوی به ویل چې اوریدل هیروول، لیدل یادول او کول زده کول دي.

برسیره پردې چې دماشومانو ښوونه او روزنه دمور او پلار او دکورنۍ دغړو دنده وه چې عموماً به اټشکدو(اورپرستی) او درباري ښوونځیو کې ترسره کیده. ماشومان به یې په ښوونځیو کې شاملول کله چې به هلک 7 کلن شو نو هغه به یې هروروه په ښوونځي کې داخلولو. دزده کړې لومړۍ دوره 8 کاله وه. په دې دوره کې په تاریخي قیصی دافسانو سره گډولې، دفرشتو کارونه، دنیکه گانو میړانې به دقیصو په ډول زده کوونکو ته ویلې ترڅو په هغوی کې دمیرانې حس پیدا او عبرت ورڅخه واخلي دمالدارۍ او کرنې علم په عملي توگه زده کوونکو ته وربښودل کیده.

2. بلخي ابن سینا:

ابن سینا زموږ دهیواد یولوي نابغه، ستر فیلسوف، مشهور طبیب او پیداگوگ دي چې په 370 هـ ش کال کې زیږیدلی او په 428 هـ کې وفات شويدي. دا لومړنی سړی دي چې داسلام دراتللو څخه وروسته دښوونې او روزنې په باب یې نظریات وړاندې کړيدي. دا لومړنی پیداگوگ دي چې دښوونې او روزنې هدف، دښوونې او روزنې او زده کړې میتود، دښوونې او روزنې دتشکیلاتو او سازمان ورکولو، تعلیمي نصاب او درسی مواد په باب یې مهم نظریات وړاندې کړيدي.

دښوونې او روزنې هدف په هکله دی وايي چې دښوونې او روزنې هدف

پنځه شیان دي:

ایمان، نیک اخلاق، روغتیا،سواد، هنراو پیشه.

دتدریس د میتود په هکله وايي چې ماشوم له بدو کارو څخه لرې او دښو

دوستانو سره یوځای کړي، کله یې تشویق او کله یې تهدید کړي. که چیري ویرول

نتیجه ورنکړې نو باید دتنبیه څخه کار واخستل شي. دماشوم سره دښوونې په وخت کې په معتدل ډول رفتار وشي. داسی وضع اختیار نشي چې ماشوم وویرېږي. دپوښتني کولو او توضیحاتو ورکولو جرأت ونلري او نه دومره ملایمت وروښودل شي چې ماشوم زړور شي او زموږ خبرو ته پام ونکړي او یا ارزښت ورنکړي. ښوونکي باید ماشوم وپېژني دهغه طبع وسنجوي او فکر دې وازمایي ترڅووکولاي شي په خپل وخت او ځای کې هغه هنر او مسلک ته وهڅوي چې دده داستعداد ذکاوت سره مناسب وي او په راتلونکي کې ددغه هنر او مسلک څخه گټه واخلي دې وایي هغه څه چې یو ماشوم یې په ښوونځي کې باید زده کړي، قران کریم، شریعات، ژبه او هغه اشعار چې داخلاقو او شریعت د ادابو متضمن وي، ورزش، هنر او مسلک، په دغه وخت کې ماشومانود ورزش ډولونه داوؤ: قدم وهل، توپ بازی، درسي لوبې، تینبته، غیرې نیول، دآس سپرلی، تورې وهل او نور.

3. افلاطون:

یونانیان هغه څوک وؤ چې دماشومانو او ځوانانو روزنې ته یې زیاته توجه کړی وه نو ځکه دمدرسو په جوړولو کې دنورو په پرتله وړاندې دي. دوی په دې مدرسو کې دتدریس له پاره دخاصو میتودونو څخه کار اخیست. دوی به لومړي الفبا، وروسته هیجا او کلمې ورزده کولې بیا به یې په لیکلو او لوستلو پیل کاوه. دښوونځي ښوونکي به یې گراماتست (Gramatist) بلل. ددوی دتدریس میتود ډیر وچ وؤ چې غالباً به د متروکې، لښتې او نورووسایلو سره یوځای وؤ. ښوونکو به لومړي په لوړ آواز دتورو نومونه ویل او زده کوونکو به تکرارول. دمدرسي دکار وسایل او لوازم ډیر لږ وؤ کتابونه نه پیداکیدل نو زده کوونکو به دیونان دشاعرانو داوردو شعرونو ټوټې یادولې. افلاطون 428 کاله پخوا په اتن کې زیږیدلي وؤ ده په خپل شخصي یو باغ کې دیوي اکادمي بنسټ کېښود چې د Academus په نامه یې یادوله. ده دروزنې، حکومت داری او ښاري تمدن په باب 27 کتابونه او رسالې

ليکلي دي. دی لومړي فيلسوف دي چې ټولې هلې ځلې يې دښوونې او روزنې له پاره وقف کړيدي. ژان ژاک روسو وايي چې دافلاطون دجمهوريت کتاب ډير ستر فرهنگي کتاب دي چې تر اوسه پورې دښوونې او روزنې په باب ليکل شويدي. دي روزنه داسې تعريفوي:

دشخص روزل بايد داسې وي چې دخپل هوس او گمان څخه دده وجدان دقضاوت په وخت کې مخ وگرځوي او دهغې پرځای دعلم او پوهې پرگاهه بنکلی شي، او هم دپوهې، زړورتيا، ځان ساتني او عدالت څښتن شي.

افلاطون په درس ورکولو کې دسقراط له ميتود څخه چې دافلاطون استاد وؤ کار اخسته. دسقراط ميتود داسې وؤ چې ده به ويل زه د خبرو په وخت کې څه شې چاته نه ورزده کوم بلکه دخپلې مور په شان چې دښځو سره به يې دزيږيدنې په وخت کې مرسته کول، زه هم ورسره مرسته کوم څو ښه فکر وزيږوي. بيا نو گورم چې که دهغه فکر ښه وي توصيه ورته کوم چې هغه وساتي او که نه؟ بيا هغه يو بل پوه استاد ته استوم چې ښه فکر ورته ورکړي.

افلاطون وايي چې دولت دروزنې يو سازمان دي. ښوونه او روزنه هغه اغيزناکه وسيله ده چې زما مدار دهغي په مرستې سره کولای شي ديوي ټولني دغرو طبيعت په سمه لار برابرکړي. که ښوونه او روزنه د انفرادي اشخاصو په لاس ورشې نو تجارتي شکل غوره کوي. په ښوونه او روزنه کې نر او ښځه دواړه په مساوي ډول برخه اخستلي شي. دی وايي چې ښوونه نه بايد داخلاقو په خلاف وي. دولت بايد لومړي ښوونه سانسور او بيبيې دځوانانو په واک کې ورکړي. هغه هندسي او رياضياتو ته زيات اهميت ورکاوه. ده دخپلي اکادمي د دروازي په سر ليکلي وؤ ((څوک چې په هندسه نه پوهيږي دلته نشي رانوتلای))

4. امام غزالي (1111-1058 هـ)

دمسلمانانو په ډله کې دښوونې اورزني يو بل عالم او پوه امام غزالي دی، نوموړي 78 اثره په مختلفو موضوعاتو کې ليکلي چې د هغه د آثارو څخه يو مضمون هم د سعادت کيميا ده. دده ځينې اثار چې دښوونې او روزنې په برخه کې دي دښوونې دهدفونو، ميتودونو او نصاب په هکله ليکل شوي او ډيرې انقلابي نظر يې پکې وړاندې کړيدي، او په دې يې تاکيدکړيدي چې ښوونه او روزنه څنگه مسلکي او اختصاصي موضوعاتوته انتقال شي حتي نوموړي په هر مضمون کې دااختصاص په اړه تشويقونکې نظريات وړاندې کړيدي.

ننۍ اصلي موضوع هم په دې کې ده چې په تعليمي نصاب کې دادبياتو دمضمونونو ترڅنگ نور مسلکي، تخنيکي او کرنيز موضوعات څنگه ور داخل شي. دی دښوونې او روزنې دمسألو په هکله ډير لوی بصيرت خاوند وؤ. دښوونې او روزنې دستونزو په هکله يې دحل ډيرې لارې وړاندې کړيدي. ده دښوونکو او زده کوونکو داپکو په هکله داسې مفاهيم وړاندې کړي چې نن ورځ دمعاصرو ارواپوهانو له خوا هم توصيه کيږي او دده نظريات په ښکاره ډول دښوونې او روزنې دپوهانو له خوا نن ورځ تائيدېږي.

امام غزالي دزده کړې مضمونونه په دوه کټه گوريو سره ويشي:

1. فرض عين Compulsory (جبري)

2. فرض کفائي Optional (اختياري)

فرض عين هغه علوموته نسبت ورکوي چې زده کړه يې دهر چا لپاره فرض ده لکه په اسلام کې قرآن او خداي باندې ايمان درلودل او ځان پوهول، او فرض کفائي هغه علوموته نسبت ورکوي چې زده کړه يې ديوې علاقه مندی له مخې کيږي لکه فقه، تفسير، حديث، او تخنيکي مهارتونه. دمثال په توگه اوبدل، خياطي، وينستان جوړول، طبابت، کرنه او داسې نور.

امام غزالي دنظري او عملي ښوونې او روزنې دواړه څخه حمايت کوي. دتولد څخه وروسته يوماشوم ته مور او پلاردي. بايد دخپلو ماشومانو لپاره دنقطي او عملي سلوک دښه کولو يوبڼه مرستندوي اوسي.

امام غزالي دپوهې په انتقال کې نر از ښحه دواړه يو شان گڼلي دپوهې او زده کړې انتقال يې ددواړو دنده بللې ده. البته دواړه مکلف دي چې خپل ماشومان ښوکارونوته وهڅوي او له بدوکارونو څخه وژغوري. په زړه پوري خبره ده چې وروسته دغزالي دنظرياتو په شان Rosseau په خپلو ليکنو کې هم ځيني نظريات وړاندې کړيدي. دامام غزالي نظريات له هغه څه څخه لوړ دي چې نن ورځ په معاصره ښوونه او روزنه کې ليدل کيږي. دی وايي چې تدريس بايد په زړه پوري طريقي سره تر سره شي او دا بايد د زده کوونکو، برخه والو په واسطه په زړه پورې شي. داوريډو او ليدو (سمعي او بصري) وسايل داسې وي چې دزده کړې په عمليه کې ډير موثر او گټور تمام شي. ښوونکی بايد دزده کوونکو دسويې برابر له آسان څخه مشکل ته قدم پورته کړي. دښوونکي دتدريس ميتود بايد لکچر، دزده کوونکو برخه اخستل، بحث او دټولگي نظم احتوا کړي او کله چې زده کوونکي زده کړه کوي بايد دمباحثي مهم ټکي ياداشت کړي.

امام غزالي وايي چې په ټولگي کې نظم او ډسپلين نه بايد په زده کوونکو کې ويره رامنځ ته کړي، برعکس د مينې او علاقې فضا رامنځ ته کړي. همدارنگه دښوونکو او زده کوونکو ترمنځ دصميميت نږدي اړيکې موجودې وي. ښوونکی بايد دزده کوونکو سره د يو مهربانه مشر په توگه چلند وکړي او زده کوونکو ته دښو اخلاقو يوه نمونه دي. دی وايي چې زده کوونکو ته دجزا ورکولو او وهلو څخه ډډه وشي ځکه چې زده کوونکي به له زده کړې څخه زړه تور او بيا ښوونکي ته داحترام په سترگه ونه گوري. دښوونې او روزنې معاصر علما لکه Pestalozzi، Froeble، Montessori او Dewey په همدې نظريه وؤ.

5. جان اموس کامینوس 1592-1672 John Amos Comenius (م):

کامینوس 148 اثره په بله راوایت 170 اثره لري. دی هم دښوونې او روزنې دښتې ایښودونکو څخه شمیرل کېږي. ده دافلاطون څخه ورسته په پیداکوزي کې یو تحول راوستی دي. دی لومړی ښوونکي وؤ او بیا دیوی فرهنگي موسسي مدیر شو. ده (د نوی دیدکتیک) په نامه یو کتاب ولیکه چې په هغې کې دښوونې او روزنې دمیتود، فرهنگي سازمانونو او د تعلیمي نصاب په هکله خپل نظریات په څرگند ډول ولیکل دښوونې او روزنې په باب دده دنظریاتو څخه یوه لنډه یادونه کوؤ:

دی وایي چې ښوونه او روزنه داسی یو هنر دي چې افراد او اشخاص دژوندانه لپاره چمتو کوی او وایي چې دښوونې هدف ددوامداره خوشحالی لاس ته راوستل دي. دده په نظر مذهبي او اخلاقي فضیلت او پوهه دښوونې او روزنې داساسی هدفونو څخه دي چې په زده کړه کې ترلاسه کېږي.

کامینوس وایي چې زده کړه باید دهغه نظم پر اساس تنظیم شي چې په طبیعت کې موجود وي او زده کوونکي ته د معلوماتو په انتقال کې دمطالبو دپوهولو لپاره ښوونکي باید په لومړۍ مرحله کې ماشوم دښیانو سره په تماس کې کړي او په دوهمه مرحله کې دښیانو دتصویرونو څخه کار واخلي او کوبښښ وکړي چې ښیان په خپله وروښودل شي تر څو ددوي په خیالاتو کې ځای ونیسي یعنی زده کړه دښیانو دحقیقي مشاهدې سره پیل شي نه دشفاهي تعریفاتو او څرگندونو سره.

همدارنگه کامینوس په دې عقیده وؤ چې دتدریس په وخت کې دساده مطالبو څخه مشکلو مطالبو دنږدې څخه لرې ته، دکلي څخه خاصو مطالبوته او دمعلوم څخه نامعلوم خواته ولاړ شي. کامینوس باور درلود چې پوهه ددرې لارو څخه دانسان لاس ته راځي.

— دحواسوله لارې، دذهن او عقلي قوي له لارې اودالهام له لارې. کله چې دا دري طريقي په متوازن ډول سره يوځاي شي نو انسان ډيره لږه خطا او غلطي کوي. کامينوس زده کوونکي ته دسزا ورکولو په هکله وايي:

سزا يوازي دهغه عواملو او اعمالو په مورد کې ورکړل شې چې داخلاقو پر خلاف وي ترڅو خطا او گناه دوهم وار تکرار نشي. نه دا چې ددرس دنه ياديدلو په بدله کې. دی په بل ځای کې وايي چې يو شی په دي لحاظ زده نشي چې دی څومره ارزښت لري بلکه په دي لحاظ زده شي چې په ژوند کې څومره گټه ورڅخه اخستلاي شو.

څرنگه چې کامينوس دښوونې او روزنې دلوبو پوهانوڅخه گټل کيږي ده دزده کړې دوره په څلورو برخوويشلې ده:

1. تر شپږکلنۍ پورې چې دا دوره د(مورښوونځي) په نامه ياده شويده.
2. له شپږکلني څخه تر 12 کلنۍ پورې چې دا دوره دعامي مدرسي په نامه ياده شويده.
3. له 12کلنۍ څخه تر 18کلنۍ پورې چې دادمتوسطې مدرسي په نامه ياده شويده.
4. له 18 کلنۍ څخه تر 24 کلنۍ پورې دا داکادمي يا پوهنځي په نامه ياده شويده.

دی په دي نظر وؤ چې يوه داسي بين المللي موسسه دې جوړه شي او په هغې کې دې دنړۍ ټول پوهان گډون او څيړنې وکړي او کومې نتيجه چې لاس ته راوړي دنړيوالو غورځوته دې ور ورسول شي، او دنړي دمختلفو هيوادونو ښوونځي دې سره داسې اړيکي ولري لکه دانسان معده چې دوجود داندامونو سره يې لري. يعني هغسي چې معده بدن دغړو له پاره ژوند او انرژي چمتوکوي، داموسسه هم دنورو موسسو له پاره علم او پوهه آماده کړي. دښوونځيو دپروگرامونو په هکله

وايي چې ټول مضمونونه يوله بل سره درسي اړيکې ولري، نه داچې يو له بل څخه جلا وي.

6. ژان ژاک روسو (1712-1778م):

ژان ژاک روسو دژينو په ښار کې زيږيدلی دی. ده داميل په نامه يو اثر ليکلي دی چې دښوونې او روزنې په باب يې ډيرې اغيزمنې مفکورې او نظريې ورکړيدي چې په نړۍ کې دسترو تحولاتو او تغيراتو سبب گرځيدلی دي. دروسو په عقیده په ښوونه او روزنه کې دروزنې هدف دادي چې طبيعي انسان وروزي. ده عقیده درلوده چې انسان په خپل ذات کې پاک او نیک مخلوق دي هيڅ ډول گناه نه لري نو دطبيعي انسان څخه دده مراد دادي چې داسې انسان وروزي چې دهغه پاکې غريزې په طبيعي توگه او دټولني دبدوکارونو دککړتيا څخه لرې او په امن کې وده وکړي، نو ښوونه او روزنه بايد داسي کار وکړي چې ماشوم په طبيعي او حياتي قوت وروزل شي تر څو نيکمرغه اوسي او ددي ترڅنگ وايي چې ملي او عمومي ښوونه او روزنه بايد ددولت له خوا کنترول شي. روسوايي:

دښوونې او روزنې هدف دادي چې دماشوم قدرت، استقلال او فهم وروزل شي نه دا چې حافظه يې له هغه څه نه ډکه شي چې دی ورباندې نه پوهيږي يعني دي په خپل اثر اميل کې وايي چې ښوونه او روزنه په عمومي ډول او دلومړۍ دورې ښوونه او روزنه په خاص ډول بايد دحوا سوله لارې عملي شي نه دحافظي له لاري ددې کتاب په بل ځاي کې وايي کله چې روح تحول او تکامل کوی نو روزنه هم بايد دروح داتکامل تعقيب کړي او بل نظريې دطبيوت سره توافق کول دي. دی تر 12 کلن عمر پورې يوازی دمورنۍ ژبې په زده کړه باندې تاکيد کوی او دنورو ژبو زده کول گټورنه بولي.

7. هنريخ پستالوزی (1747-1827) Heinrich Pestalozzi

دپستالوزی ټول عمر او ژوند دښوونې او روزنې په لار کې مبارزه او جگړه وه. دی ښوونکي وؤ او د ژوند تر ورستی سلگۍ پورې ښوونکی پاتې شو. ده د روسو نظریات او عقاید ولوستل او حتا ورباندې مین شو دهغه د نظریاتو په عملي کولو کې یې ډیر زحمتونه وگالل.

دپستالوزي په عقیده دښوونې او روزنې هدف دادی چې سپرې ټولې قواوې په منظم او هراړخیز ډول وروزل شي تر څو په تدریجې او طبیعي ډول وده وکړي او په پای کې دښې او پاکې پوهې خاوند شي. دی وايي چې دښوونې او روزنې په واسطه ناامیدي له منځه ځي او ټولنه اصلاح کېږي نوځکه دعمومي ښوونې او روزنې طرفدار دي.

پستالوزي د تدریس لپاره د یو نوی میتود څخه چې دلومړني میتود Ementa Biling په نامه یادېږي استفاده کوله. ده وویل چې داسې میتود هله مناسب دي چې دزده کوونکو د ودې او تکامل سره توافق ولري. دده په نظر دیو مطلب دزده کړې لپاره دالاندي درې مرحلي ضروري دي.

1. دمشاهدې مرحله: ماشوم ته داسې عادت ورکړشي چې دخپل چاپیریال دموجوده شیانو په نسبت کنجکاواوسي او هغه په غور سره وگوري.
  2. دتجزیې مرحله: په دغه وخت کې چې څه شی مشاهده کوو هغه په وړو وړو اجزاو ویشو او بیایې زده کوونکو ته وربښو.
  3. دترکیب مرحله: دتجزیې کولو څخه وروسته داواړه اجزا بیرته غونډ او ترکیب کړو. پستالوزي وايي ددې له پاره چې دښوونې او روزنې څخه کار واخستل شي لاندي ټکو ته باید پام واړول شي.
1. دمختلفو حواسوله لارې دمطالبو زده کول.

2. دژبې دزده کړې په وخت کې باید لغات او کلمې داروند شيانو سره يو ځاي وښودل شي.
  3. په هره موضوع کې دزده کړې په وخت کې له ساده جزء څخه پيل او په تدريجي ډول پيچلې برخو او اجزاو ته ورشي.
  4. دهرې مرحلې په اجرا کې بايد ماشوم ته وخت ورکړشي چې په نوي مطالبو پوه شي.
  5. دماشوم په روزنه کې ضرورده چې دده شخصيت او اعتبار ته درناوي وشي.
  6. دښوونکي او زده کوونکي اړیکې بايد دمهر او محبت پر بنياد وي.
  7. ټولې لارې چارې بايد دښوونې او روزنې له اهدافو څخه بهر نه شي.
- پستالوزی په ښوونه او روزنه کې ديوې ټولنې لپاره ښوونځي لازم او ضروري بولي نو ځکه دخپل ژوند په دوران کې يې ډير ښوونځي جوړکړل. دکار دآسانتيا لپاره يې ډير کتابونه وليکل متحرک الفبا يې اختراع کړل. درسومونو او تصويرونو څخه يې استفاده کوله. دکاروسايل هغه څه وؤ چې دماشومانو په شاوخوا کې موجود وؤ. دحساب له پاره يې مختلف جدولونه جوړکړل. داعدادو له پاره يې دجوړو، لوييا، کاپو څخه چې محسوسيدل، کار واخست.
- پستالوزی عقیده درلوده چې ماشومانو ته دې هغه مطالب ډير ورزده شي چې عملي جنبه ولري او دمهارتونو په زده کولو کې ورسره مرسته وشي، نوځکه دښوونځي په پروگرامونو کې يې نظري او عملي ښوونې ته ځاي ورکړي وؤ. دا په دې معني ده چې ده نه يوازي کړنه، باغونې، کورنۍ چارې، خياطي په تعليمي نصاب کې ځاي کړي وؤ بلکه دهغه په ښوونځيو کې نقاشي، خط، هندسه، حساب، طبيعي علوم، جغرافيه او تاريخ هم تدريس کيدل.

8. هربرت (Herbart 1776-1841م)

دی دخپلې کورنۍ یوازنی اولاد دی چې دخپلې مهربانې مور ترلاس لاندې لوی شوی دی ده خو وخته دیو شتمن سړي زوی ته درس ورکولو په دې وخت کې وده یو اثر د (دروژنې ډیر مهم کار دادې چې نړۍ داخلاقو په لحاظ ورسوي) په نامه دي. او دوه نور معتبر اثاریې د (روزنیز علم) په نامه اود (دروژنیزو عقایدو مهم ټکي) په نامه دي. کله چې ده دښوونکي په توگه دنده واخستله دښوونیز او روزنیز مسایلو سره یې زیاته علاقه پیدا او د مباحثي لپاره محفلونه جوړکړل او په پای کې دیو ښوونځي په جوړولو بریالی شو. هربرت وايي:

انسان دنيکو کارونو سره تمایل، دکمال پیدا کولو سره تکامل، ذخیره سره تمایل او د عدالت او نصاب سره تمایل لري نو هڅه باید وشي چې په ماشومانو کې دا فضایل څرگند کړای شي.

هربرت هغه لومړنی سړي دي چې دښوونې او روزنې لارې چارې یې د اروا پوهني په اصولو بنا کړيدي. ده عقیده درلوده چې دانسان مغز دزیریدني په وخت کې خالي او صاف وي کله چې د چاپیریال څخه وار په وار تازه تصورات ور داخلېږي دماشوم مغز دکوي وروسته دتفکر او قضاوت قدرت پیدا کوي. ده دتدریس دمیتود لپاره دالاندې پراونه پیشنهاد کړل چې دهربرت دمنطقي پراونو په نامه یادېږي:

1. ځان چمتو کول (Preparation):

په دې پړاو کې ښوونکي هڅه کوي چې ددرس موافق خیالات دزده کوونکي په مغز کې بیدار کړي او په دې وسیله هغه دې ته چمتو کړي چې ننی درس ښه درک کړي. په دې کار کې دتیر درس پوښتنه کوي او یانوی مسایل مطرح کوي چې دنوې درس سره مشابهت او اړیکي ولري.

2. د موضوع وړاندې کول (Presentation):

په دې پړاو کې نوې تجربې او نوی مطلب زده کوونکو ته ورکول کېږي. زده کوونکو ته لارښونه کېږي چې اصلي مطلب ته ورسېږي.

3. یوځای کیدنه (Association):

په دې پړاو کې ښوونکی هڅه کوي هغه نوي مطالب چې زده کوونکو ته یې ورزده کوي ددوي د پخوانیو مطالبو او تجربو سره یوځای کړي ترڅو په دماغ کې یې ځای ونیسي او دا کار هلته امکان لري چې درس تکرار کړي او مشابه اجزا د تیر درس سره بیان او څرگند کړي.

4. عمومیت ورکول (Generalization):

په دې پړاو کې ښوونکی د درس کلي مفاهیم توضیح کوي څه چې یې زده کوونکو ته ویلي دي لند او دسته بندي کوي. که پخواني پړاونه په ښه توګه تر سره شوي وي نو داهم په آسانی سره سرته رسېږي.

5. داستعمال ځایونه (Application):

په دې پړاو کې ښوونکی د درس کلي مفاهیمو څخه په مختلفو ځایونو کې کار اخلي ترڅو زده کوونکي دنوي مطلب داستعمال ځایونه وپېژني. دلته ښوونکي شاګردانو ته کورنۍ دنده ورکوي تر څو تمرین وکړي او دنوي درس داستعمال ځایونه ور معلوم شي.*
هر بارت وایي چې په هره تربیتي موسسه کې باید دري عمده مسألوته پام وشي.

---

*ښوونکي کولای شي په یو نمونه یې درس کې پورتنۍ پنځه مرحلي تطبیق کړي.

الف: دموستي دنده: په هره روزنيزه موسسه کې بايد د تمدن اساسات او د علومو مقدمات د عمومي اطلاعاتو په نامه ور زده شي او بيا دې تخصصي څانگې ته پام راوگرځول شي.

ب: موسسه دعوامو لپاره: هر څوک يا هره قبيله او دسته چې وغواړي خپل اولادونه پکې شامل کړي کوم ممانعت ونلري.

ج: درونيزي موسسي حقوق او ټولنيز مسايل: د زده کوونکو د يوځاي کيد او د دوی اړيکو څخه چې د يو بل سره يې لږې او بيابې د بنوونځي دکارمندانو سره لري ټولنيز او حقوقي مسايل پيدا کړي. البته درونيز اخلاقي هدف هم بايد په پام کې ونيول شي.

په بنوونه او روزنه کې هربارت د بنوونکي شخصيت او کړه وړونه د هر څه نه زيات اهميت ورکوي ځکه چې د بنوونکو اخلاقي اغيزې پر زده کوونکو زياتې دي او زده کوونکو ته ښه لارښود او الهام ورکونکي دي.

هربارت وايي چې د بنوونځيو پروگرامونه د طبيعت او ټولني څخه الهام اخلي او هم وايي چې د لارو په واسطه کولاي شود ماشومانو مينه او علاقه د علم او پوهې په نسبت پيدا کړو هغه لارې يوه دازمينست او تجربو لارده چې مور طبيعت او چاپيريال څخه خبروي او بله دنورو سره دکړو وړو لارده چې داهم دپوهې د زده کولو محرک او مشوق دي. همدا علت دی چې د ماشوم زړه به يا دمطالبو او مفاهيمو سره تړلي وي او د ټولني افرادو او اشخاصو ته متوجه وي، نو په دې وسيله ويلاي شو چې د بنوونځي تعليمي نصاب بايد دوه جنبې ولري لومړۍ برخه کې بايد علمي مواد وي لکه طبيعي علوم، لاسي کارونه او فني زده کړه. دوهمه برخه کې بايد تاريخي مواد وي لکه د ادبياتو تاريخ، ژبه او ښکلي هنرونه.

دتدریس داصولو اهمیت:

ټول بنوونکي او تدریس کوونکي باید په دې پوه شي چې دتدریس لپاره یوه واحده لار نشته بلکه ډیرې طریقي او لارې موجودې دي چې بنوونکي کولای شي په مختلفو وختونو کې د موضوع مضمون په اړوند ورڅخه کار واخلي. تدریس یو ډول فن او مهارت دي چې تر ممکن حده هڅه کوي چې دهغه دتدریس لاره په زړه پورې او جالبه شي.

ټول هغه بنوونکي چې روزل کېږي یا روزل شويدي، ضرورت لري چې دتدریس دټولو لارو چارو څخه باخبره اوسي او په دې پوه شي چې ولې دتدریس په مختلفو اصولو او لارو باندې تاکید کېږي. دتدریس په اصولو کې کوم راز پټ ندی بلکه دتدریس اصول دپوهې دلاس ته راوړلو یوه طریقه ده چې بنوونکي دخپلو مهارتونو څخه په استفاده ورڅخه کار اخلي چې ددې ارزښتونو درلودونکي دي.

1. دتدریس اصول یو گټور کار دي نوکه دهغي څخه کار واخستل شي په درس کې بي نظمي وارخطايي او هرج ومرج منځ ته نه راځي. همدارنگه دتدریس اصول بنوونکي سره ددرسي موادو او درسي پلان په جوړولو کې مرسته کوي.

2. دتدریس اصول دوخت او انرژي دضایع کیدومخه نیسي.

3. کله چې دتدریس دمناسبو او بنولارو چارو څخه کار واخستل شي بنوونکي کولای شي دزده کوونکو علاقه او توجه په تدریس کې جلب کړي.

4. دتدریس اصول زده کوونکو لپاره داغیزمنې زده کړې سبب ګرځي.

دتدریس اصول دیادو شوو ارزښتونو او اهمیت سربیره یو ډول قاعدې هم لري چې په لاندې ډول تشریح کېږي:

ځینې قاعدې چې بنوونکو سره په تدریس کې مرسته کوي داسې قاعدې دي چې د امسا په ډول ورڅخه استفاده کېږي خو بنوونکي په دې باید پوه شي او دخاي سره فیصله وکړي چې څه وخت، څنگه او څه ډول دهغي څخه پیروي وکړي. داقواعد عبارت دی له:

1. له معلوم څخه مجهول ته پیل کول: ښوونکی باید له هغه څه څخه تدریس پیل کړي چې زده کوونکي ورباندې پوهیږي.
2. واقعي او معینې موضوع څخه و غیر واقعي او مجردې موضوع ته تلل: ښوونکي باید دهغه معینې او واقعي موضوع څخه پیل وکړي چې زده کوونکې ورسره اشنایي ولري.
3. له آسانه څخه مشکل ته: ښوونکی باید له آسانې موضوع څخه پیل او ورو ورو مشکلي مرحلي ورباندې زیاتې کړي.
4. له ساده څخه مغلق ته تلل: ښوونکي مخکي له دې چې مغلقې او پیچلې موضوعاتو باندې کار پیل کړي لومړي باید ساده او بسیطو شیانو باندې کار وکړي یعنی له آسان یا ساده څخه شروع او ورو ورو مغلقو موضوعاتو ته ولاړ شي.

په ټولگي کې نظم او اداره

څرگنده ده چې هر کار په مساعدو شرایطو او خاص نظم کې په ښه توګه پرمخ ځي. ښوونه او روزنه چې د ښوونیزو غوښتنو لومړنی ضرورت دېش په ژوندانه کې قبول شويدي حتا نظم او دسپلین ته ضرورت لري او دانظم ایجابوي چې دغه تصمیم ونيول شي. یعنی دښوونې او روزنې په پروسه کې ستونزې دمنځه ولاړې شي او په کمي او کيفي ډول هدف ته درسيډو په لور تدریس ترسره شي. لازم دي چې ددي فرصت دلاس ته راوړلو لپاره دنظم، ادارې او ټولگي دترتیب په هلکه یوڅه معلومات ترلاسه کړو:

نظم په لغت کې ترتیبولو او یو قافیه لرونکي موزون کلام دي چې دنشر خلاف دي دسپلین په انګریزي ژبه کې دانضباط، انتظام، ترتیب او دقاعدې او انضباط لاندې راوستوته وايي.

دښوونې او روزنې په اصطلاح کې نظم او دسپلین وضع او حالت تشریح کوي چې ښوونکي یې په ټولګي کې دتدریس لپاره یوه مقررېه یا خاصه قاعده په کار وړي چې دهغې په واسطه زده کوونکي یوښه نظم اودسپلین لاندې راوړي. په دی ډول هر ښوونکي په ټولګي کې دیو شخص او معین دسپلین درلودونکي دي ترڅو زده کوونکي اوپه خپله ښوونکي دهغې سره سم عمل وکړي.

(a) دټولګي نظم او ترتیب: دټولګي ترتیب او تنظیم روزنیزه برخه ده خو درسي نده ځکه په ټولګي کې دزده کوونکو ترتیب او تنظیم هغوي دې ته چمتو کوي چې ورته تدریس وشي او فعاله برخه واخلي او ورو ورو دزده کوونکو عادت وګرځي. خو په دی برخه کې لومړي ښوونکي زیات کار کوي او بیا زده کوونکي کار کولوته متوجه کوي. دټولګي نظم او ترتیب ښوونکي او زده کوونکي درس ته هڅوي ترڅو تدریس په مناسبه توګه ترسره شي. ښوونکي باید دا کار ددرس دمخه ترسره کړي یعنې دټولګي فضا ددرس له پیل څخه دمخه آماده کړي دښوونې او روزنې داساساتو پر بنسټ هغه مرحلې چې دټولګي دنظم او ترتیب لپاره ضروري دي قدم په قدم عملي شي.

دټولګي په نظم او ترتیب کې باید داتګي په پام کې ونیول شي:

1. ښوونکي ټولګي ته دننوتلو په وخت کې دسلام ورکولو آداب مراعات کړي.
2. په ټولګي کې په ورین تندي او مناسب آواز خبرې وکړي.
3. ښوونکي باید په ټولګي کې قدم ووهي او بیا په یوځای کې ددریدلو څخه وروسته دزده کوونکي داحوال پوښتنه وکړي.
4. که یوزده کوونکي ناروغ یا معلول وي هغه ته دې ډاډګیرنه او تسلیت ورکړشي که لازمه وي دښوونځي ددارې له لارې دې تداوی ته معرفي شي.

5. ښوونکی باید ښوونځي منظم کړي، ميزونه، چوکي، درسي مواد توره تخته او همدارنگه زده کوونکي دې دقد په پام کې نيولو سره کښينوي.
6. دزده کوونکو دنظافت ليدل او په مهرباني سره هغوي ته توصيه کول.
7. دزده کوونکو دحاضري اخيستل، دهغې داهميت او دغيرحاضري دخرابو عواقبو په هکله ورته توصيه کول.
8. دزده کوونکو دکورني کار دغلطيو او نيمگړتياوو اصلاح.
9. درس ته د زده کوونکو هڅول.

برسيره پردي داټکي هم بايد په پام کې ونيول شي:

الف: دامکان په صورت کې به ښه داوي چې ښوونکی دکورني، اجتماعي او ديني ادابو په هکله هم معلومات ورکړي.

ب: زده کوونکو ته موقع ورکړي شي چې خپل نظر ووايي.

ج: ښوونکی زده کوونکو ته مهم خبرونه او تربیوي قصې ووايي.

څرنگه چې نظم او ترتيب دتدریس لپاره زمينه مساعدوي او ددرس په جريان کې شامل ندي او کله کله دستونزو سره مخامخ کېږو چې دتدریس دبي نظمې سبب گرځي، داډول حالت دټولگي د ستونزو په نامه يادوي او هغه په دی ډول ترکتي لاندې نيسو:

(b) دټولگي دستونزو حل:

ځينې ښوونکی معلومات او مهارتونو ته ضرورت لري لکه چې دمنځه ذکر شو دوي دتدریس په وخت کې ستونزو سره مخامخ کېږي دټولگي په توگه:

الف: په لومړي ټولگي کې ستونزه: يو زده کوونکي دټولگي په اخره کې ناست دي خو خوب ورپدي نورو زده کوونکو دی وليد او په خندا شول. داخندا دټولگي دنظم دخرابيدو سبب گرځي. ښوونکی پوهيږي چې دا زده کوونکي دغريبې کورنۍ څخه دي او دلرې ځاي څخه راځي. په دی حالت کې ښوونکی څنگه کولاي شي چې دټولگي نظم وساتي او دزده کوونکو خندا ودروي.

ددې ستونزې دحل لپاره ښوونکي بايد زده کوونکي له خوبه راوېښ او له خپل ځاي څخه يې جگ کړي په نرمه ژبه ورته ووايي چې څه مخ او لاس دې ومينځه او بيا راشه. دراتللو څخه وروسته يې په لومړي قطار کې کښينوي او په درسي فعاليتونو کې ورته برخه ورکړي او هغه زده کوونکو ته توصيه وکړي چې خندا يې کوله او وروسته له دې خندا ونکړي. که يوزده کوونکي دا عمل تکرار کړي دکورنۍ سره يې بايد تماس ونيول شي.

ب: په دوهم ټولگي کې ستونزه: ښوونکي په ټولگي کې درس ورکوي يوزده کوونکي دبل سره لاس اچوي او شوخي کوي. درس ته موجه ندي. ښوونکي دا حالت ويني چې څه وگړي.

ددې دحل لپاره هغه زده کوونکي چې شوخي کوي دټولگي مخې ته راوغواړي او دلاس اچونې علت ورڅخه پوښتنه وکړي. کله چې علت معلوم کړي نو عادلانه فيصله وکړي هغه زده کوونکي چې لومړي لاس اچولي دي په نرمه لهجه وپوهول شي چې بيا داسې کار ونکړي او ددې څخه وروسته په لومړي قطار کې کښينول شي او په درسي فعاليتونو کې دې ورته زياته برخه ورکړي. که دده دا عمل بيا تکرار شي نو بيا دى د ادارې، دده کورنۍ او دلوبو ملگرو سره تماس ونيول شي ترڅو يې علت معلوم او ستونزه حل شي.

ج: په پنځم ټولگي کې ستونزه: ښوونکي غواړي چې دتعليمي کال په پيل کې يوه صنفې ازموينه واخلي خو ټولگي دومره تنگ دي چې دچوکيو دلرې کښودلو او زده کوونکو دلرې کښيناستلو امکانات نشته دى او زده کوونکي يو له بل څخه نقل کوي. ښوونکي داستونزه څرنگه حل کړي.

ددې ستونزې دحل لپاره دي ښوونکي د الف، ب او ج په عادلانه توگه درى گروپه سوالونه جوړ کړي او داسي نه وي چې ديو گروپ سوالونه مشکل او دبل آسانه وي. زده کوونکي دې په منظمه توگه په هر قطار کې کښينوي چې په هر

قطار کې دهر زده کوونکي سوالونه یو له بل سره فرق ولري ښوونکي به دهر ګروپ دسوالونو دویلو په وخت کې لومړي دالف دګروپ سوالونه ووايي او داوړته په ګوته کړي چې سوالونه کیږدي او وروسته د ب او ج دګروپونو سوالونه جلا جلا ووايي بیا هدایت ورکړي چې سوالونه حل کړي که سوالونه چاپي وي دزده کوونکو هر ګروپ ته دهغوي دګروپ سوالونه توزیع کوي.

په ژوند کې هر څوک ځیني شیانو ته ارزښت ورکوي ځیني شیان نظر نورو ته ښه ګڼي او هغې ته یو خاص ارزښت قایل دي نو کله چې انسان یو کار کوي هغه څه چې ورته ښه ښکاري هغې ته زیات ارزښت ورکوي او په خپل کار کې یې په پام کې نیسي. شاید ځیني ارزښتونه مور د ځینې کارونو څخه منع او دځینې کارونو لپاره مجبور کړي. کیدای شي ځیني وخت یو کار ته ارزښت قایل کیدل ښه او ځیني وخت ښه نه وي او یا داسې وي چې یو شي دیو چا له خوا ارزښت ورکول نه غلط او نه صحیح وي.

په دي ډول دتدریس په وخت کې ښوونکي خپل هغه ارزښتونه ته پام کوي چې دهغې په رڼا کې تدریس کوي او دا په دې پورې اړه نیسي چې ښوونکي دتدریس دکوم اصل څخه کار اخلي. ځیني ښوونکي شاګرد دفعالیت دمرکز په توګه ښه ګڼي او په تدریس کې ورڅخه کار اخلي او ځیني یې ښوونکي دفعالیت دمرکز په حیث خوښوي او په تدریس کې ورڅخه کار اخلي. په دي ډول دا اصلونه دټولګي په دسپلین مستقیم اثر اچوي او دهریو دسپلین له بل څه فرق کوي.

دښوونکي دارزښت معلومول دلاندي پوښتنو په واسطه معلومولای شو:

دارزښت دتوضیح کولو تمرین:

په لاندي پوښتنو کې یوازي د (الف) یا (ب) عبارتونو څخه کړۍ-تاو کړۍ یا خپل نظر په ګوته کړي.

1. الف: زده کوونکي ازاد طبیعته دي هر څه چې وغواړي هغه باید وواي.

- ب: لاس جگ کړئ او په منظمه توګه په صنفې بحث کې برخه واخلي.
2. الف: کورنۍ وظيفه کمه او د ضرورت په وخت کې ورکړ شي.
- ب: کورنۍ وظيفه هره شپه بايد ورکړ شي.
3. الف: صنفې فعاليتونو کې بايد زده کوونکي د فعاليت مرکز وي.
- ب: صنفې فعاليتونو کې بايد ښوونکي د فعاليت مرکز وي.
4. الف: د ښوونځي ښوونکي بايد د آزاد، طبيعي او دوستانه احساساتو خاوند وي.
- ب: د ښوونځي ښوونکي په رسمياتو کې مقيد، احتياط کار او کم حرفه وي.
5. الف: ښوونکي بايد په خپله تعليمي نصاب جوړ او د زده کوونکو د ضرورتونو سره سم وي.
- ب: ښوونکي بايد د لوړو مقاماتو له خوا تعين شوي نصاب تعقيب او تطبيق کړي.
6. الف: د زده کوونکو په ګروپي کار کې عمليه مهمه ده.
- ب: د زده کوونکو په ګروپي کار کې نتيجه مهمه ده.
7. الف: زده کوونکو ته ورکړ شوي کارونه هغه وخت ګټور دي چې په ګروپي ډول اجرا شي.
- ب: زده کوونکو ته ورکړ شوي کارونه هغه وخت ګټور دي چې په انفرادي توګه ترسره شي.
8. الف: په زده کوونکو دانګيزې توليد زيات او ښه د داخلي پاداش (زده کوونکي د کار په اهميت پوه او په خپله يې ترسره کوي) په واسطه اجرا کېږي.
- ب: په زده کوونکو کې دانګيزی توليد زيات او ښه د خارجي پاداش (زده کوونکي کار د تشويق له لارې ترسره کوي) په واسطه اجرا کېږي.
9. الف: ارزيايي بايد رسمي وي.
- ب: ارزيايي بايد غير رسمي وي.

10. الف: ترټولو اهم کار دادي چې زده کوونکو ارزښتونو ته تغیر ورکړ شي.
ب: ترټولو اهم کار دادي چې زده کوونکو سلوک او روش ته تغیر ورکړ شي.
11. الف: هغه څه چې مهم دي باید دتعلیمي نصاب دمحتوا یوه برخه تدریس شي.

- ب: هغه څه چې مهم دي باید ټول تعین شوي تعلیمي نصاب تدریس شي.
12. الف: ددسپلین لپاره معیارونه باید خپله ښوونکی تعین کړي.
ب: ددسپلین لپاره معیارونه دښوونځي دغنغی او پالیسی له مخی تعین شي.
13. الف: درسي ساعت باید ددرسي موضوع څخه خارج موضوعات هم احتوا کړي.

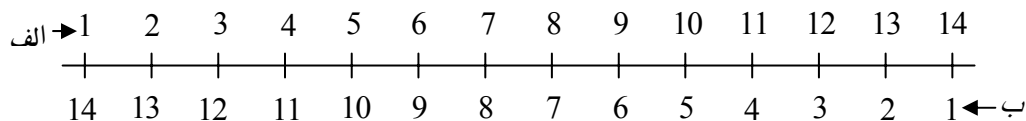
- ب: درسي ساعت باید تعین شوي کارونو ته اختصاص شي.
14. الف: په ښوونځي کې دزده کوونکي لپاره مهم ټکي دادي چې پوه شي چې څنگه یې زده کړو.
ب: په ښوونځي کې دزده کوونکي لپاره مهم ټکي دادي چې معلومات، واقعونه او حقیقتونه زده کړي.

15. الف: دزده کړې او تدریس په پروسه کې زده کوونکي تصمیم ونیسي چې څنگه او چیرته زده کړه وکړي.
ب: دزده کړي او تدریس په پروسه کې ښوونکی تصمیم ونیسي چې څنگه او چیرته تدریس وکړي.

باید وویل شي چې پورتنی سوالونه دغلط او صحیح له ډلې څخه ندی بلکه هریو دیو خواهش له مخی تعیینېږي دارزښت دتعیینولو له پورښتنو څخه معلومېږي چې کوم سرې څومره تعداد (الف) او څومره تعداد (ب) ټاکلي دي چاچې دالف پوښتنې زیاتې ټاکلې دي زده کوونکي دفعالیت مرکز او چاچې دب پوښتنې زیاتې ټاکلي دي ښوونکی دفعالیت دمرکز په حیث خوبښوي او هغی ته ارزښت ورکوي. په نتیجه کې

ویلاي شو چې دارزبنت ټاکنه دیوښوونکی موقعیت په ټولګي کې ټاکي او همدا موقعیت په ټولګي کې دهغه دسپلین ښی.

۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	نفر
۶	۲	۱۴	۷	۹	۱۲	۴	۱۳	۸	۱۰	دالف مجموعه
۹	۱۳	۱	۸	۶	۳	۱۱	۲	۷	۵	دب مجموعه

← دالف دقيمتونو زياتوالی او دب دقيمتونو زياتوالی →

دټولګي په دسپلین بحث:

ښوونکی باید په ټولګي کې منظم او خاص دسپلین ولري. زده کوونکو ته باید دمخه خبرتیا ورکړي چې دی په ټولګي کې څرنگه ټک لاره لري او دهغه مقررات او دسپلین په ټولګي کې څنگه دي. دده دا مقررات باید په ټولګي کې ثابت او یوشان وي. زده کوونکي باید په دې پوه شي چې ښوونکی ورڅخه څه غواړي دهغه دغوښتنو مطابق باید عمل وکړي په نتیجه کې به دټولګي فضا آرامه وي او ښه تدریس به ترسره شي. که دښوونکی مقررات او دسپلین په ټولګي کې ونه پیژني او پوه نشي چې ښوونکی له دوی څخه څه غواړي. مثلاً که یوه ورځ دزده کوونکو دکورني کارونه اجرا په صورت کې هغوي آزاد پرېږدي او هیڅ ورته ونه وايي او بله ورځ ورته دهمدي ډول دکارونه اجرا په صورت کې په قهر شي او جزا ورکړي دا علت دي چې زده کوونکي حیران پاتې کېږي چې څه وکړي نو دوی به ستړي او په پای کې به ووايي چې داڅه ډول ښوونکي دي. همدا علت دي چې دټولګي فضا نا آرامه کېږي او ښه تدریس به صورت ونه نیسي.

کله کله بنوونکی دبنوونکی دفعالیت مرکز له اصل څخه کار اخلي او هغه دسپلین په کار دي چې په شاگرد باید دفعالیت مرکز اصل یې ایجابوي او کله کله برعکس. یعنی په مناسب وخت کې دخپل دسپلین جهت ته تغیر ورکوي دشرایطو په نظر کې نیولو سره کله یوې خوا او کله بلې خوا ته ترجیح ورکوي دیبلگې په توګه په تدریس کې دګروپي کار څخه استفاده کوي خو زده کوونکو ته وایي چې متوجه اوسي او غالمغال مه کوي په دی ډول ټولګي کنترولوي (په ټولګي کې دعلمي کار اجرا، دزه کوونکو تلل راتلل او داسي نور په شاگرد باندي دفعالیت د مرکز اصل دي).

کله چې زده کوونکي خپل استاد بنه وپیژني نو فکر کوي چې دهغه په مقابل کې څنګه تګ لاره غوره کړي دهغه دهدایت سره سم کار ترسره کړي. په دی اساس باید موږ یو بنکاره او ثابت دسپلین په ټولګي کې ولرو ځکه یې له دې څخه به دټولګي فضا نارامه وي.

پورتني لارښوونې دټولګي ددسپلین په هکله وې چې بنوونکې په ټولګي کې دکومې لارې کار اخلي دا داصول تدریس په تخنیک پورې اړه نه نیسي. که بنوونکی دتدریس فعالیت مرکز شاگرد ونیس او هغه ته ارزښت ورکوي خو په تدریس کې دتدریس دفعالیت مرکز بنوونکی دسپلین کارول کوم تفاوت نه لري ځکه چې دادسپلین به ګټور بولي او برعکس به ممکن ستونزې ولري. ولته دتدریس تخنیک او دسپلین دواړو ته اشاره وشوه خو زموږ مقصد دټولګي دسپلین دي. په هر حال داسې تدریس وشي چې هم دسپلین ترسره شي او هم آرام اوسي. مثلاً دزده کوونکو غالمغال ونکړي. خو هغه بنوونکی چې په ټولګي کې کنترول لري او زده کوونکي باندي دفعالیت مرکز اصل څخه کار واخلي کیدای شي په لومړۍ مرحله کې ستونزې ولري خو ورو ورو به دا ستونزې کمې شي.

د ټولګي نظم او دسپلین د هغو مهمو مهارتونو څخه دي چې بنوونکی کولای شي د تدریس په وخت کې ورڅخه کار واخلي. که بنوونکی تجربه کارنه

وي نو زيات وخت به يې د ټولگي دفضا په آرامولو کي تير شي زياتي موضوع گانې دټولگي په نظم او دسپلين باندي اثر اچوي لکه دټولگي سايز، ددرسي خونو اسانتياوي دښوونکي کړنلاره، په کورکي دکار اومصرفيت مسؤليتونه، سو تغذي، بي خوبې، دکور او ښوونځي ترمنځ واټن، د ښوونکي د عنعنوي او فرهنگ رول په هکله د خلکو نظر او داسي نور. همدارنگه داتکي هم دياډولو وړدي چې په درسي ميتودونوکي ناڅاپي تغيير راوستل که څه هم دپيداگوژي علم (فن تدريس) له نظره يو مثبت گام دي خو په ټولگي کي به ستونزي را منځ ته کړي.

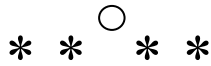
دذکر شوو پورتنيو موضوعاتو سربيره چې پر نظم او دسپلين تاثير لري په لاندي توگه دهغي نه يو څو ټکي په گوته کوو.

- په ټولگي کي دزده کوونکو دکينښلولو ترتيب او تنظيم.
- دتعليمي نصاب جوړښت.
- دزده کوونکو سره مرسته او دهغوي ساتنه.
- دتدريس په حالت کي دښوونکي وضع.
- دنظم او دسپلين دستونزو حل.
- کم ترکمه ضروري دسپلين څخه استفاده.

په ټولگي کي دزده کوونکو کښينول او دهغوي نظم او ترتيب په هر ټولگي کي فرق کوي نو ښوونکي دتدريس په وخت کي خپل زده کوونکي څنگه بايد کښينوي؟

درسي خوني تر ممکنه حد پوري بايد مستريح، د زدکړي له پاره آماده او ترتيب شي. دکښينولو ترتيب دزده کړي په عمليه باندي پوره اثر اچوي په مختلفه حالاتو کي دتدريس د مختلفه روشونو د استعمال په وخت کي هغه داسي بيانوو

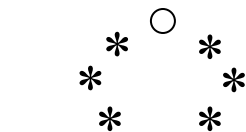
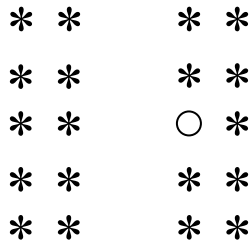
زده کوونکي جوړه جوړه
په دوه خواو کې دي. (3)

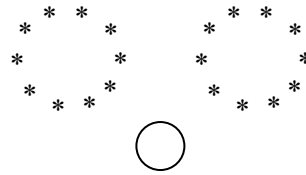
زده کوونکي داسې ناست
دي چې نعل ډوله شکل يې
غوره کړيدې. (2)

زده کوونکي په دايروي
ډول کيښنول. (1)

دلته هم زده کوونکي په گروبي
ډول ناست دي. (7)

زده کوونکي په گروبي ډول
ناست دي (4)

دلته دوه نغري گروبي ډول کيښناستل دي.
ښوونکي په منځ کې قرار لري. (6)

اوس هر ډول کښیناستل چې په پورتنی 7 ډولونو کې ښکاري دنظم او دسپلین له نظره ترکتنی لاندی نیسو.

په (1) شکل کې زده کوونکی په دایروي ډول ناست دي. دښوونکی کنترول نسبتاً زیات دي. ښوونکی کنترول کوي او فعالیت دزده کوونکو پرخوا زیات دي. په (2) شکل کښیناستلو کې ښوونکی کنترول لري او هغه اصل ته نږدې دی چې ښوونکی دفعالیت مرکز وي. دسوال او ځواب او دفکري مشورو معرفي هم په کار وړل شویده. په (3) شکل کې ښوونکی دفعالیت مرکز دي او لکچر ورکوي کله کله دنمایش په ډول سوال او ځواب هم په کار وړي. په (4) شکل کې گروپي کار صورت نیسي او دښوونکی دتگ او راتگ لارهرې خواته خلاصه ده ښه کنترول او مراقبت کولای شي. په (5) شکل کې ښوونکې زیات کنترول نکوي او دزده کوونکي په توگه په ټولگي کې ناست دي او زیات کار په خپله زده کوونکي ترسره کوي. په (6) شکل کې زده کوونکي دوه نفرې کار اجرا کوي او ښوونکی هرې خواته تگ او راتگ کولای شي دزده کوونکو فعالیت زیات دي. په (7) شماره کې د مسابقی دروش څخه کار اخستل کیږي ښوونکی په منح کې قرار لري او لږڅه کنترول کیدای شي. باید په گوته شي چې په پورتنیو شکلونو کې چې زده کوونکي باید دهغوي د ودې او جسمي وضعې په تناسب په ټولگي کې کښینول شي داسې چې معیوب او کوچني ماشومان دټولگي په سر کې ناست وي.

کله کله داسې هم واقع کیږي چې دزده کوونکو په تناسب درسي خونه کوچنی وي نو دلته ښوونکی نشي کولای چې دخپلې خوبې سره سم زده کوونکي کښینوي په دي حالت کې ښوونکی کولای شي توره تخته دځان سره واخلي او شاگردان په ازاده هوا کې کښینوي داهم که امکان موجودوي. البته داځاي باید داسې وي چې دتدریس په وخت کې دزده کوونکو افکار بلې خواته معطوف نشي. دچارتونو، نقشو، کرو او نورو نمایشي شیانو استعمال زده کوونکو ته دښي زده

کړې زمينه مساعدوي او زده کوونکي دې ته مجبورېږي چې بلي خواته خپل افکار معطوف کړي.

دزده کوونکو دځاي بدلول داگټې لري:

- زده کوونکي يو ډول دلچسپي پيدا کوي.
- په کار کې يو ډول تغير دي.
- زده کوونکي ښه درس زده کولاي شي.
- دتدريس هر ډول روش ته لاره برابروي.
- زده کوونکي هر ډول وضعې او موقعيت سره عادت پيدا کوي.
- دزده کوونکو ويره لرې کيږي او يو بل سره دهمکارۍ روحيه پيدا کوي.

مخکې له دي چې ټولگي ته ولاړ شو بايد له ځان څخه دا پوښتني وکړو:

- په ټولگي کې بايد څه ډول ښوونکي اوسم او څنگه دسپلين بايد ولرم.
- زما دتدريس تخنيک او روش څه ډول دي او زده کوونکي په کوم روش ښه زده کړه کولاي شي. دڅه ډول اصول اودسپلين سره زده کوونکي ښه زده کړه کوي.

غوښتني او محدوديتونه:

څرگنده ده چې اخلاقي کړنلارې ديو محيط څخه بل محيط ته او ياد ښوونځي څخه بل ښوونځي ته فرق کوي نوښوونکي مخکي له دي چې ښوونځي ته ولاړ شي بايد دمحل دښوونکو سره ددسپلين او قوانينو دمقرراتو په هکله له هغو څخه معلومات ترلاسه کړي او مرسته ورڅخه وغواړي چې ددغه محل دخلکو درسم او رواج او اخلاقي کړنلارو په هکله پوره معلومات ترلاسه او بيا په ټولگي کې ددغه معلوماتونو په رڼا کې خپل مقررات او قوانين ترتيب کړي. مخکې له دی چې دی

خپل دستورونه او قواعد په ټولگي کې تطبيق کړي. دالاندې ټکي بايد په پام کې ونيسي.

1. بنوونکی بايد غوښتنې، مقررات او ددسپلين محدودیتونه دمخه تثبيت او بيا يې زده کوونکو ته اعلان کړي او هغوي ورباندي ښه وپوهوي چې دده دسپلين په ټولگي کې څه ډول دي.
2. دا مقررات او قواعد بايد ماده وار ترتيب او زده کوونکو ته ماده په ماده توضيح، تفسير او په تدريس کې دهغي ارزښت ورته روښانه شي. دبيلگې په توگه ورته وويل شي چې تاسو بايد هميشه په صنف کې دځان سره کتاب قلم او کتابچه ولري ځکه که کتاب ستاسو سره نه وي نو څنگه به زده کړه وکړي. که کتابچه درسره نه وي نو څنگه به ضروري شيان وليکي کورنی کار به مو په کور کې پاتې وي. که قلم درسره نه وي په کتابچه کې به څه شي ليکل وکړي او داسي نور.
3. قانون او مقررات بايد په يوه ورقه کې وليکل شي او په ټولگي کې په ديوار نصب چې زده کوونکي يې ولولي. ښه به داوي چې دامقررات او قوانين دټولو بنوونکو له پاره مشترک وي او پرديوال نصب شي.
4. قوانين او مقررات ديوې مثبتې جملې په شکل وليکل شي مثلاً ووايي چې دزده کوونکو څخه هيله کوؤ چې دمقرراتو سره سم په ازموينه کې خپل کار وکړي.
5. بنوونکی بايد واضح کړي چې دسرغړونې په صورت کې جزا ورکول کيږي دهرې مادې جزا بايد تعينه شوي وي. مثلاً ووايي که زده کوونکي دوه ځلي ټولگي ته ناوخته راغي نو ستاسي مراعات کوم خو که دريم ځل ناوخته شو بيا نو جزا ورکول کيږي چې دمخه دوي ته وويل شي.

د تعلیمي نصاب ملحوظات:

که په درسي فعالیتونو کې درسي مواد او اهداف ناموزونه وټاکل شي زده کوونکي دلسرده، کم حوصیلي ستړي او مایوسه کیږي چې داتول دبي هدفه سلوک سبب ګرځي او په نتیجه کې دټولګي دسپلین له منځه ځي. ښوونکی باید په خپل مضمون حاکمیت ولري او درسي فعالیت داسي طرح کړي چې زده کوونکي ته په زړه پوري او خوندور شي د موضوع په محتوا کې تدریس داسې ترسره شي چې زده کوونکي پکې فعاله برخه واخلي او دزده کوونکو دژوند زیاتې جنبې احتوا کړي. ددې په نتیجه کې دټولګي فضا آرامه او بې د اخلال څخه تدریس ترسره شي.

د مرستې او حمایتي سیستم:

ښوونکی دخپل تدریسي کارلپاره حمایتي او ساتنې یو سیستم چې دښوونځي او داپړوند ټولني کارونه احتوا کوي تشخیص او تاسیس کړي داسیتم ټول ښوونکی، دښوونځیو مسئولین دماشومانو مور او پلار احتوا کوي. مهمه خبره داده چې ښوونکی باید دښوونځي دمدير له خوا حمایت کړي شي ځکه چې دټولو ستونزو حل دښوونکی له توان څخه بهر وي. ښوونکی باید دنظم او دسپلین په هکله خپل قوانین او لارښوونې دښوونځي مدیر ته توضیح کړي ترڅو کولای شي دښوونکی دحمایې لپاره پوره معلومات ولري. دامکان په صورت کې باید ښوونکی دزده کوونکي دمور او پلار سره په تماس کې شي اودهغوي سره دخبرو لار خلاصه کړي او په دې ډول دحمایې یو احتیاطي سیستم دټولګي ددرسي سیستم دنظم لپاره رامنځ ته شي.

د تدریس عادي کارونه:

داکارونه دتدریس دعادي کارونو څخه عبارت دي. دتدریس ورځني کارونه توضیح چې دمنځه یې یادونه وشوه داهمیت وړ دي. ښوونکی باید ورځني کارونه لکه ټولګي ته داخلیل او له ټولګي څخه وتل، دپنسل تیزول دموادو اخستل او بیرته

اینبودل، د ضرورت رفع کول باید زده کوونکو ته توضیح کړي. که ښوونکی خپلو درسونو ته ښه او منظمه امدادګي ولري نو بیا کولای شي چې ټولګي نظم او دسپلین ته متوجه کړي. په نتیجه کې ښوونکی د زده کوونکو له خوا په ښه توګه استقبال کېږي او تدریس په آرامه فضا کې پرمخ ځي.

ښوونکی د تدریس په بهیر کې:

د ښوونکی حرکتونه او خبرې کول د تدریس په عملیه باندې مهمه اغیزه لري نو ښوونکی د تدریس په وخت کې د اکلیدي قاعدې د زده کوونکو دراجلبولو لپاره ډیرې مهمې دي په پام کې ونیسي:

— دخبرو کولو په وخت کې باید زده کوونکو ته وګوري، واضح او روښانه خبرې وګوري.

— د تورې تختې څخه په اغیزمن ډول استفاده وکړي که زیات موضوعات وغواړي پرتخته ولیکي په لازمو وقفو د شاګردانو سره دخبرو کولو وروسته د پرتخته ولیکي.

— ټولو زده کوونکو ته توجه وکړي سترګې په سترګې د ټولو شاګردانو سره تماس ولري نه دا چې د خوتنو محدودو سره تماس ولري. چې داد نظم او دسپلین لپاره ډیر مهم دي.

— د ټولو زده کوونکو له وضعې څخه باخبر اوسي او دخبرو کولو په وخت کې د ټولګي هرې برخې ته په ځیر سره وګوري.

— خپل ټول حرکتونه او آواز باید کنترول کړي. ښوونکی باید د ځینې هغو حرکتونو څخه ډډه وکړي چې دکلتور خلاف وي، تنفر پیدا کوي او غلط فهمي منځ ته راوړي، باخبره وي، د ښوونکی ظاهري وضع ډیره مهمه ده.

د دسپلین دستورنو حل:

ځینې په دې عقیده دي چې که په ټولګي کې ددسپلین دستورونه او مقررات دمخه مشخص او توضیح شي ددسپلین دزیاتو ستونزو مخه نیول کېږي. خو دا باید په ګوته کړو چې حتا په ښو او تنظیم شوو ټولګيو کې هم دسپلیني ستونزې منځ ته راځي چې ښوونکی باید دهغي دحل لپاره دمخه تدابیر نیولي وي دستورنو په اړه دالاندې کلیدي ټکي دیاوونې وړ دي:

- ښوونکی باید هڅه وکړي چې په ټولګي کې داخلال په وخت کې تدریس ونکړي په داسې حالاتو کې باید درس ودرول شي او زده کوونکي چپ ساتلوته وهڅول شي او بیا درس پیل شي.
- ښوونکی باید وضع کنترول کړي دجګ آواز او چیغووهلو څخه ډډه وکړي په نرم او کنترول شوي آواز خبرې وکړي او مسألې په ډیره سړه سینه حل کړي.
- ښوونکی پرې نږدي چې وضع دکنترول څخه ووځي. دډیرو خبرو کولو او غیر ضروري شوځي له پامه ونه غورځوي بلکه په مناسب وخت کې یې چاره وسنجوي. په ټولګي کې دزده کوونکو دسلوک او کړو وړو په هکله معیارونه سخت مراعات باید شي.
- دښوونکی وضع سخته اوسپکه نه وي بلکه آرامه، سنجول شوې او په ټولو حالاتو کې مودبانه وي.
- ښوونکی باید ددسپلین ټولې ستونزې په غاړه وانخلي بلکه سرښوونکی او دښوونځي امر له موضوع څخه خبر کړي او دستورنو په حل کې یې شامل کړي.

اخلال گر او جنجالي زده کوونکو ته رسيدگي:

- ښوونکی باید جنجالي او اخلال گر زده کوونکي يوځاي کښينوي او په دي بې پوه کړي چې دملگرو سره څنگ په څنگ کښيناستل داسي امتياز دي چې دنیکو اداو په واسطه لاس ته راتلاي شي.
- ښوونکی باید زيات وخت دجنجالي او اخلال گرو زده کوونکو سره تير کړي. که ستونزه يا مسأله په مناسب او معقول وخت کې حل نشي دزده کوونکو څخه دې وغوښتل شي چې ټولگي ترک کړي او بيا دې خپل درس ته ادامه ورکړي.
- دشوځو او اخلالوونکو زده کوونکو سره دې دټولگي څخه بهر تماس ونيول شي کله چې په صنف کې ځينې زده کوونکي خپلې شوځي او اخلال ته ادامه ورکوي ددرسي ساعت څخه وروسته ياله رخصتي څخه وروسته دپرابلم دتشخيص لپاره ښه مساعد وخت دي.

دکم ترکمه ضروري دسپلين څخه استفاده:

ښوونکی باید دهغه اصل څخه استفاده وکړي چې کم ترکمه دسپلين پکې وي او دمثبتي زده کړې دمحيط دساتلو لپاره ضروري وي. دزيات دسپلين څخه باید ډډه وشي او هغومره دسپلين په کار يووړل شي چې دټولگي دمؤثر محيظ دساتلو لپاره په کاردي. دځينو ټولگيو لپاره کم او دځينو ټولگيو لپاره زيات دسپلين په کار دي او دښوونکی لپاره هم په کارده چې يو ټولگي لپاره لازم دسپلين درک او بيايې په کار يوسي.

په لنډه توگه ويلاي شو چې دتدريس په ساحه کې يو واحد فورمول وجود نلري چې په هر ځاي کې ديو ټولگي لپاره په معينه يوه اندازه نظم او دسپلين په کار يووړل شي. ديداولو وړ ټکي دادي چې ښوونکی باید خپل چاپيريال ته وگوري شيان

وازمایي، تصميم ونيسي او هغه خلکوته چې دده په درس کې مؤثر وي، اطلاع ورکړي او دخپلو تصميمونو په تطبيق کې عادل، قوي او منطقي وي. هرڅومره چې ښوونکی دټولگي دنظم په سبک او کړنلاره کې ژر تصميم ونيسي او زده کوونکي دخپلو قواعدو اودستورونو څخه خبر کړي په همغه اندازه يې دخپل اصلي کار داجرا په هکله اغيزمن قدم پورته کړي دي. برسیره په نظم او دسپلين دښه تدريس لپاره دټولگي تيارول هم ضروري قدم دی چې په لاندي توگه يې توضیح کوو.

ټولگي هغه ځای دي چې په هغي کې دښوونکو او زده کوونکو ترمنځ دزده کوونکو ترمنځ دزده کړې هر راز اساسي فعاليتونه او هلي ځلې ترسره کيږي. ښوونکی او زده کوونکي هر ورځ په دې ځای نږدې شپږساعته دزده کړي په فعاليتونو بوخت وي. نو که دروغتيايې مسألو له مخې ټولگي نقص او زيان ولري او يايې چاپيريال مساعد نه وي نو خامخا دښوونکی او زده کوونکو روغتيا ته به تاوان رسيږي.

څرگنده ده چې په يو ټولگي کې زيات شمير زده کوونکي راټوليږي اود زده کړې فعاليتونه سرته رسوي نوکه يوزده کوونکي په کوم رنځ اخته وي او دټولگي وضع هم دروغتيايې شرايطو له مخې ښه نه وي، کيداي شي چې نور زده کوونکي هم په دي رنځ اخته شي. په دی لحاظ لازم ده چې دټولگي وضع او حالت ته زياته پاملرنه وشي. دبلې خوا که دټولگي محيط ښکلي، منظم، مرتب او آرام وي نو په زده کړه باندي زياته اغيزه کوي. ځيني عوامل شته چې دټولگي دښه چاپيريال په برابرولو کې مؤثر دي خو متاسفانه دښوونکو دتوان څخه بهر وي او نشي کولاي چې هغه برابر کړي مثلاً که يو ښوونځي کرابي وي چې اصلاً ددرس ويلو لپاره جوړشوي نه وي خونې يې کوچنۍ، تيارې او په کافي اندازه رڼا نلري، لمرنه اخلي، ميزونه اوڅوکۍ يې دزده کوونکو په تناسب نه وي اوداسي نور. که داشيان ټول سم نه وي او ښوونکی درست تربيه شوي نه وي نو دښوونې اورزني حالت به ويجاړ

وي. خوکه بنوونکی تل په دي ټينگار وکړي او تل په دې هڅه کې وي چې دټولگي چاپيريال بنه او اصلاح شي نو کولاي شي دبنوونځي د ادارې او ټولنې په مرسته په هغي کې اساسي اصلاحات راولي.

په دي برخه کې دلاندې موادو مراعات کول دبنوونکي اساسي دندې دي:

1. دټولگي هوا بدلول: په ټول درسي ساعت کې چې دټولگي کړکۍ او دروازې تړلي وي او زيات شمير زده کوونکي په ټولگي کې دننه درس لولي دتباشير گمرد هم ټوله فضا ونيسي نو لازمه ده چې د درس په وخت کې دټولگي کړکۍ او دروازې خلاصې شي چې دټولگي هوا بدله، نا پاکه هوا خارج او پاکه هوا داخله شي.

2. تودوبڼه: په وروسته پاتې هيوادو لکه زمور هيواد کې دوه ډوله بنوونځي موجود دي دسپرو سيمو او تودوسيمو بنوونځي چې دسپروسيمو بنوونځي په ژمي کې او دتودو سيمو بنوونځي په اوږي کې رخصت دي. دسپرو سيمو په ژمي کې ديخي هوا له کبله او دتودو سيمو خلک په اوږي کې دگرمې هوا له کبله په تکليف وي. په لنډه توگه په ډيرو ځايونو کې زده کوونکي دتودوخې او يادبخنۍ دلاسه په تکليف کيږي نو ددې له پاره چې داتکليف لرې شي په اوږي کې ددرسي خونې پرځاي دونو دسيوري لاندې کښيني او په ژمي کې لکه څنگه چې معموله ده دبخاريو څخه کار اخلي خودا پروسه په ډيرو ځايونو کې ستونزې رامنځ ته کوي نو هڅه بايد وشي چې درسي خونې بايد داسې جوړې شي چې لمرواخلي. يعنې که درسي خونې سمې جوړې شي کړکۍ او اينې يې سمې ولگول شي په ژمي کې دخونې په تودولو کې مرسته کوي او په اوږي کې دهوا دجريان لپاره زمينه مساعدوي.

3. روښنايي: په زده کړه کې غوږ او سترگې دانسان دنورو حواسو په نسبت زيات نقش لري داځکه چې غوږونه داواز دغوږ سره سرو کار لري او سترگې دسمبول او علامې سره. آواز چې له خولې ووځي مستقيماً غوږونو ته رسېږي، سمبول يا علامې چې په تورې تختې يا کاغذ ليکل کيږي دسترگو سره اړيکي لري. داچې سترگې ډيرې حساسې دي نوکه شرايط برابر او مساعدنه وي په سترگو باندي بده اغيزه

کوي او ډير امکان لري چې دشاگرد سترگې زيانمنې شي. دلمر د وړانگو زياتوالي او کموالي هم دسترگو دليد لپاره مضرتاميرې. نو د کتاب دلوستلو او مطالعي په وخت کې که دلمر يا روښنايي وړانگې کافي نه وي دزده کوونکو يا مطالعه کوونکو په سترگو فشار راځي، نو کوبښن وشي چې په ټولگي ياد مطالعي په ځاي کې روښنايي په کافي اندازه سترگوته ورسيرې. په دې هکله توصيه کيږي چې دليکلو په وخت کې دنور وړانگې دتل لپاره زده کوونکو دکينې اوږې څخه ټولگي ته راولويږي. که څوک په کين لاس ليکل کوي نو دهغو په هکله داتوصيه برعکس ده.

4. دټولگي تنظيمول: څرگنده ده چې هرڅومره ښوونځي او درسي خونې دعمومي لارو، سپړونو او همدارنگه دفابريکو او نورو توليدي موسسو څخه لرې وي په همغه اندازه دښوونځي اوټولگي فضا آرامه وي. په همدې ډول که ښوونځي باغ، شفه ميدانونه او چمنونه ولري په زده کړه ښه اغيزه کوي. برسره پردې بايد درسي خونې داسې جوړې کړاي شي چې دلمر وړانگې ورولويږي. ددرسي خونو دجوړيدو په وخت کې داواز دانعکاس موضوع هم بايد په پام کې ونيول شي. ديوالونه اوچت ته بايد داسې رنگ ورکړ شي چې دزده کوونکو پرسترگو باندي بده اغيزه ونکړي او دزده کوونکو خوښ وي نه داچې دزده کوونکو ورڅخه بد راشي. همدارنگه دکوټو دکړکيو او ددروازو کښينول په مناسب ځاي کې وي. بله خبره داده چې ميزونه او څوکۍ بايد دزده کوونکو دقد سره تناسب ولري او هغه داسې بايد جوړ شي چې دزده کوونکو لپاره ارام وي ځکه چې زده کوونکو نږدې ټوله ورځ ورباندي کيني نوکه ارام نه وي زده کړه به ښه ترسره نشي. هغه څوکۍ او ميزونه چې ددوو تنو لپاره جوړې شوې وي بايد له دوه تنو څخه زيات ورڅخه استفاده ونکړي ځکه چې دناآرامۍ سبب گرځي. کله کله داسې هم کيږي چې ديو زده کوونکي لپاره يوه چوکۍ جوړه شي او دليکلو لپاره ښې خواته جلا برخه ولري. ددي چوکيو بله گټه داده چې ښوونکی او زده کوونکي په آزاده توگه له يوځاي

څخه بل ځاي ته وکولاي شي حرکت وکړي او هغه ځاي کې چې ده ته کافي روښنایي ورسېږي، ورشي.

که څه هم په نړۍ کې دتدریس دډیرو ښو او عصري وسایلو څخه کار اخستل کېږي خو متاسفانه موربې تر اوسه پورې په خپلو ښوونځیو کې داستعمال توان نلرو خو هغه څه چې په تدریس کې ډیر ضروري او لازمي دي توره تخته، تباشیر، تخته پاک، نقشي او داسې نور چې باید په هر ټولگي کې موجود وي. نظم، سلیقه او نظافت هغه درې مهم او اساسي اصولونه دي چې په هر چاپیریال کې باید وي ټولگي او درسي خونې هم ددې اصولونو څخه مستثنا باید نه وي. دټولگي په یو گډوټ کې باید باطله دانې کینودل شي چې زده کوونکي ورپکې اضافي کاغذونه او شيان واچوي. دښوونکي دمیزسامان او لوازم په یو منظم ځاي کې ځاي په ځاي شي. دټولگیو دپاک ساتلو لپاره لاتراوسه پوري دمستخدم څخه کار اخستل کېږي که داکار زده کوونکو ته وسپارل شي نو داگټې به ولري:

- زده کوونکي به هڅه کوي چې ځان او خپل ټولگي پاک وساتي ځکه چې دچټل کیدو په صورت کې به دی مجبور وي چې هغه پاک کړي.
- دزده کوونکو علاقه به ورو ورو دکارسره پیدا شي او داهغه څه دي چې دزده کوونکو ژوند پورې تړلي دي. دتدریس مصرف یو هم ټکي دي.

5. نوروته دپوهې انتقال: نوروته دپوهې انتقال په درې ډوله دي.

الف: یو ډول یې دادی چې دخلکو یو ډله او زیات خلک مخاطب شي. خطیبان نطاقان، بیانیه ورکوونکي، لوي لوي پوهان معمولاً همدا درس ورکوي دی ډول درس ته Mass teaching وايي.

ب: بل ډول یې دادی چې فرد یا یو پوه، ښوونکی یو ټولگي یا یو گروپ ته درس ورکوي دی ډول تدریس ته Group teaching وايي. داډول تدریس عموماً په ښوونځیو او ټولگیو کې ترسره کېږي.

ج: دریم ډول یې دادي چې یو ښوونکی یوزده کوونکی ته درس ورکوي دا ډول تدریس ډیر موثر دي ځکه چې یو ښوونکی خپل ټول وخت دیوشاگرد سره مصرفوي. په داسې حال کې چې په ټولګي کې په همغه اندازه وخت دخو تنو زده کوونکو ترمنځ ویشي دې ډول تدریس ته Individualized teaching یا په انفرادي ډول درس ورکول وایي. داډول تدریس په خاصو شرایطو کې ترسره کېږي. په اوسنیو ښوونځیو کې ددې ډول تدریس څخه هغه وخت کار اخستل کېږي چې یو زده کوونکی نشي کولای نورو زده کوونکو پسي ځان ورسوي. ددې لپاره چې داډول زده کوونکي وروسته پاتې نشي دې ډول درس ورکولوته Tutoring یا Remedial teaching هم وایي. په دي ډول پروګرامونو کې دزده کوونکو سره په خاص ډول مرسته کېږي. په هغو موضوعاتو، مفاهیمو او حقایقو چې زده کوونکي لا تراوسه ندي پوهیدلي ښه وپوهول شي او په دی ډول وکولای شي چې دنورو شاگردانو سره یې سويه برابره شي.

6. په ټولګي کې دزده کوونکو شمیر: څرګنده ده چې په یو ټولګي کې څومره چې دزده کوونکو شمیر لږوي په همغه اندازه زده کړه په ښه ډول ترسره کېږي. په همدې عملي بنیاد په ټولګي کې دښوونکو او زده کوونکو ترمنځ یو نسبت تړل شويدي (البته په دې نسبت کې دښوونکو تیاري، درسي مواد، وسایل، لوازم اوسامان... په نظر کې نیول کېږي). دا تناسب په دې ډول دي: 1:20، 1:30، 1:40، 1:50، 1:60 او نور په هره اندازه چې دا نسبت لږوي په همغه اندازه دښوونې او روزنې کیفیت لوړ وي يعني هر څومره چې دټولګیو دننوتو شمیر له 40 څخه کم وي په همغه اندازه ټولګي مناسب ګڼل کېږي. خوکه دا شمیر له 40 څخه زیات وي دټولګي اداره دټولګي اداره کول ښوونکی ته لږ غوندې ګران وي.

درسي مواد Teaching Aids

لکه چې تجربو ښوودلې ده هغه تدریس چې ددرسي موادو په مرسته ترسره کېږي ډیر اغیزمن تدریس دي نو ښوونکی ته په کار دي چې ددرسي موادو استعمال اهمیت په تدریس کې په پام کې ونیسي. او دهغوي په استعمال ځان پوه کړي چې درسي کومکي مواد په مناسبه توګه په کار یوسي.

په ښوونه او روزنه کې ددرسي موادو استعمال دپخوا زمانو څخه رواج لري او ښوونکو داسې لارې چارې لټولي دي چې دهغې په واسطه زده کوونکو ته دمفاهیمو انتقال په آسانی سره صورت ومومي.

فیثاغورث 2500 کاله دمخه دښوونې او روزنې علماوو دزده کړې په عملیه کې له هغو موادو څخه کار واخست چې زده کوونکو ورسره دمخه آشنایي درلودله. مواد په خپل ذات کې به دومره داهمیت وړ نه وي ترڅو دهغې ګټې او اغیزې په تدریس کې ونه لیدل شي نو درسي مواد داسې تعریفوو:

تعریف: درسي مواد له هغه شیانو او وسایلو څخه عبارت دي چې ښوونکو او زده کوونکو سره د هدف په لاس ته راوړلو کې کومک کوي. په بل عبارت داوړیدنې او لیدنې (سمعی او بصري) هغه وسایل چې ښوونکی ورڅخه په تدریس کې کار اخلي، ددرسي موادو په نامه یادېږي او یا هر هغه شي چې په محیط کې موجود او د زده کړې په عملیه کې ورڅخه په مناسبه توګه استفاده وشي درسي موادو په نامه یادېږي. درسي مواد دزده کړې په عملیه کې مهم رول لوبوي ټولته څرګنده ده چې اوریدل، ویل، لیدل او تجربه کول داسي وسایل دي چې دهغې په واسطه زده کړه صورت مومي او ددرسي موادو په لیدلو او تجربه کولو کې ترسره کېږي نو دتدریس دهرې موضوع لپاره مناسب درسي مواد باید په کار یوړل شي لکه د اجتماعیاتو دمضمون دموضوعاتو لکه جزیره، ابنا، خاکنا او نور دتدریس لپاره داوبو او خاور

څخه او همدارنگه درياضي دمضمون په تدريس کې لکه دعددونو شمير، دجمع او تفريق عمليه کې دکاڼو، دلوييا، جوارو له دانو، قلمونو او نورو څخه کار اخستل کېږي. دمخه مووويل هغه درس چې ددرسي موادو په مرسته ترسره شوي وي دهغه درس په پرتله چې ددرسي مواد پکې نه وي کارول شوي، ډير موثر دي حتا کله کله يې له درسي موادو څخه تدريس مشکل تماميږي.

ددرسي موادو تيارول دښوونکو په دې مهارتونو پورې اړه نيسي:

1. دښوونکو ابتکار.
  2. دښوونکو مسلکي پوهه.
  3. دمحيطي شرايطو په پام کې نيولو سره ددرسي موادو په جوړولو کې دښوونکي مهارت.
  4. دموضوع سره سم ددرسي موادو دجوړولو مهارت.
- که ښوونکی دخپل مسلک علاقه ولري هغه تل هڅه کوي چې ددرسي موادو پيدا کړي او په تدريس کې ورڅخه گټه واخلي ځکه دي پوهيږي چې يوازي دموادو پيدا کول مهم ندي بلکه دهغي څخه په تدريس کې کار اخستنه د اهميت وړده. برسیره پردې بايد پوه شي چې دجوړښت له مخې درسي مواد په درې ډوله دي:

الف: اصلي شی

ب: مودل (دشي مصنوعي حالت)

ج: تصوير.

دمثال په توگه دبيالوژي دمضمون دزړه په تدريس کې کيدای شي ديو حيوان زړه ټولگي ته راوړي او موضوع ورباندي توضيح کړي چې دا اصلي شي دي. خو که يو پلاستيکي زړه راوړي دزړه مودل وي او که دکاغذ پرمخ يا پرتخته دهغي شکل رسم کړي او دهغي له مخي خپل درس تشریح کړي دزړه له تصوير څخه نمايندگي کوي. په همدې ډول دساينس په مضمون کې دنبات دتوضيح لپاره يو بوټي راوړي دا اصل دي، کاغذي شکل دمودل او په کاغذ باندي يې رسم دتصوير څخه نمايندگي کوي.

ددرسي موادو داستعمال او مؤثريت له مخې په دوه ډوله دي:

1. هغه درسي مواد چې ديوې موضوع په اړه جوړ شوي وي او اوس ورڅخه په تدریس کې کار اخستل کېږي لکه چارټونه، کارتونه چې په تدریس کې مهم او اغیزمن دي.

2. هغه درسي مواد چې دمخه جوړ شوي وي او درسي موضوع پورې اړه نلري، دټولګي دښکلا لپاره په ديوالونو باندې نښلول شويدي او زده کوونکي دهغودلیدلو څخه یوڅه زده کوي لکه نقشي، تصویرونه او نورنمایشي او معلوماتي مواد. دا مواد غیر مستقیم په تدریس کې مؤثريت لري.

په عمومي توګه درسي مواد او لوازم ډیر ډولونه لري چې دهغي څخه په لاندې ډول یادونه کوو:

1. تخته او تباشیر: تخته او تباشیر دزده کړې په عملیه کې دښوونکي او زده کوونکي لپاره دضروري موادو څخه شمیرل کېږي. تخته زیات ډولونه لري لکه دلمخي تخته (Flet board)، دفلین تخته، توره تخته سپینه تخته او داسې نور. توره تخته دلرګي څخه جوړېږي چې په وروسته پاتي هیوادو کې ورڅخه کار اخلي او سپینه تخته دفارمیکا څخه جوړېږي چې پرمخ تللو هیوادو کې ورڅخه کار اخلي او دمارکر په واسطه ورباندې لیکل کوي تخته دټولګي په منځ کې باید داسې کښینول شي چې زده کوونکي یې په آسانی سره وویني او ښوونکی دتدریس په وخت کې تختې داسې ودریږي چې دهغه لیک پرتخته زده کوونکي په آسانی سره وویني.

2. تصویرونه: دموضوع دښې توضیح لپاره ښوونکی له تصویرونو څخه کار اخلي خودتصویرونو په هکله داسې فکر ونشي چې هر څوګ هغه پیژني په دی معنا چې ټول خلک نشي کولای تصویرونه دژوند سره ارتباط ورکړي. دتصویرونو په هکله دزده کوونکو د اذهانو دمعلوماتو لپاره داپوښتنې باید وشي.

الف: په تصویرونو کې څه ویني؟

ب: دهغي گټي او تاوانونه وښایاست؟

3. مودولونه: مودل په لغت کې نمونې او په اصطلاح کې دپوشي مصنوعي جسم جوړولوته مودل وايي مثلاً که دتدریس موضوع دانسان غوړ يا سترگه وي نوښوونکی کولاي شي دغوړ او سترگې نمونې جوړې کړي ځکه چې مشکله ده دژوندي حيوان يا انسان سترگي يا غوړ له وجود څخه جلا او ددرسي موادو په شکل وښودل شي. که مودل قيمتي وي او په آسانی سره لاس ته رانشي ښوونکی کولاي شي هغه دمحيطي ساده موادو څخه جوړ او ددرسي موادو په شکل ورڅخه کار واخلي.

4. گرافونه: گرافونه مختلف ډولونه لکه مستطيلي (ستوني) دایروي او مصورگرافونه. اکثراً ښوونکی په موضوعاتو کې له هغه گرافونو څخه کار اخلي چې په هغي کې کمیت او کیفیت ضرورت وي. دا کار عموماً په احصائيه، طب او دژوند په مختلفو موضوعاتو کې په کار وړل کېږي. په همدې ډول ښوونکی کولاي شي دشیانو تعداد، وخت، مقدار او وزنونه دگراف په واسطه وښيي.

5. چارچونه: چارچونه دلیدو دموادو څخه عبادرت دي چې ددرسي مهمو موادوپه حيث ورڅخه کار اخستل کېږي. ددرس موضوع دالفاظو، کلمو او جملو په شکل واضح کوي او مختلف ډولونه لري لکه دمقوا چارت، لوله چارت، تکه بي چارت او داسي نور.

چار تونه باید داصفتونه ولري:

1. دټولگي دهرې نقطې او هرې برخې څخه یې زده کوونکي ولیدلي شي.
2. چار تونه باید داسي رنگونه ولري چې دزده کوونکو توجیه رنگونوته جذب شي.

3. داسې اضافي معلوماتونه پکې ځاي نشي چې زده کوونکي هدف ته رسيدلو څخه پاتي شي.
4. دخطونو (کرنسو) ترمنځ فاصله يو شان وي.
5. دخطاطۍ او ليکوالۍ مطابق حاشيه ورکړ شي.
6. موضوعات يې دمهال ویش سره سم يودرسي ساعت احتوا کړي او له هغې څخه زيات نه وي.
6. فلش چارټونه: داهم دليدنې مواد دي چې يوه درسي موضوع دتصوير په شکل مجسموي.
7. کارتونه: داهم دليدو دموادو څخه دي چې ديو درسي موضوع يوه برخه دکلمې يا نقطې په شکل روښانه کوي په بل عبارت کارتونه له هغه درسي موادو څخه عبارت دي چې دمستطيل او يا نورو هندسي کوچني اشکالو په شکل له کاغذ څخه جوړېږي دموضوع عنوان، لغت ياکومه اصطلاح ورباندې ليکل کېږي. دجملي ياکلمي دوضاحت لپاره ښوونکي خپل شاگردان ددرس مهمو ټکو ته متوجه کوي.
8. فلش کارتونه: داهم دليدو مواد دي چې ديو درسي موضوع جزء دتصوير په شکل روښانه کوي.
9. پوسټرونه: هغه شکلونه او تصويرونه چې دکاغذ پرمخ په مختلفو رنگونو ديزاين کېږي له پوسټر څخه عبارت دي په بل عبارت څو فلش چارټونه چې ديوي وادي موضوع لپاره ډول ډول تصويرونه او شکلونه ولري پوسټر بلل کېږي. که ديوي موضوع په هکله تصويرونه موجود وي او دهغي له مخې موضوع ښه واضح او روښانه شي نو ښوونکي بايد له پوسټرونو څخه کار واخلي تر څو دزده کوونکو په زده کړه کې اغيزمن واقع شي او پوسټرونه بايد بې له تشریح څخه گويا او سي.
10. نقشي: ددرسي موادو له جملي څخه دي داسې چې دکاغذ پرمخ رسم، په جغرافيه، انجينري او ساختماني موضوعاتو کې ورڅخه کار اخستل کېږي. ښوونکي کولاي شي ديو هيواد معرفي او خاصتاً دهغه دموقعيت او مساحت

دروېبانه کولو لپاره نقشې استعمال کړي. ښکاره خبره ده چې زده کوونکي دنقشې له مخې ښه زده کړه کولای شي. همدارنگه په مسلکي مسألو کې کله پل جوړول، تعمیرونو، سرک جوړولو کې دنقشو څخه ښه کار اخستل کیدای شي.

11. سلايدونه: سلايد ديو مربعي يا مستطيل شکله شيشې څخه عبارت دي چې په طبابت، لابراتوارونو، او کيميا، بيالوژي په موضوعاتو کې ورڅخه کار اخستل کېږي. همدارنگه ښوونکي په عملي کارونو او تطبیقاتو کې له سلايدونو څخه کار اخلي دمثال په توگه دوينې دتشخيص لپاره په مکروسکوب کې دسلايد ايښودل زده کوونکو ته ډير موثر دي ځکه چې عملي جنبه لري او هغوي پکې عملي برخه اخلي.

12. فلمونه: دمصنوعي ژوند جوړول او نوروته دهغي ښودل له فلم څخه عبارت دي. که ښوونکي يوازې په نظري توگه درس ورکړي نو دلري مودې څخه وروسته دزده کوونکو له ذهن څخه وځي او هغه هيروي. ښه به داوي هغه څه چې په نظري توگه تدريس کېږي په هغې کې له داسې درسي موادو څخه کار واخستل شي چې دزده کوونکوپه زده کړه کې موثر وي. فلم داسې درسي مواددي چې دزده کوونکو په ذهن کې تر ډير وخته پوري پاتې کېږي. زده کوونکي له درس سره علاقه پيدا کوي اودبلي خوا دفلم ښوودلو په واسطه دپا يداروړلو لپاره ښه زمينه برابروي. که يو زده کوونکي دکوم مشکل سره مخامخ کېږي دفلم دليدلو په واسطه هغه ټولرفع کيدای شي. ښوونکي دفلم په واسطه دښانوعلم، دحيواناتو، نباتاتوپيژندنه، دلويانو ژوند، تاريخ دحيواناتو، نباتاتووده او پراختيا، دژونديو حيواناتودتکثر موضوعات ښودلای شي. بايدپه گوته کړو چې دفلم خاطرات په ذهن کې تر ډير وخت پوري پاتې کېږي اوهمدارنگه دکم ذهنه اوغيي زده کوونکو سره ډيره مرسته کړي.

13. پروجکتور: دا هغه آله ده چې هغه څه چې د کاغذ پرمخ لیکي یا تر سیموي د سپینې پردې پرمخ څو چنده لوي بڼکاره کوي. دا درسي مواد له یوې خوا د زده کوونکو علاقه له درس سره زیاتوي او د بلې خوا بڼوونکی کولای شي په کم وخت کې زیات موضوعات زده کوونکو ته وښی. که دا موضوعات د پردې پرمخ ولیکل شي ډیر وخت نیسي او د زده کوونکو دستر تیا سبب ګرځي.

14. د مطلب لنډیز یا معلوماتي پاڼې (Hand out): معلوماتي پاڼې داسې درسي

مواد دي چې د درس په ښه والي کې زیاته اغیزه لري. بڼوونکی د موضوعاتو لنډیز او مهم ټکي ورپکې په ګوته کوي. کیدای شي دا جدول، دیاګرام او یو بڼتلیک په ډول. په دي پاڼو کې د زده کوونکو د دلچسپۍ لپاره کیدای شي له تصویرونو څخه استفاده وشي. په دی پاڼو کې دا ټکي په پام کې ونیول شي:

1. عمده ټکي باید ذکر کړي.

2. تصویرونه باید پکې ځای کړای شي.

3. په ساده ژبه ولیکل شي.

4. د موضوعاتو تسلسل پکې مراعات شي.

15. تلویزیون او کمپیوتر: دا دنني عصر نوي او پرمخ تللي وسایل دي. په پرمخ

تللو هیوادونو کې نن ورځ په کمپیوتر کې E-mail په واسطه مفاهیم یو بل ته توضیح کوي. نوي اکتشافات او اختراعات د همدې لاري دنړي ګوټ ګوټ ته رسېږي. په همدې ډول د دي لاري کیدای شي یو فرد خپلي ستونزې دنړۍ دهر هیواد څخه حل کړي. په تلویزیون کې هم نن ورځ زیاتو هیوادو کې د مختلفو مضمونونو تدریس ترسره کیږي چې اوریدونکي او لیدونکي په خپلو کورونو کې ناست او زده کړه ترسره کوي.

ددرسي موادوځانگړتياوي:

1. ددرسي مواد بايدساده، محيطي اوارزانه وي.
2. دزده كوونكو دژوند سره اړيکې ولري.
3. ددرسي مواد روښانه اوبنکاره وي او زده كوونكي ورسره دمخه بايد آشنايي ولري.
4. ددرسي مواد ددرس دموضوع سره اړيکې ولري.
5. کافي او مکمل وي.
6. دزده كوونکولپاره داستفادې وړ وي.
7. دزده كوونكو ستونزې حل اودهغوي دعلاقي اواستعداد سره برابري وي.
8. دخلکو درس اووراج سره برابروي.
9. دټولگي دهرې نقطې څخه وليدل شي.
10. ددرسي مواد بايدناوړه اومنفي اغيزې ونلري اوپه ژوند کې مثبت تغيرات راولي.

د درسي موادومنابع:

که څه هم ددرسي موادومنابع ډيرزيات دي خودښوونې او روزنې په پروگرام کې ددرسي موادو منابع عبارت دي له:

1. دښوونځي دننه منابع: معمولاً دتعليمي کال په پاي کې دښوونځيو آمرين، تربیوي هيئت کښيني دښوونځي دمختلفو موضوعاتو، ددرسي موادو په هکله تصميم نيسي. ښوونکی کولاي شي چې دضرورت وړ درسي موادو لست دې مجلس ته وړاندې کړي اودتربیوي هیات په مشوره دزده كوونكو، ښوونكو او دښوونځي د ادارې له لارې ددرسي موادو په تيارولو کې اقدام وكړي.

2. دمحيط او دټولني دننه منابع: کله چې دښوونځي دباندي ددرسي موادوپه تيارولوکې اقدام کيږي لازمه ده چې دستونزو دلرې کولو لپاره يو صحيح پلان جوړ شي. څرنگه چې دټولني خلک دمرستې اغيزمنه منبع ده، امکان لري چې په ټولنه کې ډير زيات ماهره او دښوونځي متخصصين موجود وي کله چې دهغوي مرستې کولوته آماده وي دهغوي څخه کار اخلو يا داچې دضرورت وړ ځيني مواد دهغوي څخه ديو څه وخت لپاره امانت وغوښتل شي ترڅو بي له ستونزو دښوونځي سره مرسته وکړي.

3. نوري منابع: ځينې موسسې، ادارې او دفترونه چې دښوونځي ترڅنگ موقعيت لري، کيداي شي دضرورت په وخت کې ورڅخه مرسته وغوښتل شي. همدارنگه پخپله ښوونکي او زده کوونکي هم کولاي شي دځينو موادوپه جوړولو او تيارولو کې پوره برخه واخلي اوحتا ښوونکي کولاي شي دمحيطي موادو څخه په ارزانه قيمت درسي مواد جوړ اوپه تدريس کې ورڅخه کار واخلي.

په ټولگي کې ددرسي موادو ښودل: دهر ډول درسي موادو ښودل ځينې مرحلې

احتوا کوي چې په لاندې توگه يې بيانوو:

ددرس څخه دمخه مرحلې:

- درسي مواد په درسي پلان کې دذکرشوي هدف سره مستقيماً اړيکي لري.
- که ځينې تخنيکي مواد په درس کې په کارورل کيږي بايد ښوونکي دمخه ځان قانع کړي چې کار کوي او که نه؟

ددرس په بهير کې مرحله: کله چې ښوونکي دتدريس په وخت کې هغه خوا او دې خوا څرڅي بايد په ټولگي کې داوريدي او ليدنې درسي موادو په ښودولو کې هم ورو ورو حرکت وکړي او عملاً هر شي ته اشاره وکړي. اوهغه وسايلوته چې ددرسي موادو په شکل ښودل کيږي دزده کوونکو توجه جلب کړي او ورته په گوته کړي چې ددرس په پاې کې دموادو په اړه ستاسو څخه لڼه ازموينه اخستل

کیري. همدارنگه ددرس لنډيز ددرس په پای کې باید تکرار کړي او بیا له زده کوونکو څخه ځینې پوښتنې وشي چې دزده کوونکو څخه ددرس په تکرار کې مرسته وکړي.

ددرس څخه وروسته مرحله: درسي مواد باید داستفادې څخه وروسته په یو محفوظ ځای کې وساتل شي.

دیادولو په عملیه کې ددرسي موادو اهمیت: دیادولو په عملیه کې باید دوه اصله په پام کې ونیول شي:

1. ښوونکی دیادولو دعملیې مهم عنصر بلل کیري درسي مواد دیادولو په پروسه کې یواځې مرستندوي دي دښوونکی دي چې دیادولو په پروسه کې لومړنۍ منبع گڼلې کیري.
2. هغه معلومات چې زده کوونکي یې ترلاسه کوي دموادوپه ښودلوو پورې مستقیماً اړه لري:

په لاندې کرښو کې دیو فرد دیادونې استعداد ښودل کیري:

- هغه څه چې وایي او کي یې په سلو کې 90 یاد کې پاتې کیري.
- هغه څه چې وایي او لیکي یې په سلو کې 70 یاد کې پاتې کیري.
- هغه څه چې اوري او ویني په سلو کې 50 یاد کې پاتې کیري.
- هغه څه چې ویني په سلو کې 30 یاد کې پاتې کیري.
- هغه څه چې اوري په سلو کې 20 یاد کې پاتې کیري.
- هغه څه چې لولي په سلو کې 10 یاد کې پاتې کیري.

د تدریس میتودونه Teaching methods

دیو مسلکي ښوونکی لپاره د تدریس اصول یاد تدریس میتودونه دارزښت وړ دي. په دې علت د ښوونې او روزنې له بحثونو څخه یوهم د تدریس میتودونو زده کول دي ځکه چې ددې لارې څخه تدریس، ښوونکی ژر هدف ته رسوي. یعنې هغه هدفونه چې د زده کوونکو د زده کړې لپاره په پام کې نیول شويدي په آسانی سره لاس ته راوړلای شي. د تدریس اصول ښوونکی رهنمایی کوي او په تدریس کې د ښوونکی اوزده کوونکي دندې او رولونه تعین کيږي په دې معنا چې ښوونکی ته ښی، څنگه درس ورکړي اوزده کوونکي مجبور وي چې څنگه له ښوونکی څخه پوه ترلاسه کړي.

څرنگه چې د تدریس اصول زیات د اهمیت وړ دي نو ښوونکی باید د تدریس مختلف ډولونه وپيژني. دهغي مثبت او منفي ټکوته توجه وکړي. که څه هم د تدریس میتودونه زیات دي موږ دهغو له ډلې څخه دڅو میتودونو یادونه کوو او هغه میتودونه به ترکتني لاندې ونیسو چې محترم ښوونکی به زیاتره وخت په تدریس کې له هغي څخه کار اخلي:

1. د خطابي (لکچر) میتود Lecture method: لکچر په لغت کې خبري

کول، کنفرانس ورکولو، واقعیتونه او اساسي مفاهیم د زده کوونکو لږ شاتنه لوي گروپ ته ښی.

دلکچر میتود یو پخواني میتود دي چې تقریباً 2000 کاله دمخه په یونان او روم کې رواج درلود. دلکچر میتود دعادي خبرې کولو یا کنفرانس ورکولو څخه فرق لري. په عادی ویلو کې دیو شي قضیه یا ادعا بیانېږي خو په لکچر کې غوره شرط دهغي توضیح او تشریح ده. په لکچر کې موضوعات دلید، مودل یا نمایش په

واسطه توضیح کيږي او په يو شکل سره دزده کوونکو شرکت پکې احتوا کيږي. دکوچنیو زده کوونکو په تدریس کې باید داوردو بیانیو څخه ځان وساتل شي. ښوونکی باید دې ټکي ته متوجه وي چې دلکچر هغه میتود چې مور دلته تریخت لادې نیولي دي له هغه لکچر څخه چې دوې په لوړو تحصیلي موسسو کې لیدلي دي، فرق کوي. ښوونکی هغه مطلب چې په ټولگي کې دلکچر دمیتود په واسطه توضیح کوي داسې طرح او پلان کړو چې وکولای شي دزده کوونکو ذوق او علاقه اعظمي حد ته ورسوي. هدف ته درسیدلو مهارتونه تمرین کړي دموضوع دښه یادولو لپاره سوالونه او صنفی بحثونه ترسره کړي.

دلکچر په میتود کې مضمون دفعالیت مرکز دي. زده کوونکو ته په تدریس کې کمه برخه ورکول کيږي او تدریس لکه یو طرفه ترافیک پرمخ ځي. دا میتود ښیگڼې او نیمگړتیاوې لري چې دلته یې یادونه کوو.

ښیگڼې:

- ښوونکی کولای شي په کوم وخت کې زیات مطالب زده کوونکو ته تدریس کړي.
- څرنگه چې دلکچر دمیتود غوره خاصیت توضیح او تشریح ده ددې روش څخه په گټه اخیستنه ښوونکی کولای شي زیات عملي موضوعات، مغلق مفاهیم او ژورې ښوونیزې مفکورې توضیح او تشریح کړي.
- ښوونکی په دې روش کې زیات آفاقي او عمومي معلومات وړاندې کولای شي.
- په عملي، مسلکي او صنفونو، کنفرانسونو کې له دې روش څخه کار اخیستل کيږي.
- ددې میتود گټه داده چې دزده کوونکو ذهن دهغه موضوعاتو لپاره آماده کوي چې لوړو تحصیلي موسسو کې په کارېږي.

- دهردرس دلنډيز په وړاندې کولو کې ورڅخه ځنډه اخستل کېږي.
- په دې روش کې کيدای شي چې يو ښوونکی څو صنفونو ته تدريس وکړي.

نيگړتياوې:

- په دې ميتود کې دپوهې او معلومات انتقال زيات دي خو زده کوونکي يې په کمه پيمانه اخلي.
- په لکچر ميتود کې ښوونکې دتدريس مرکز او مضمون تدريس محوردي او زده کوونکي يوازي درس اوري او برخه پکې نه اخلي.
- په دې روش کې فعاليت يو طرفه وي نو ښوونکی هغه شي چې تدريس کوي ارزيايي کولای نشي.
- داميتود تقريباً ديکا توري ډوله دي او ښوونکی خپل نظر په زده کوونکو تحميلوي.
- په دې ميتود کې ښوونکی دزده کوونکو سوپې سره برابر تدريس نشي کولای.
- په دې ميتود کې ښوونکی نشي کولای ددرس په پاې کې دزده کوونکو توجه جلب کړي.
- په دې ميتود کې زده کوونکي ژر ستړي کېږي او دمووضوعاتوپه زده کړه کې دستونزو سره مخامخ کېږي.

يادونه: ښوونکی کولای شي دمهمو نقطو دوضاحت، يادداشت اخستلو موادو آماده کولو، صنفی مباحثونه دوخت ورکولو، دلکچر نوټ په ورکولو سره دا ميتود زده کوونکو ته گټور وگرځوي.

يو بل ډول ميتود چې دشفاهي ميتود په نامه ياديږي دزده کوونکو دزده کړې په بهير کې زيات اهميت لري. څرنگه چې په پرمخ تللو هيوادو کې دښوونې او

روزني په اړه درسي عصري وسايل زيات دي د عملي او تجربې ميتودونو څخه کار اخلي خو وروسته پاتې يالږ پرمخ تللي هيوادونو کې درسي وسايل کم دي دوي په تدريس کې په تيره بيا دلومړنيو ښوونځيو په تدريس کې دشفاهي ميتود څخه زيات کار اخلي داميتود په خپل وار سره په څو ډولونو ويشل کېږي چې په لاندې ډول يې توضيح کوؤ .

۲. د کتاب لوستلو ميتود Book reading method

داميتود يو قديمي ميتود دي چې اوس هم زيات شمير ښوونکي ورڅخه کار اخلي. څرگنده ده چې کتاب په تدريس کې اصل دي او مواد فرعي شيان دي چې د کتاب دمتن په تدريس کې مرسته کوي. خو زيات شمير ښوونکي په ډيره زړه طريقه د کتاب لوستلو دميتود څخه گټه اخلي. داډول ښوونکي ځان نه په تکليف کوي چې نور مواد برابر کړي ياددرس لپاره تياروي ونيسي ټوله تکيه يې په قرائت کولو وي چې زده کوونکي يې تکرار تکرار لولي او حافظې ته يې سپاري. دطوط په شان زده کړه کوي. متن په لوړ آواز يا پټه خوله لولي. دلوستلو شويو مطالبو څخه په تحريري يا تقريري توگه ازموينه اخلي. په دي حالت کې ښوونکي فکر کوي چې زده کړې ښه صورت نيولي دي. زده کوونکي الفاظ تکراروي شي، په داسي حال کې چې زده کوونکي دکلمو په معني نه پوهيږي، دکلمو ترمنځ اړيکې نشي ټينگولي، پرمفاهيمو بحث نشي کولاي او گټه ورڅخه نشي اخستلاي او زده کوونکي ورسره علاقه نه ښي. زده کړه په اساسي توگه نه کېږي، ښوونکي له ابتکار څخه ډډه کوي او په دي ډول ښوونکي په تدريس کې لږ فعال وي، همدارنگه زده کوونکي هم غير فعال وي. ددې ميتود څخه ښوونکي په ډيره خرابه طريقه استفاده کوي. دبيلگې په توگه کله چې ښوونکي ټولگي ته ننوزي زده کوونکو ته وايي چې کتابونه راوباسئ زه نوي لوست لولم او تاسو يې راسره تکراروي. داعملیه دوه درې واري تکراروي بيا ښوونکي له زده کوونکو څخه غواړي چې تاسې کتاب لوستل په نوبت سره پيل کړئ. په دي

ډول تریو ځایه نوبت رسیږي او درسي ساعت ختم شي نویو شمیر زده کوونکي له تکرارولو څخه پاتې شي. نورې ورځې هم په دې ډول ادامه ورکوي او په نتیجه کې یو زیات شمیر زده کوونکي له ښوونځي څخه زړه توري کېږي او حتا دښوونځي پرېښودلو ته مجبورېږي ځکه چې ښوونځي نور دده لپاره د زده کړې ځای ندي ډیره ستړیا ورته بیښوي او ښوونځي ورته دزدان په شکل تمامېږي. ددې میتود څخه دښې گټې اخستلو لپاره دالاندې ټکي باید په پام کې ونیول شي:

1. ټول متن په یو زده کوونکي ونه لوستل شي بلکه دمتن لږه لږه برخه په یو یو زده کوونکي ولوستل شي ترڅو ټول ورڅخه گټه واخلي.
2. دموضوع په اړه سربریره په کتاب لوستلو له نورو درسي موادو څخه استفاده وشي.
3. دزده کړې لپاره دتورې تختې څخه کار واخستل شي.
4. دزده کوونکو ترمنځ مباحثي ته زمينه مساعده شي.
5. پوښتنو ته زمينه برابره او ددرس دښه والي لپاره نورې لارې چارې وسنجول شي.

3. دسوال او ځواب میتود Question and answer method

دسوال او ځواب په میتود کې ښوونکي او زده کوونکي دپوښتنو په واسطه دښوونې او روزنې هدفونه لاس ته راوړي. په دې میتود کې زده کوونکي فکر کولو ته مجبورېږي او دموضوع په اړه استدلال کوي. برسیره پردي چې زده کوونکي دپوښتنو تحلیل ته او هم په تدریس کې فعاله برخې اخستو ته هم مجبورېږي. له دې څخه څرگندېږي چې دپوښتنو او ځوابونو میتود ددرسي مطالبو د زده کړې لپاره یو گټور میتود دي دښوونې او روزنې دپوهانو تجربو له مخې دانتیچه لاس ته راځي چې په دې میتود کې په سلو کې نوي (90%) زده کړه ترسره کېږي. په دې میتود کې ددرس موضوع په کوچنیو برخو ویشي او دهرې برخې په هکله

پوښتنې آماده او له زده کوونکو څخه پوښتل کېږي چې حتا په دې میتود کې چپ او کمزوري زده کوونکي هم برخې اخستو ته تشویق کېږي او په نتیجه کې ټول زده کوونکي فعاله ساتل کېږي او هر یو مجبور دي چې د درس موضوع ته په غور سره غور ونیسي.

د سوال او ځواب د پوښتنو ډولونه:

الف: معلوماتي سوالونه: په دې ډول سوالونو کې د حقیقت د لاس ته راوړلو لپاره

داسې سوالونه مطرح کوي چې یو ځواب ولري او ډیر ژر ځواب ورکړ شي لکه:

— بې (ب) څنگه آواز لري؟

— یوه شپه او ورځ څو ساعته ده؟

— آیا دکومک دکلمې مترادفه کلمه مرسته ده؟

— ددایري دمحیط فورمول څه شي دي؟

— دخوشحال خان خټک زیارت په کوم ځای کې دي؟

— الفت صاحب دپښتو او که ددري ژبې ادیب او کیلوال دي؟

ددې ډول پوښتنو په واسطه زده کوونکي لوستل شوي شیان ذهن ته راوړي په متقله توگه فکر کوي چې دزده کوونکو دپوهې او درک لپاره گټور دي.

ب: پرله پسې سوالونه: داډول سوالونه داسې سوالونه دي چې دیوې موضوع

دوضاحت او ځواب داثبات لپاره ورکول کېږي په هغه صورت کې چې سوال او

ځواب صحیح نه وي مطرح شوي. او قدم په قدم زده کوونکي ځواب نږدې کوي

دمثال په توگه:

— بې (ب) څنگه آواز لري؟ ... آیا درست دي؟

— بې پرتخته ولیکئ؟ ... آیا صحیح دي؟

— اتحاد او اتفاق بڼه کار دي؟ ... ولي؟

- تاسو کولاي شي چې دا جمله .... په بل عبارت بيان کړئ؟ (تفسير)
- په دي هکله تاسو څه ويلي شئ؟ (وسعت)
- احمده تاسو په دي هکله څه ويلي شئ؟
- غير لفظي حرکات لکه دسراشاره، موسکيدل، لفظي لنډ حرکات لکه هو، آه، پوه شوم، هوهو هم زده کوونکي تشويقي ترڅو يو څه ووايي او يا دځوابونو په هکله فکر وکړي.

ج: تحليلي سوالونه: دا ډول سوالونه زيات، مجرد او تصوري فکر کولوته ضرورت لري، زده کوونکي فکر کولو ته مجبوري د معلوماتي سوالونو په شان ژر ځواب نشي ورکولاي. دا ډول سوالونه د تحليل، تجزيې، ارزيايي، دمسألو دحل او په پاي کې دنتيجه دلاس ته راوړولو لپاره استعمالېږي نوځکه تحليلي سوالونه دڅه، ولي او څنگه الفاظو په واسطه بايد وپوښتل شي. لکه:

- څو کلمي ذکر کړئ چې دې په توري پيل شي؟
- که $2x + y = 5$ او $y = 3$ وي نو $x = ?$ کيږي.
- آسمان ولي آبي دي؟
- ولي ځينې حشرات دصحت لپاره مضر او ځينې گټور دي؟
- په دي سفر کې موڅه شي خوښيږي او ولي؟ (ارزيايي).
- څه دليل لري چې ځمکه کروي ده؟ (استقرايي توضيح).
- ددي هندسي شکل مساحت څنگه پيدا کوي؟ (دپراېلم حل).
- دبالون دپرسيدو سبب څه شي دي؟ (علت او معلول).

د: متباعد سوالونه: په دي ډول سوالونو کې دزده کوونکو څخه غوښتل کيږي چې نظر ورکړي، قضاوت وکړي. په بل عبارت داسې سوالونه دي چې د فرد په تفکر او

عقیدې پورې اړه لري. دهغي غلط والي او صحيح والي داشخاصو نظر او تفکر ته فرق کوي لکه:

- دهغه میووخه چې نوم یې په الف (انار، انگور، انخیر) پیل کیږي ستاسو خوښیږي؟
- ستاسو په نظریه نړۍ کې کوم شکل ډیر اهم دي؟
- ستاسو په نظر ددې شعر ویونکي څه حس کوي؟
- کوم لیکوال مو خوښیږي.
- د ... په هکله ستاسو عکس العمل څه دي؟
- بی له ونو څخه به ځمکه څنگه ښکاره کیدله؟

۴. دمباحثی میتود Dialogue method: مباحثه دمکالمی یا صحبت

کولو یوه بڼه ده او په عین وخت کې دافکارو تبادلې ده چې داستدلال په واسطه صورت مومي دا میتود دشفاهی میتود په ډله کې شمیرل کیږي. دمباحثی په وخت کې نظر یې او مسألې تر بحث لاندې نیول کیږي. دبحث لاندې عنوانونه او موضوعات دښوونکي یا زده کوونکي په واسطه ټاکل کیږي او په زړه پورې درسي فعالیتونو، فلم، سلاید، نمایش ښودل، کم پیدا شیان او داسي نور شیان په ټولگي کې تربحث لاندې نیسي. په مباحثه کې تجزیه، تحلیل، تفصیل او مطلب خلاصه مهمې مرحلې گڼل کیږي. زده کوونکي باید دموضوع نزاکت مراعات کړي. ددوستۍ په فضا کې خبرې او صحیح فکر وکړي. محدود زده کوونکي باید مباحثه په انحصار کې ونه نیسي. ټول زده کوونکي پکې باید سهم واخلي. په دې میتود کې دښوونکي رول داهمیت وړ دي ځکه که ښوونکي خپلې دندې ته توجه ونکړي، کیدای شي زده کوونکي له موضوع څخه بلي خواته ولاړ شي باید په مباحثه کې هدف دانه وي چې دوه ډلې زده کوونکي دصحیحو او غلطو مباحثو په واسطه یو بل مغلوب کړي. نوښوونکي ددوې دخبرو بحث ته متوجه وي او هغوي باید دې ته پري نږدي چې

مباحثه بلي خواته ولاړ شي او هڅه وكړي چې ټول زده كوونكي پكې برخه واخلي او هغوي د فعاليت مركز وي.

ددې ميتود بنسټګنې:

- زده كوونكي څيړنو او پلټنو ته هڅوي.
- زده كوونكي د بحث د موادو زياته برخه په خپله برابروي.
- بنوونكي د زده كوونكو په ګډون د مباحثې پلان جوړوي.
- بنوونكي د زده كوونكو د پوښتنو او ځوابونو ځانګړې طريقي زده كوي.
- زده كوونكي زده كوي چې خپل نظريات او معلومات په مناسب وخت كې نورو ته وړاندې كړي.
- د زده كوونكو د خبرو كولو جرأت زياتوي.
- زده كوونكي په خبرو كې نوبت اخيستل زده كوي.

نيمګړتياوي:

- ددې ميتود كارول زيات وخت نيسي.
- بنايي چې لږ شمير زده كوونكي پكې برخه واخلي.
- بنايي ځيني وخت بنوونكي د زده كړې ارزيايي ونشي كړاي.
- بنايي زده كوونكي د درس د اصلي موضوع څخه ووځي.
- بنايي لږ شمير زده كوونكي د خبرو كولو انحصار پلاس كې واخلي.
- ددې ميتود ګټې اخستني ګټ خنډ د مناسبو موضوعاتو او مسائلو ټاكل وي.

۵. د مسابقي ميتود: په دې ميتود كې زده كوونكي يوه درسي موضوع دمثبت رقابت او سيالۍ په شكل زده كوي. سالم رقابتونه د درسي موضوعاتو په زده كړه كې مهم رول لوبوي او په هغې كې د زده كوونكو ابتكاري استعدادونه ښكاره كيږي او

زده کوونکو دفعاله کولو لپاره ښه زمينه برابروي. په دې میتود کې دزده کوونکو زیات تعداد فعالیت مرکز ګرځي. یو ګروپ غواړي له بل څخه مسابقه وګټي. ددې روش څخه په لومړنۍ او ثانوي دورې کې هم استفاده کېدای شي. دې میتود ته Matching method وایي.

دا مسابقه کېدای شي په یو درسي ساعت، د اونۍ په پای، دمیاشتي په پای کې، یو ټولګي ډبل ټولګي سره، یو ښوونځي ډبل ښوونځي سره او دهم سويه زده کوونکو ترمنځ تسره شي. دمثال په توګه په لومړي ټولګي کې دصفر څخه تر 9 عددونو پوري لوستل، ویل او لیکل په پام کې ونیسو او د دوه لومړنیو ټولګیو ترمنځ دا مسابقه ترسره کړو.

د مسابقي کړنلاره: د یو ټولګي زده کوونکي دالف او ب په دوه ګروپونو ویشو، له هر ګروپ څخه درې درې تنه دټولګي په مخکي ودروو. هغه کارونه چې په هغوي کې اعداد لیکل شويدي په دوي باندې ویشو او داسې هدایت ورکوو.

د (الف) دګروپ یو زده کوونکي خپل کارت ګوري او د (ب) ګروپ دزده کوونو له ډلې څخه د یو تن نه پوښتنه کوي چې هغه عدد پرتخته وليکي. که صحیح یې وليکه نو 5 نومرې اخلي او که نه نو سوال د (ب) ګروپ ناست زده کوونکو ته حواله کوي چې دهغو څخه یې یو پرتخته وليکي که صحیح یې وليکه نو 3 نومرې اخلي. په همدې ډول دا کار د (ب) ګروپ له ډلې څخه یو تن د (الف) ګروپ څخه پوښتنه کوي او همدغه شان عملیه پرمخ وړي. دا مسابقه په همدې شکل پرمخ وړو. په پای کې دهر ګروپ نومرې جمع کوو دزیاتونومرو ګروپ دمسابقي وړونکي دي.

د مسابقي په ارزیابي کې دا ټکي باید په پام کې ونیول شي:

— ټولګي په دوه ګروپونو داسې ویشل شي چې ددواړو ګروپونو تعداد مساوي وي.

- دهر گروپ لپاره يوشان سوالونه (ساده، منځني او سخت) او دزده کوونکو سويه هم بايد په پام کې ونيول شي.
- دمسابقې په هکله بايد زده کوونکو ته واضح هدايات ورکړ شي.
- ښوونکی په نومرو ورکولو کې له عدالت څخه کار واخلي.
- دمسابقې په وخت کې ښوونکی بايد دټولگي نظم او دسپلين په پام کې ونيسي.
- دمسابقې په پای کې بايد ښوونکی نتيجه اعلان کړي.

6. دنقش اجراکولو میتود Role play method: دا میتود هم دیو ښه او

- موثر تدریس یوه لاره ده چې په هغې کې زده کوونکي یوه درسي موضوع چې دنمایش وړ وي دیوې حقيقي صحنې په شکل تمثیلوي. په دې روش کې دستر تیا احساس له منځه ځي او زده کوونکي په مینې او علاقې سره درس تعقیبوي. د مثال په توگه دڅلورم ټولگي دپښتو په کتاب کې دروغتیا په هکله داسې یوه قصه لیکل شویده چې کیدای شي څو تنه زده کوونکي وټاکل شي. دښوونکي، داکتر، خالد، اکرم، اجمل رول ولوبوي او دا موضوع دیوې تمثیلي پارچې په شکل تدریس کړي. خود نقش اجراکولو په وخت کې دا ټکي په پام کې ونيول شي.
- هغه وخت له دې روش څخه کار واخستل شي چې دمنطقي درسم اورواج، عنعنې سره تضادونه ولري.
  - مواد او لوازم باید دمخه آماده شوي وي.
  - دنقش اجراکولو لپاره هغه زده کوونکي وټاکل شي چې نقش اجرا کړي شي.
  - ښوونکی باید ډاډه وي چې کوم زده کوونکي کوم نقش اجرا کوي.
  - دنقش اجراکول، دټولگي په یو مناسب ځای کې ترسره شي چې ټول زده کوونکي یې مشاهده کړي.

- بنوونکی باید زده کوونکی کنترول کړي.
- دنقش اجرا کول په همغه درسي ساعت کې يا دمنځه اماده کيداي شي.
- بنوونکی باید دتمثيل په وخت کې دزده کوونکو کمزوري ټکي يادداشت او وروسته يې ورپه گوته کړي.

7. دعلمي کتنې (سیرعلمي) میتود Field trip method: علمي کتنه

- دهغه مشاهدو او معلوماتونو څخه عبارت دي چې زده کوونکي يې عملاً ددرس موضوع په اړه دټولگي څخه بهر ترلاسه کوي. په حقيقت کې ويل شوي موضوعات راژوندي کوي او هغه با معنا کوي. علمي کتنه باید داسې پلان شي چې دزده کوونکو شوق، ذوق او علاقه تحریک او تشویق کړي مثلاً که دسانيس په مضمون کې ددرس موضوعات دنبات جوړښت دمنځه تدریس شوي وي نو کله چې زده کوونکي علمي کتنې ته وړي باید دنبات مختلفي برخې وروښودل شي او بيا په صنف کې ورباندي بحث وشي. دعلمي کتنې په وخت کې داټکې په پام کې ونيول شي چې زده کوونکي کوم ډول دمشاهدي میتود په کار وړي او دکار څرنگوالي څه ډول دي.
- باید پوه شو چې څومره وخت لرو او دفعالیت داجرا کولو لپاره هغه وخت په مناسبه توگه وويشو.
  - باید پوه شو چې دکومې موضوع په هکله علمي کتنه لرو او چیرته څو.
  - مالي قدرت او توان هم په پام کې ونيول شي.
  - زده کوونکي باید کنترول شي او هغوی په کروپونو وويشل شي، هرگروپ ته سرگروپ وټاکل شي.
  - بنوونکي باید ټول گروپونه او سرگروپونه دمشاهدي په وخت کې نظارت کړي.
  - دمشاهدي په وخت کې بنوونکي دزده کوونکو سوالونو ته ځواب ورکړي.

8. گروپي میتود: Group woric method: گروپي میتود داسې یو میتود

دي چې زده کوونکي زیات کار کولو ته هڅوي. مشق او تمرین پکې زیات کيږي. په دې میتود کې ښوونکي د مذاکرې، مناقشې، ارزیاې او نورو مقصدونو لپاره زده کوونکي په کوچنیو گروپونو ویشي. په گروپي میتود کې زده کوونکي چې ډیر وړیني، غوږنيسي، ولولي، فکر وکړي، وليکي او خوشحاليږي چې دملگرو په منځ کې خپل نظر وړاندې کړي په تیره بیا چې نورې نظر واورې او غوږ ورته ونيسي. په دې میتود کې ښوونکي دلارښود رول اجرا کوي او دزده کوونکو له کار څخه په گروپونو کې نظارت کوي دزده کوونکو ستونزې حل کوي. په گروپي میتود کې دژبې په زده کړه کې هدف یوشي، درياضي او سپورت په زده کړه کې بل شي وي نو گروپونه دښوونکي دپلان تعلیمي او تربیوي هدفونو له مخې ټاکل کيږي. کله چې گروپي میتود عملي کوي نو د امکان په صورت کې دگروپ غړي په داږوي شکل یو بل ته مخامخ کښینوي او یا لږ تر لږه یو بل ته مخامخ کښي ترڅو ددې کار او فعالیت وړیني.

په دې میتود کې زده کوونکي د فعالیت مرکز دي. دښوونې او روزنې پوهانو تجربه کړیده چې گروپي زده کړه نظر ځانگړې زده کړې ته ډیره موثره ده ځکه چې زده کوونکي په گروپي میتود کې موضوع ژر اخلي. له دې میتود څخه زیاتره وختونه دباحثې، مناقشې، مذاکرې، علمي کتنې، پروژې، سوال او ځواب او نورو میتودونو کې کار اخلي. او دهمدي میتودونو زده کړې اغیزمنتوب زیاتوي. په گروپي میتود کې باید دټکي په پام کې ونیول شي.

- ښه به وي چې په گروپونو کې دزده کوونکو تعداد له 3 څخه تر 6 تنو پورې وي ترڅو دافکار دتبادلې لپاره ښه فرصت وي.
- کله چې گروپونه جوړ شي باید فوراً نامنځاري شي او سرگروپ ورته وټاکل شي.
- دگروپي کار دضرورت وړ مواد باید دمخه آماده شوي وي.

- دگروبي کار په لارښوونه کې موضوع، هدف او دکار طریقه ښه واضح شي.
- زده کوونکي دگروبي کار په وخت کې په دایروي توګه یا مخامخ کښینول شي.
- دگروپونو ترمنځ مناسبه فاصله وټاکل شي ترڅو ښوونکي ددوي ترمنځ دستونزو دحل لپاره قدم ووهي او دهغوي نظارت وکړي او ددلي خوا دگروپونو دغړو ترمنځ خبري دنورو گروپونو مزاحمت ونکړي.
- دگروبي کار موضوع باید دزده کوونکو دسويې مطابق وي.
- ښوونکي دنظارت او کنترول برسره دگروپونو دښه همکار رول ولوبوي.
- دگروبي کار غړي باید وپوهول شي چې دوي یوشان مسئولیت لري ترڅو دگروبي کار په کولو کې فعاله برخه واخلي.
- دگروبي کار وخت معین وي او زده کوونکو ته ابلاغ شي.
- دلومړۍ دورې زده کوونکي باید په گروبي کار کې ښه رهنمائي شي ترڅو په راتلونکي کې عادت شي.
- کله کله کیدای شي چې دگروبي کار نتیجه دمسابقې په شکل بررسی او ابلاغ شي.
- دوهم ځل لپاره دگروبي کار غړي یو بل سره تبدیل شي.
- دگروبي کار میتود هغه وخت مؤثر دي چې دگروپ دغړو ترمنځ همکاري موجوده وي.

۹. دمناقشي میتود Discussion method: دښوونې او روزنې اساسات په دي تاکیدد کوي چې زده کوونکي دفعالیت مرکز وي ددې خبرې نه هدف دادي چې زده کوونکو ته اجازه ورکړ شي چې دزده کړې په بهیر کې فعاله برخه واخلي او

په ګروپي ډول مذاکره او مناقشه وکړي باید مناقشه داسې کنترول او تعقیب شي چې په منازعه بدله شي.

دمناقشي څخه هدف یوازې خبرې کول ندي بلکه دواقعیتونو ښکاره کول او قضاوت کول دي داسې چې دګروپ ټول غړي خپل منځ کې دافکارو تبادلې وکړي. کله چې ټولګي په ګروپونو وویشل شي یو زده کوونکي دلاړښود په ډول تعینوي اود مناقشې په هکله هغوي ته داسې لارښونه وشي چې خپل افکار په آزادانه او توګه یو دبل سره تبادلې وکړي.

دمناقشي دمیټود ښیګڼې:

- دزده کوونکو دپوهې سطح معلوموي.
- زده کوونکي په فعاله توګه درس کې برخه اخلي یعنې زده کوونکي دفعالیت مرکز وي.
- مناقشه دتیرو تجربو دښکاره کیدو سبب ګرځي.
- دزده کوونکو دافهام او تفهیم مهارتونو دپراختیا سبب ګرځي.
- دزده کوونکو دتوجه دجلبولو سبب ګرځي.
- زده کوونکي عملاً درس زده کوي.
- ددرس موضوع په ښه ډول پراختیا مومي.

دمناقشي دمیټود نیمګړتیاوي:

- ددې میټود تطبیقول ډیر وخت غواړي.
- امکان لري چې ځینې زده کوونکي پکې فعاله برخه وانخلي.
- کیدای شي دمناقشې په وخت کې ځینې زده کوونکي له موضوع څخه ووځي.

- که ښوونکي مسلکي او باتجربه نه وي کيداي شي پلان شوي پروگرام ترسره نشي.
  - دمطلبونو ارتباط اوجمع کول او بيا دهغي لنډيز مشکل دي.
  - کيداي شي پوښتني په ښه او مناسبه طريقه مطرح نشي.
- ددې لپاره چې دمناقشې ميتود په ښه توگه تطبيق کړاي شو ديو منظم درسي پلان موجوديت، دښوونکي امدادگي، دټولگي نظم او ترتيب، دموضوع معرفي، دهغي دمقاصدو تحليل او تجزيه ضروري ده. دگروپ ټولو غړو ته مناسبه برخه ورکول او دفردي اختلافاتو موضوع او دزده کوونکو دزده کړې سرعت هم بايد په پام کې ونيول شي. هغه زده کوونکي چې ډيرې خبري کوي، کنترول او دهغي پرځاي چپ او غلي زده کوونکي خبري کولو ته تشويق شي. او هم هغه څوک چې دمناقشې لارښوونه کوي بايد کمې خبرې وکړي او ډير واورې. دمناقشې په پاې کې موضوعات لنډ او نتيجه گيري يې بايد وشي.

۱۰. دپروژي ميتود Project method: دا ميتود دجسمي، اجتماعي او ذهني فعاليتونو لپاره يو ښه ميتود دي. په دي ميتود کې زده کوونکي دفعاليت مرکز وي. دښوونې او روزنې پوهان دزده کوونکو داساسي او لومړنيو زده کړو په پاې کې امريکايي عالم جان ديوي په (1952-1952) کال کې وويل چې فردي فعاليتونه مهم نه دي.

ددې عالم مناقشه داوه چې ماشومان دې ژوند ته امداد شي او دا هغه وخت امکان لري چې هغوي دژوندانه په کارونو کې برخه واخلي. دمثال په توگه دکلي او محل دگاونديانو په ژوندانه او نورو کې برخه واخلي ځکه چې ټولنيز کارونه دزده کوونکو له ژوندسره نږدې اړيکي لري او دهغوي دروزنې سبب گرځي نو لازمه ده چې ښوونکي دزده کوونکو سره دپروژي په ډول هم کار وکړي.

داسلام مقدس دین 1400 کاله دمخه بشر ته لارښوونه کړېده چې ماشومان دژوندانه په کار کې شریک کړي چې له محیط څخه زده کړه وکړي ترڅو په راتلونکي کې ژوند ته آماده شي. په دې ډول د ټولني غړي داسې وروزل شي چې په خپل ماحول کې په خوشحالی، روغتیا، سوله، امن او بریالیتوب ژوند وکړي او په څه ډول عاداتو، آدابو، اخلاقو، پوهې، فضایلو او مهارتونو کې سمبال شي چې په کور، کلي او ټولنه کې په بریالیتوب سره ژوند وکړي. دا هغه وخت صورت موندلي شي چې زده کوونکي دژوندانه داصلي پدیدو سره په تماس کې وي. دا کار دپروژې دمیتود په ذریعه بڼه صورت نیولي شي.

دپروژې میتود په زده کړه کې په فردي او ګروپي ډول تطبیق کیدای شي. ددې میتود په واسطه دژوندانه حقیقي ستونزي پیژني او دهغو دحل لپاره له ټولنیز کار څخه ګټه اخلي. په دې میتود کې زده کوونکو ته په ګروپي یا انفرادي ډول یوه پروژه ورکول کیږي. هغوي په دې پروژه باندې په ګډه یا انفرادي توګه کار کوي. دوی کولای شي دپروژې دترسره کولو په کار کې دښوونکي څخه پوښتنې وکړي ښوونکي باید هڅه وکړي چې په ګروپي ډول پروژه کې ټول زده کوونکي په مناسبه توګه فعاله برخه واخلي او یو تعداد زده کوونکي مایوس او بي کاره پاتې نشي. ښوونکي باید زده کوونکي وپوهوي چې څه ډول کارونه سرته ورسوي، دپروژې هدفونه ورته واضح کړي چې مطلوبه نتیجه په لاس راوړي. پرته له دې به د زده کوونکو لپاره دتفریح اوساعت تیری- معنولري. ددې میتود یوه ګټه داده چې دزده کوونکو داستدلال قوت زیاتېږي ځکه چې هغوي دخپل سرته رسیدلي کار څخه دفاع کوي او دنورو قناعت حاصلوي.

۱۱. دعملي کار میتود Practical work method: دا روش لومړي

ځل جان دیوې په کار یو وړ او ویویل چې یو پروګرام هغه وخت دارزش وړ دي چې عملي جنبه ولري او د انسان په ژوند کې ګټور تمام نشي او هغه خوشحاله وساتي.

داهم باید په ګوته کړو چې دښوونې او روزنې هدف یوازي دعلم ترویج ندي بلکه واقعي هدف یې هغه دي چې دهغه په ورځني ژوند کې ګټور تمام شي.

جان دیوې په دې عقیده وړ چې عمومي تعلیمات داجتماعي دردونو دوا دي، نو دښوونځي پروګرام باید داسې جوړ شي چې ښوونځي دیوې ټولني رول ولري او په ټولنیزو فعالیتونو کې فعاله برخه واخلي. دښوونځي کار باید دمعلوماتو زرق کولو نه وي بلکه دسامان، الاتو جوړول او په مختلفو طریقو سره دهغوي استعمال په طبیعت کې خپله دنده وپولي. په دي ډول زده کوونکي دفعالیت مرکز ګرځي. دهغوي عضلي، سترګې، غوږونه او احساسات یې په کار وړل کېږي.

دعملي میتود په تدریس کې مشق او تمرین، تجربوي او لابراتواري کارونه شامل دي نو ځکه عملي کارونه دانفرادي او ګروپي کارونو په شکل ترسره کېږي. څرنگه چې دګروپي کار میتود دمخه ذکر شويدي نو دلته به یې دتکرار ضرورت نه وي. خو انفرادي کارونه داسې یو میتود دي چې ددرسي وسیلو او موادو په موجودیت کې زده کوونکي په انفرادي توګه مصروف ساتل کېږي. ترڅو زده کوونکي پکې پخپله فعاله برخه واخلي. په هر صورت دامیتود دوه عمده نیمګړتیاوي لري.

— ډیر وخت ته ضرورت لري.

— دتدریس په دي میتود کې زده کوونکي په کافي اندازه زده کړه نشي ترسره کولای په داسې حال کې چې دښوونې او روزنې اساساتو توقع وضع شوي وخت وي.

12. دمختلفو ټولګيو دتدریس میتود Multigrade teaching method:

زموږ په هیواد افغانستان کې دډیر پخوازمانو څخه راپدې خوا ښوونه اوروزنه د لومړي ټولګي څخه ترلور و تحصیلاتو پورې په وړیا توګه ترسره کېږي چې دلومړنیو ښوونځیو روزنه نه یوازې چې وړیا ده بلکه اجباري هم ده. خو عصري ښوونه او

روزنه ډیره سابقه نلري. عصري ښوونه اوروزنه د امير شيرعلي خان دسلطنت په دوره کې پيل شوې ده او دامير حبيب الله په دوره کې يې پراختيا وموندله چې وروسته يې دامير امان الله خان په دوره کې عامه بڼه غوره کړه او دمحمد ظاهر شاه په وخت کې ښوونې او روزنې دټولني پام ځانته راواړاوه ځکه چې دزده کړې ارزښت ورځ په ورځ زياتيده. دبلې خوا څرنگه چې افغانستان دملگرو ملتونو غړي دي نو په ټولو بين المللي چارو کې دهغوي مشورې او وړاندیزونه بايد عملي کړي. په دې اساس دکليوالي ښوونځي په نوم له لومړي ټولگي څخه تر دريم ټولگي پورې پرانستل شو. همدارنگه دکوچنيانو لپاره يې گرځنده ښوونځي جوړ کړل چې دا هم دکليوالي ښوونځيو په ډول وو. كليوالي او گرځنده ښوونځيو دواړه به يو ښوونکي درلود او درې واړه ټولگي به ديو ښوونکي له خوا په ويو وخت کې تدريس کيدل. خو ددې ورستيو کلونو جنگونو دهيواد په ښوونکو کې زيات کموالي رامنځ ته کړ او هيواد دډيرو ستونزو سره مخامخ دي. څرنگه چې ددې کمبود پوره کول ډير گران دي نو لازم دي چې دمختلفو ټولگيو دتدريس تک لاره او ميتودونه وڅيړل شي او داسي نصاب دښوونې او روزنې په سيستم کې په کار واچول شي چې دښوونکو، زده کوونکو اړتياوې پکې په پام کې ونيول شي. چې دنیکمرغه همدا اوس دښوونکو دروزنې دنوي تعليمي نصاب کې همدغه ټکي ته توجه شويده.

13. تجربی یا نمایشی میتود Demonstration method: تجربی

میتود هغه میتود دي چې دهغي دتطبيق په بهير کې وسيلې او مواد استعمالیږي ترڅو يوه خاصه موضوع عملاً تجربه او نتیجه يې په لاس راشي او زده کړه سرته ورسیري. دا لاندي هدفونه په پام کې بايد ونيول شي:

- دکومې موضوع حقيقت چې په نظري توگه درک کيداي نشي ښايي دغه ستونزه دتجربې په واسطه حل شي.
- دتجربې په واسطه دشيانو فزيکي او کيمياوي خواص پيژندل کيږي.

- دتجربي په واسطه ژوره پوهه حاصلېږي اوله ذهن څخه ژر نه وځي.
  - دزده کوونکو حرکي حس وده او انکشاف کوي.
  - زده کوونکي دلابراتوار دکار سیستم سره آشنا کېږي.
  - دتجربي په واسطه دښيانو کټور او غير کټور اړخونه پيژندل کېږي.
- په ښوونه او روزنه کې هغه موضوعات چې په شفاهي او نظري توگه تدريس شي ښه نه زده کېږي او هدف نه ترلاسه کېږي. خوکه دځينو خاصو وسيلو او موادو څخه ددغه موضوع گانو په اړوند کار واخستل شي هم به زده کړه ښه ترسره شي او هم به ژر هدف ته ورسېږو.
- داسې فکر ونشي چې دا تجربي يوازې په لابراتوار کې امکان لري بلکه په آساني سره هم ترسره کېدای شي دمثال په توگه دښيانو دانقباض او انبساط موضوع، هوا وزن لري ديوي ساده پوگنيو په واسطه زده کوونکو تجربه کولای شي پوکني راواخلي دنري لرگي په دوه څنډو کې دتار په واسطه ونښلوي چې له هغې څخه تله جوړه شي. بيا دواړه پوکني وپرسوي او خولې يې وتړي. نو کله چې تله جگه کړي ليدل کېږي چې دواړه پوکني يوشان وزن لري. بيا يوه پوکني دستې يا اغزي په واسطه سورۍ کړي چې لږه هوا ورڅخه ووځي. گوري چې دتلې دا خوا سپکه او بله خوا يې درنېږي. په دې توگه ثابتېږي چې هوا وزن لري.
- دا ميتود دزده کړې يوه ښه طريقه ده ځکه چې ټول زده کوونکي پکې ونډه اخلي او د عملي سیستم بڼه غوره کوي.

0. د کوچني درس ميتود **Micro teaching method**: په 1963م

کال کې دمتحده ايالاتو په سټندفورد پوهنتون کې د مايکرو ټيچينگ مفکوره منځ ته راغله. دتدريس دا ميتود ديو گروپ څيړونکو له خوا چې Alex, Dwinght, Rayan, Kevin نوميدل، رامنځ ته شوه. کوچني درس هغه درس ته وايي چې دتدريس په وخت کې د زده کوونکو شمير راکم شي

او دتدریس په ځانگړو سلوکونو باندې متمرکز شي او تدریس آموز په کنترول شوي شرایطو کې تدریس آموزي ترسره شي په لنډه توه کوچني درس دتدریس هغه میتود دي چې دهغي له مخي دتدریس دټولو اړخونو اندازه راکمپري نو ځکه ورته کوچني تدریس وايي.

په کوچني تدریس کې دزده کوونکو شمیر د 5 څخه تر 10 پورې وي او تدریس آموز خپل درس له 5 دقیقو څخه تر 10 دقیقو پورې په گروپ کې وړاندې کوي. که دگروپ شمیر له 3 څخه تر 4 پورې وي نو په دې صورت کې دټول گروپ تدریس دتمرین لپاره له 20 څخه تر 25 دقیقو پورې وخت نیسي چې مجموعاً تر 30 دقیقو پورې وخت ته رسیږي.

په کوچني تدریس کې فیډبیک دویډیو کمرې په واسطه ترسره کیږي خو په هغه هیوادونو کې چې دا شرایط نه وي دنظارت کوونکو په واسطه دا دنده پرمخ وړل کیږي. که چیرې کوچني درس په ویدیو کې تایپ شي ویدیو دتجرې په توگه کارول کیږي. تدریس آموز خپل درس په تلویزیون کې گوري، درس بیا تکراروي ترڅو ښودل شوي مهارتونه تمرین او تکرار شي. دکوچني درس لپاره ځانگړي مهارتونه موجود دي چې دهغي په رڼا کې مدرس خپل درس ترسره کوي.

دکوچني درس مهارتونه:

- ازماينبتي پوښتنې كول.
- يوشوق څخه كار اخستل.
- تقويه كول.
- غير لفظي اشارې په كار اچول.
- موضوع بايد دمثال په واسطه روښانه شي.
- دگډون کوونکو تشويقول.
- ددرس دموضوع په هکله توضيحات ورکول.

- له تورې تختې څخه کار اخستل.
- نتیجه گیری کول.
- تدریس پای ته رسول.

15. استقرایی او قیاسی میتود Deductive and inductive method

استقرایی میتود او همدارنگه قیاسی میتود دوه عملي میتودونه دي چې دپخوا راهیسې په طبیعي علومو کې پوهانو له خوا استعمالیږي او اوس هم ورځنې کار اخلي. قیاسی میتود ددې لپاره په کار اچول کېږي چې دپدیدو په هکله عمومي یا کلي قوانین ترلاسه کوي. دا میتود لږ څه پیچلي دي ځکه چې دا دلورې سويي او څیړونکو دنده ده چې مسألې تحقیق او تجربه کړي. او په همغه موضوع کې یو کلي قانون ترلاسه کړي ددې میتود پیروان په دې عقیده دي چې له کل څخه به مسأله پیل او جز ته به هدف تقییبوي خو په استقرایی کې لومړي جزء څیړي او بیا کل دښوونې او روزنې پوهان دغه دواړه میتودونه دزده کړې په عملیه کې په ډیره ساده او آسانه توګه په کار اچوي خو دلته هم دښوونې او روزنې پوهان په دوه ډوله ویشل کېږي یوه ډله یې وایي چې که تدریس له جزء څخه پیل او کل خواته تدریس تعقیب شي ښه زده کړه ترسره کېږي. ښوونکي او زده کوونکي ژر او آسانه هدف ته رسوي. او بله ډله په دې عقیده ده چې که د تدریس موضوع له کل څخه پیل او جزء خواته تعقیب شي زده کړه ښه صورت نیسي.

په تدریس کې د استقرایی میتود مثال دادي چې ښوونکي لومړي زده کوونکو ته توري لکه الف، ب، ت، ث، تر پایه پورې درس ورکوي او بیا کلمې او جملې ورته تدریس کوي په دې صورت کې ښوونکي په خپل درس کې دجزء څخه د کل په لورې تدریس کوي.

خو که ښوونکي زده کوونکو ته توري په کلمه کې درس ورکړي په دې صورت کې ښوونکي له قیاسی میتود څخه کار اخلي دمثال په توګه دجال په کلمه

کې د (ج) دتوري له نورو درسي کلمو کې دنورو تورو تدريس گڼل کيږي په دي ډول تدريس کې له کل څخه جزء ته تدريس صورت نيسي.

16. دتکرار (مشق او تمرين) ميتود Repeat and practice method

تکرار په لغت کې بيا کول، دوهم ځل خبري کولو، يو عمل څوځلي ترسره کولول ته وايي او دښوونې او روزنې په اصطلاح کې دښوونکي سره يوځاي يو مطلب دوهم ځل بيانولو او يادا چې بي دمفهوم له درک کولو څخه دښوونکي په پيروي ديوعمل اجرا کولو ته تکرار وايي.

مشق او تمرين په لغت کې په کار کولو، ليکلو کې دوزرش او جتکتيا په معني دي او دښوونې او روزنې په اصطلاح کې له هغه روش څخه عبارت دي چې په هغي کې زده کوونکي دتکرار څخه وروسته يوه موضوع حافظي ته سپاري او بيايې مفهوم تحليل او تجزيه کوي. په بل عبارت مشق او تمرين له هغه ميتود څخه عبارت دي چې کله ښوونکي ددرس موضوع زده کوونکو ته معرفي کوي هغوي ورباندي فکر کوي او بيا دتکرار څخه وروسته يې حافظي ته سپاري. په دې معني چې ښوونکي لومړي يوه موضوع زده کوونکو ته معرفي کوي، زده کوونکي چې هغه ويني فوراً ورباندي فکر کوي او دځواب ورکولو په وخت کې امکان لري چې زده کوونکي ډيرې غلطي گاني وکړي. دا غلطي هغه وخت اصلاح کيږي چې مشق او تمرين صورت ونيسي يعني په دي ميتود کې دا مرحلي په پام کې نيول کيږي:

1. د فکر کولول مرحله: لومړۍ مرحله چې د فکر کولو مرحله ده ددرس

دموضوع دمعرفي څخه وروسته ورباندي فکر کيږي په دي مرحله کې غلطۍ ډيرې وي او هغه وخت اصلاح کيږي چې مشق او تمرين ترسره شي.

2. د اصلاح کولو مرحله: په دې مرحله کې دلومړۍ مرحلې غلطې دمشق او تمرین له لارې اصلاح کېږي. د زده کوونکو په ذهن کې دا اطمینان پیدا کېږي چې اوس د درس پر موضوع پوهیږم.

3. د په کار وړنې مرحله: هغه اطمینان چې د دوو مخکینو مرحلو څخه ترلاسه کېږي زده کوونکي کولای شي چې هغه نورو ته اظهار او په کار یوسي. په دې مرحله کې سهوې او خطا نه وي. د یو مثال په بنودلو سره نور مثالونه هم حل کولای شي.

مشق او تمرین د لیکلو په شکل (لغتنه او په ریاضي عدونه) ویل (په کراره او یا په لوړ آواز) په انفرادي او ډله ایز شکل اجرا کېږي شي. ددې تطبیق په لومړنۍ دوره کې نظر ثانوي او لوړو تحصیلي موسسو ته زیات مهم دي. څرنگه چې تکرار یو ډول تمرین دي نو باید د 5 دقیقو څخه زیات نه وي ځکه چې په زده کوونکو کې دسترټیا سبب گرځي. او بنوونکي دهغي داستعمال په وخت کې باید داتکي په پام کې ونیسي.

1. بنوونکي باید زده کوونکو ته هدایت ورکړي چې څنگه مشق او تمرین وکړي. که ډله ایز کاروي نو بنوونکي هغوي باید دنظارت لاندې ونیسي. که کوم زده کوونکي کار نکوي باید دهغه توجه کار کولو ته راواړوي.

2. مشق او تمرین په جزي توگه ترسره نشي بلکه دهغوي ذوق او علاقه په پام کې ونیول شي.

3. دا روش زیاتره په حفطي مضمونو او ژبه کې په کار وړل کېږي مثلاً بنوونکي دریاضي او ساینس په مسائلو شاید دتمرین له روش څخه کار واخلي چې زده کوونکي ته دیادولو په برخه کې مرسته وکړي.

17. ښوونکي ددرسي فعاليت دمرکز په توگه: دتدریس په میتودونو او تخنیکونو کې چې ښوونکي زیات فعال وي او اکثره درسي فعالیتونه دښوونکي په واسطه ترسره کېږي. زده کوونکي یوازې اوریدونکي، لیدونکي او اخستونکي وي او نور فعالیتونه په کمه اندازه کوي. یعنې ښوونکي اکثره وختونه دتدریس په عنعنوي میتودونو لکه کتاب لوستل، حافظې ته سپارل، لکچر، مشق او تمرین او دعادت په اساس دښوونکي په واسطه ښودل شوي مباحثه باندې تکیه کوي او زیات کار ورځینې اخلي نوڅکه ورته په ښوونکي دتمرکز تدریس میتود وايي. په دې میتود کې زده کوونکي یوازې داخستونکي په توگه رول لوبوي او غیر فعال وي او په زده کړه کې په ټیټه درجه برخه اخلي چې دا په حقیقت کې ددې میتود برملا نیمگړتیا ده. دښوونې او روزنې متخصصین په دې عقده دي چې دزده کړې په عملیه کې هرڅومره چې زده کوونکي زیاته برخه اخلي په همغه اندازه زده کړه ښه ترسره کېږي.

دښوونې او روزنې پوهان دامني چې هر میتود په خپل وار سره او خپل ځای کې گټور دي. ښوونکي دخپل مهارت او ابتکار په واسطه کولای شي چې نور میتودونه دټولگي دتدریس میتودونو (دټولگي دتدریس میتودونه: په ښوونکي متمرکز میتود او په زده کوونکو کې متمرکز میتودونه څخه عبارت دي) سره یوځای کړي او دمؤفقت درجه یې لوړه کړي. نن ورځ دښوونې او روزنې پوهان هڅه کوي چې دماهرواو مسلکي ښوونکو په واسطه دغه میتودونه په هغو میتودونو تبدیل کړي چې زده کوونکي پکې دفعالیت مرکز وي.

18. زده کوونکي ددرسي فعاليت دمرکز په توگه: هغه میتودونه چې زده کوونکي په کې دفعالیت مرکز وي او په عملي او تجربوي ډول زده کړه پکې کوي، ډیر زیات دي. په دې میتودونو کې ښوونکي دیولارښود او همکار په ډول عمل کوي. دپوهې دانتقال کوونکي په توگه برخه نه اخلي. په دې میتودونو کې زده

کونکي اکثراً دښوونکي په مشوره پخپله دکار پلان جوړوي او په خپله عمل او ابتکار کوي.

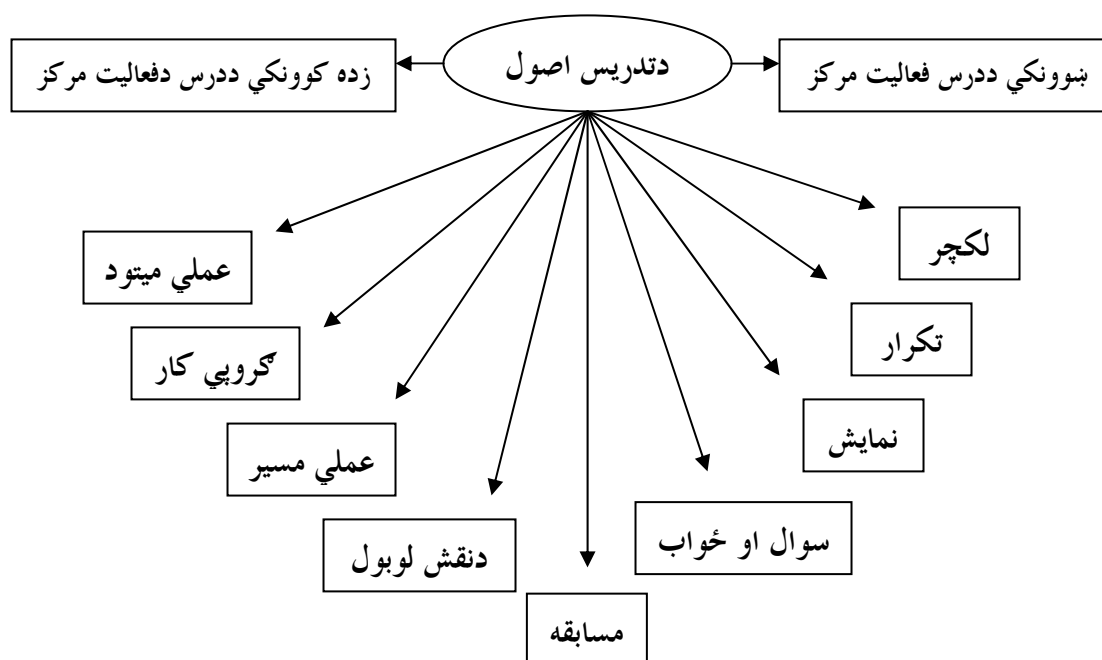
ددغه میتودونو په کار اچولو سره دزده کوونکو زیات حواس په کار لویږي او هغه نظریه پیاوړي کوي چې وایي (هرڅومره چې دزده کوونکو زیات حواس په کار واچول شي زده کړه ښه صورت نیسي) رول پلي فکري مشورې ، دواورې غونډیاري، دمباحثي کوچنی گروپونه، پروژې، لوبې او پینې کول، عملي کار او داسي نور. خو بیا هم دا باید ووايو چې ښوونکي پوه، ماهر او مسلکي نه وي یو ښه متوثر میتود هم په ښه توگه نشي کارولای. نو ښه خبره داده چې ښوونکي په ښه توگه وروزل شي ترڅو دزده کړې عملیه گړندی شي او ښه زده کړه ترسره شي. که زده کوونکي څه واورې هغه به ورڅخه هیر شي، که څه وگوري هغه به یې یادوي خو کولای به یې نشي او که هرڅه په خپله وکړي هم به په هروخت کې په یادوي او په کولو به یې هم قادر وي. په حقیقت کې دښوونې او روزنې اصلي هدف همدا شي دي چې زده شوي شيان وکارولي شي.

داوسنی او پخوانی تدریس ترمنځ توپیر

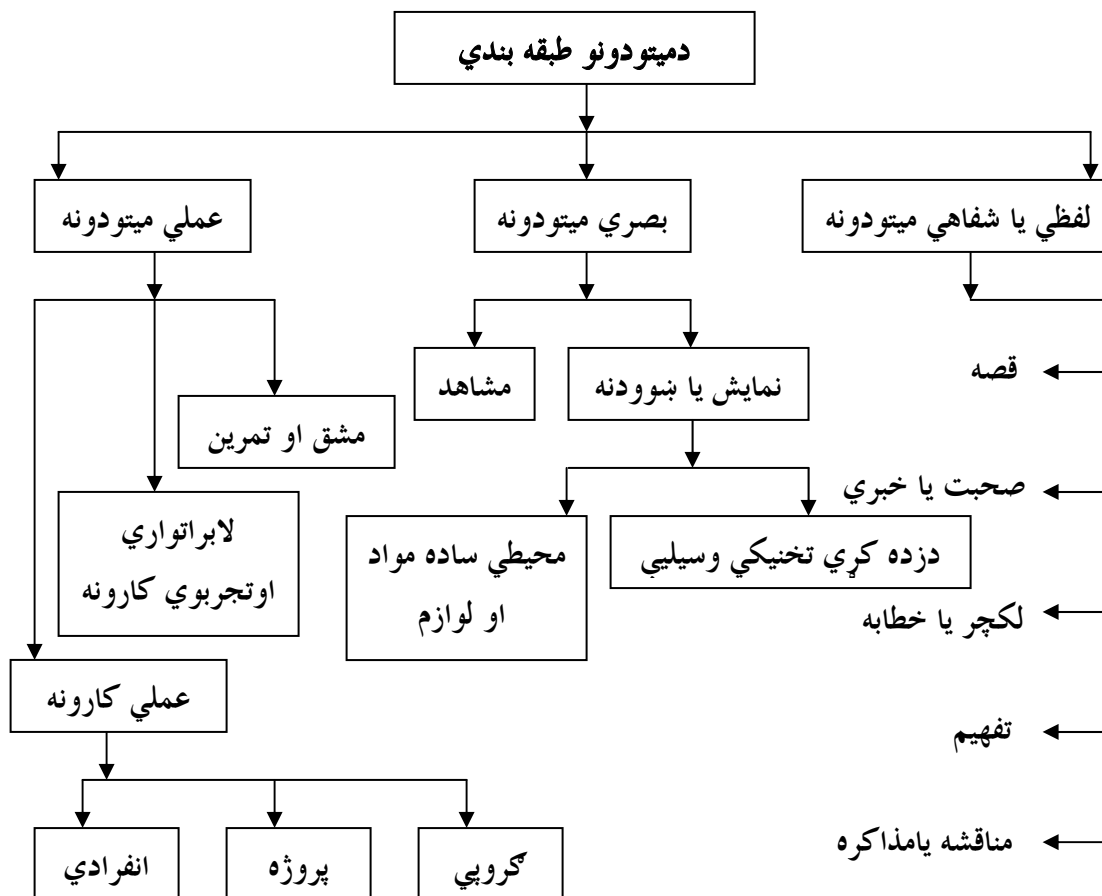
زده کوونکي فعالیت مرکز نوي میتود	ښوونکي فعالیت مرکز پخوانی میتود.
1. زده کوونکي په انفرادي توګه فعال وي او کار کوي، خپل نظریات، احساسات، تجربې، ضرورتونه او دکار ګټې اظهاروي او هغه عملي کوي.	1. ښوونکي ټول معلومات (پوهه او علم) دځان سره لري او زده کوونکي په یو ډول پوهوي.
2. ښوونکي یوازي دلار ښود حیثیت لري او هدايات ورکوي. ټول کار زده کوونکي کوي.	2. زده کوونکي په هیڅ نه پوهیږي او زده کړه په غیر فعال ډول هغوي ته انتقالیږي.
3. ټول فعالیتونه زده کوونکي ترسره کوي.	3. یوازي ښوونکي فعال وي او درس ورکوي.
4. دزده کوونکو په دماغ کم فشاروي او دمثالونو په واسطه موضوع درک کوي.	4. دزده کوونکو په دماغ زیات فشاروي او د موضوع په اړه زیات مثالونه نه ورکول کیږي.
5. دتدریس په نوي میتود کې موضوع دیو تصویر په شکل روښانه کیږي او وروسته دهغي په هکله مضمون جوړیږي او داکار دزده کوونکو په واسطه صورت مومي، په میخانیکي ډول نه وي او زده کوونکي پکې پوره برخه اخلي.	5. په دې ډول تدریس کې مطلب او موضوع په میخانیکي (یادونې) توګه دښوونکي له خوا د کتاب یا کاغذ له مخې ویل کیږي او ټول زده کوونکي یې کاره ناست وي وروسته یوزده کوونکي لښته پلاس ولاړوي او نور یې تکراروي.
6. ښوونکي منظم درسي پلان لري، ددرس په اړه یې لازم او ضروري مواد	6. ښوونکي منظم درسي پلان نه لري، ضروري درسي مواد یې نه وي آماده

دمخه اماده کړي او په خاصه طريقه يې په کارورې. نه وي.	کړي، کوم خاص نظم او ترتيب هم موجود نه وي.
7. زده کوونکي د فعاليت مرکز وي او زيات فعاليتونه هغوي ترسره کوي.	7. ښوونکي د فعاليت مرکز وي او زده کوونکي ته د درسي فعاليت لپاره کم وخت هم نه ورکول کېږي.
8. په زده کوونکو کې ويره موجوده نه وي درس په ميخانیکي توگه نه زده کوي او په ميخانیکي توگه درس زده کوي.	8. په زده کوونکو کې ويره موجوده وي او په ميخانیکي توگه درس زده کوي.
9. زده کوونکو ته د مثالونو سره نوي طريقي ويل کېږي او دوي ته د تجربو انتقال ترسره کېږي.	9. زده کوونکي له تجربو څخه نه خبرېږي.
10. زده کوونکو ته کمه تشریح ورکول کېږي او زيات کار په عملي توگه صورت مومي.	10. زده کوونکو ته زياته تشریح ورکول کېږي او عملي کار کم صورت نیسي.
11. ښوونکي ته دارزش وړ داده چې زده کړه څومره ښه ترسره کېږي او زده کوونکو ته د ښې زده کړې لپاره موقع ورکول کېږي.	11. که زده کړه ترسره کېږي او که نه، ښوونکي ته ارزښت نه لري. ښوونکي درس ورکوي او پرمخ ځي.
12. زده کوونکو ته کم موضوعات ويل کېږي هغوي خپله فکر کوي او څه زده کوي.	12. زده کوونکو ته زيات موضوعات ورکول کېږي او هغوي يې حفظ کوي چې کمزوري زده کوونکي دا کار نشي کولای.
13. زده کوونکي يوازي نه وي بلکه ديو بل سره مشترک کار کوي.	13. زده کوونکي آرام ناست وي او داوريدونکي اوليدونکي مثال لري.

په دې ډول ښوونکي باید خپل درس داسې عیار کړي چې په هغې کې زده کوونکي زیاته برخه واخلي او فعالیت وکړي. دتدریس دهغه میتود څخه کار واخلي چې زده کوونکي ژر هدف ته ورسوي او زده کوونکي هغه وخت ژر هدف ته رسیږي چې دهغوي ټول حواس فعاله او په کار واچول شي یعنی دټولو درسي فعالیتونو رول زده کوونکي اجرا کړي او ښوونکي دپو کنترولر یا لارښود رول ولوبوي. په لاندې دیاگرام کې چې په هغې کې ښوونکي دمرکز فعالیت دي او قدم په قدم زده کوونکي دفعالیت مرکز ګرځي تاسو ته ښودل کېږي.

په دې ډول په لاندې دیاگرام کې دلومړنیو ښوونځیو دتدریس مروج، موثر او ساده میتودونه طبقه بندي شوي دي.

د تدریس په اصولو کې درسي پلان اساسي جزء دي نو درسي پلان په هکله معلومات ترلاسه کول ضروري کار دي.

درسي پلان Lesson plan

ټولو ته څرگنده ده چې الله (ج) له حده زيات نعمتونه بشر ته ورکړيدي څه چې په دنيا کې محسوس کيږي داټول دانسان دژوند لپاره دي چې په سمه لاره کې يې په کار يوسي. انسان ته يې عقل، شعور او پوهه ورکړيده هغه څه چې دته گټور تماميږي په بڼه ډول يې وکاروي. انسان چې کوم کارونه سرته رسوي نو حتماً يو هدف او مقصد لري. ددي لپاره چې هدف ته په برياليتوب سره ورسيري فکر کوي او لارې چارې لټوي ترڅو ديوې منطقي نقشي او طرحې له مخې خپل کارونه پرمخ يوسي او خوارې يې عبث ولاړه نشي. دغه طرح او نقشي ته پلان وايي. په هر کار کې پلان ته اړتيا ده خو په تدريس کې پلان له بلې هرې موضوع څخه زياته گټه او اهميت لري ځکه ښوونه او روزنه دټولو پرمختياوو بنسټ گڼل کيږي.

مخکي له دې چې ددرسي پلان په هکله څه ووايو بايد درسي پروگرام وپيژنو. درسي پروگرام: درسي پروگرام داسې يوه نقشه ده چې دلورو مقاماتو له خوا دښوونې او روزنې دمتخصصينو له خوا دنړۍ دپروگرام په رڼا کې تثبيت او د عملي کيدو لپاره خپلو مربوطه ښوونځيو او موسسو ته لېږل کيږي. ښوونځي او موسسي دهغي په رڼا کې خپل مهال ویش جوړوي. ددې درسي پروگرام نمونه په دي ډول ده.

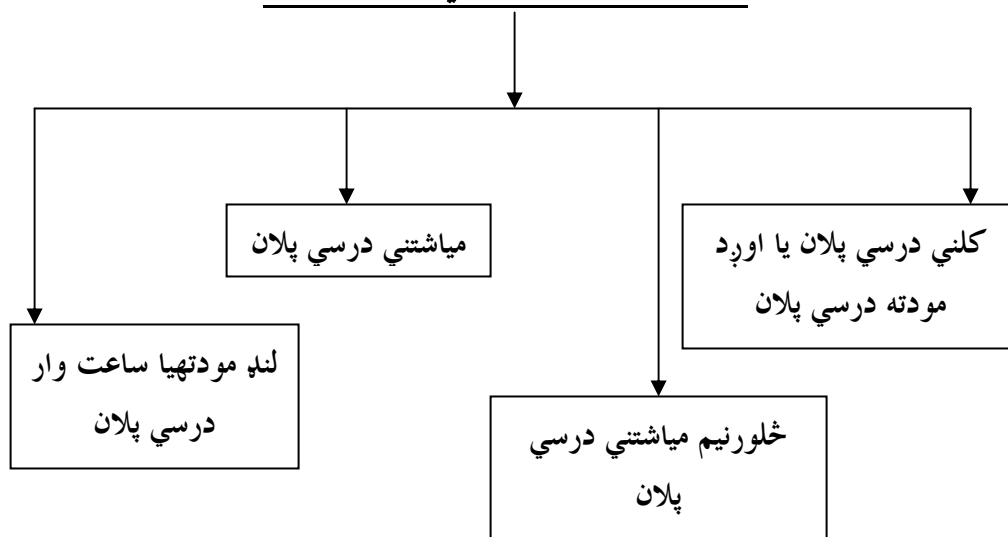
دمثال په ډول دلومړنيو ښوونځيو درسي پروگرام:

ملاحظات	شپږم	پنځم	څلورم	دریم	دویم	اول	ټولگي مضمونونه	کڼه
	4	4	4	4	4	4	قرآنکریم	1
	4	4	4	4	4	4	اسلامي ثقافت	2
	6	6	6	6	6	6	پښتو	3
	6	6	6	6	6	6	رياضي	4
				.	.	.	تاريخ/اجتماعيات	5
	3	3	3	.	.	.	جغرافيه	6
	3	3	3				ساينس	7
	4	4	4	4	4		انگريزي E	8
	4	4	4	4	3		دري	9
	1	1	1	1	1	1	رسم	10
	.	.	.	.	1	2	خط	11
	1	1	1	1	1	1	سپورت	12
	36	36	36	30	30	24	مجموعه	

پلان plan: پلان يوه فرانسوي کلمه ده چې په لغت کې سنجولو، طرح کولو، نقشه کولو، فکر کولو خيال کولو او تصميم نيولوته وايي او په اصطلاح کې ديوې ذهني پيش بيني شوې نقشې څخه عبارت دي چې ديو کار داجرا کولو لپاره دهغې فعاليتونه تنظيموي. همدارنگه دښوونې او روزنې په ساحه کې دفعاليتونو ډولونه هم ډير زيات دي نو دښوونکي لپاره چې ددې فعاليتونو لارښوددي، لازمه ده چې

دښوونې او روزنې د فعاليتونو د پرمختګ لپاره منظم پلان ولري چې دخپلې وظيفې په سرته رسولو کې ثابت اوسي د بې ثباتۍ او وارخطايي څخه په امن کې پاتې او دخپل تدريس څخه بڼه نتيجه ترلاسه کړي. په عمومي توګه درسي پلان دوخت له نظره په درې ډوله دي چې په لاندې دياګرام کې ليدل کيږي.

دوخت له نظره د درسي پلان ډولونه:

اوس دپورتنیو ډولونو څخه هر یو په لاندې توګه تشریح کوؤ.

1. کلني درسي پلان Annual lesson plan: دا هغه نقشه ده چې د یو

مضمون د پروګرام په ټولو موضوع ګانو پورې دارونده چارو د سرته رسولو لپاره په کار لویږي او د یو تعلیمي کال په موده کې د طرح شوو موضوع ګانو، دوخت تنظیم، د کتاب حجم، ساعتونه او نور ضروري اړتیاوې پکې په پام کې نیول کيږي. دغه پلان د طویلا المده درسي پلان په نامه هم یادوي.

ددې لپاره چې ښوونکي خپله دنده په ښه توګه سرته ورسوي، زده کوونکي وپوهول شي او ښه زده کړه ترسره شي باید دکال په بهیر کې دهرلوست ځاي اووخت ځانته روښانه کړي او دپلان جوړولو په وخت کې دهرلوست په اړوند درسي میتودونه وټاکي، کومکي درسي مواد او نور دضرورت وړشيان آماده کړي، د موضوع ګانو ترمنځ ټینګې اړیکې وساتي، دکال په بهیر کې عمومي رخصتي ګانې، ددرسي ساعتونو شمیر، دټولګي دباندي عملي کتنې، دعلمي کارونو ویش او داسې نور دکلیزې له مخې په پام کې ونیسي یعنی دا لاندې ټکي دکلني درسي پلان لپاره پام کې نیول کېږي.

- ښوونکي دنوي تعلیمي کال مهال ویش له مخې دمضمون درسي ساعتونو شمیر دټاکل شوو ورځو سره په پام کې ونیسي.
- ښوونکي ته باید دکال پیل او پای معلومه وي، تعلیمي میاشتي مشخصې کړي.
- ښوونکي باید څلورنیم میاشتنۍ ازموینې، کلنۍ ازموینې، ددوبي، ژمي، دملې او مذهبي ورځو رخصتي په پام کې ونیسي.
- ښوونکي باید دخپلو درسي ساعتونو شمیر دتعلیمي کال په هره میاشت کې مشخص کړي.
- کیدای شي دځینو عمومي، ملي، مذهبي او دښوونکي ذاتي ضرورت درخصتو په وجه دتعلیمي کال ددرسي ساعتونو شمیر زیات یا کم شي.
- ښوونکي دکتاب ټول مخونه په درسي ساعتونو ویشي او دهرې میاشتي لپاره دمخونو شمیر په اړوند ستون کې لیکي.
- بیا دهرې میاشتي ددرسي موضوع ګانو په اړوند درسي کومکي مواد او لوازم ولیکي.
- دښې زده کړې لپاره باید دلوستونو په اړوند ځانګړي میتودونه او طریقي په پام کې ونیسي.

– بنوونکي کولاي شي درسي کتاب دمخونو، کلمو يا کربنو له مخي وويشي او په ټاکلې اندازه يې په يو درسي ساعت کې تدريس کړي.

ورځنۍ درسي پلان: څرگنده ده چې بنوونکي کلني، مياشتني او اونيز درسي پلانونه جوړ کړي خو يو ساعته درسي پلان ته هم اړتيا ليدل کيږي. دې يو ساعته درسي پلان ته ورځني درسي پلان وايو. دا پلان له بنوونکي سره مرسته کوي چې دزده کوونکو سره دزده کړې په عمليه کې زياته مرسته وکړي اودزده کړې هدفونه په بريالۍ توگه ترلاسه کړي.

يو ساعته درسي پلان له يوې منظمې امدادګي څخه عبارت دي چې بنوونکي يې دتدريس دمخه ترتيبوي او په درسي ساعت کې يې تطبيقوي. په دې پلان کې دبنوونکي فعاليتونه او هم دزده کوونکو فعاليتونه په گوته کيږي او په دي توگه دبنوونکي په تدريس کې زياتې آسانتياوې رامنځ ته کوي. پخوا دا نظر موجود وو چې بنوونه اوروزنه يوازي درس ورکول وؤ او بنوونځي هغه ځاي بلل کيده چې دادرسونه پکې تدريس کيدل. کله چې بنوونې اوروزنې پرمخ تگ وکړ دغې نظريې ورو ورو تغير وموند او داسې فکر پيدا شو چې بنوونځي يوازي ددرس ورکولوځاي نه بلکه د فکر کولو، پوهيدلو، پوهولو دځان اونورو په وړاندې دمسئوليت احساسول او داسې نور دزده کړې لپاره زمينه برابروي. دزده کوونکو جسمي، روزني، ذهني، ټولنيزو اوداسې نورو بڼوته وده ورکوي. دبنوونکي له خوا لاربنوونه، څارنه، تشويق او تحريک صورت نيسي. ترڅو زده کوونکي په خپله فعاليت سرته ورسوي او په خپل ځان متکي شي او په ځان باور پيدا کړي. نو دهمدې دلایلو پر بناء بنوونکي بايد يو ساعته درسي پلان ترتيب او په منظمه توگه يې په ټولګي کې په کارواچوي. مخکي له دې چې د درسي پلان په مختلفو اړخونو بحث وکړو، په کارده چې درسي پلان يو ځل بيا معرفي او بيابې په اهميت خبرې وکړو.

دمخه مووويل چې درسي پلان ديوې منظمې ذهني نقشي او تگلارې څخه عبارت دي چې ديو کار دسرتو رسولو په اړوند په پام کې نيول شوي وي. په بل عبارت درسي پلان يوه سيستماتيکه طرحه او منظمه لاره ده چې ښوونکي پکې ټول هغه درسي فعاليتونه، چې په يو درسي ساعت کې سرته بايد ورسوي، اټکل کوي او ليکي يې. خو دا بايد وويل شي چې درسي پلان دښوونکي يو فردي او مسلکي مهارت دي چې ددي مهارت په درلودلو سره کولاي شي ددرسي پلان څخه دتدريس په عمليه کې ديو مرکزي عنصر په توگه گڼه واخلي.

ددرسي پلان اهميت: دښوونې او روزنې پوهان پلان ته ديو ښه لارښوونکي خطاب کوي ځکه چې کارونه ښه تنظيم او هر کار په خپل وخت دارټياوو سره سم او سرته رسوي او دخپلي دندې دبرياليتوب له کبله مخکې ټول ضرورت وړ مواد او شيان برابروي او دهرې ناخاپې پېښې رامنځ ته کيدلو اټکل کوي، په لږ وخت کې په آساني او برياليتوب سره هدف لاس ته راوړي.

ددندو ویش پکې موجود وي په دې معنا چې کوم کار بايد ښوونکي وکړي او کوم کار بايد زده کوونکو ته ورکړ شي. په درسي پلان کې دکار دڅارنې او ارزيايي لپاره هم وخت په پام کې نيول کېږي. ددرسي پلان گټې دادي:

— درسي پلان په يقيني ډول دمختلفو درسونو ترمنځ، همدارنگه دمختلفو داسي فعاليتونو سره دموادو اړيکي ټينگوي ترڅو ښوونکي له موضوع څخه بهر نشي او په موضوع حاکم اوسي.

— درسي پلان ښوونکي ته وخت ورکوي چې دفعاليتونو لپاره مناسب ميتودونه وټاکي.

— درسي پلان دوخت له ضايع کيدو څخه مخنيوي کوي.

— درسي پلان له ښوونکي سره مرسته کوي چې درسي فعاليتونه قدم په قدم تعقيب کړي.

- درسي پلان دهرې ورځې کار د هدف خواته نږدې کوي او ښوونکي په تدریس کې د تشویش او اندیښنې څخه ساتي.
- درسي پلان د تدریس په وخت کې د درس د موضوع محتویات او وخت، په انډول کې ساتي.
- درسي پلان ښوونکي ته وخت ورکوي چې هر فعالیت په خپل ځای او وخت سره سرته ورسوي.
- درسي پلان ښوونکو ته لارښوونه کوي چې د زده کوونکو سوبه او علاقه په پام کې ونیسي.
- د پورتنیو توضیحاتو څخه څرګندېږي چې درسي پلان د ښوونکي لپاره څومره اهمیت لري ځکه یې له دې څخه تدریسي اهدافو ته رسیدل ګران وي. ښه به داوي چې د درسي پلان مرحلي وپېژنو.

د درسي پلان مرحلي:

۱. د درسي پلان هدف: په هر کار کې د هدف ټاکل ضروري دي. که هدف معلوم نه وي هیڅوک نه پوهیږي چې څه شي، څرنگه، چیرته او دڅه لپاره وکړي. کله چې هدف معلوم وي نو دغه پوښتنو ته ځواب ورکول کیږي. همدارنگه د هدف د لاس ته راوړلو لپاره لارې چارې په کار دي او هدف ته درسیدلو لپاره لازم دي ټول امکانات په پلان کې ونیول شي. دلوست د هدفونو په اړه باید دوه ډوله هدفونه په پام کې ونیول شي یو یې عمومي هدف او بل یې خصوصي هدف دي چې په لاندې ډول وړاندې کیږي.

الف: عمومي هدف: څرنگه چې هر مضمون د ځانګړي مقصد او هدف لپاره تدریس کیږي نو په ساعتونو او درسي پلان کې عمومي هدف د مضمون په اړوند تعیینېږي چې له دغه ځانګړي څخه زده کوونکي د ځان او ټولنې لپاره په راتلونکي ژوند کې ګټه واخلي مثلاً که د څلورم ټولګي د جغرافیه په مضمون کې ابنا او خاکنا تدریس کیږي

نو ددې درس عمومي هدف دادي چې زده کوونکي دجغرافیه دمضمون په مختلفو موضوعاتو پوه شي او دځان او ټولني په گټه ورڅخه کارواخلي.

ب: خصوصي هدف: بنوونکي باید دلوست موضوع په غور سره ولولي او دموضوع دمتن څخه هدفونه وټاکي ترڅو زده کوونکي دغه مطالب له دې درس څخه زده کړي چې همدا خصوصي هدفونه دي مثلاً که دالف (1) توري درس ورکوي او دالف دتوري له تدریس څخه زموږ خصوصي هدف داوي چې زده کوونکي دالف دتوري نوم، غږ او شکل وپيژني اوویویلاي شي او هم یې ولیکلای شي نو دتدریس څخه وروسته گورو چې هدف ترلاسه شوي او که نه؟

که دجغرافیه په مضمون کې هدف ابنا او خاکنا وي نو ددرس خصوصي هدفونه دادي.

— زده کوونکي دابنا او خاکنا درس دکتاب له مخي ولوستلي شي او هغه بیان او تشریح کړي.

— زده کوونکي په نقشه کې ابنا او خاکنا وښودل شي.

— زده کوونکي داوبو او خاورو څخه ابنا او خاکنا جوړه کړي شي.

— زده کوونکي دابنا او خاکنا نقشه جوړه کړي شي

— زده کوونکي دابنا او خاکنا مثالونه ورکړي شي.

1. درسي کومکي مواد: کله چې بنوونکي دموضوع هدفونه وټاکي له دې وروسته بنوونکي هڅه کوي درسي مواد په کار واچوي ترڅو هدف په آسانی سره لاس ته راشي. کیدای شي هدفونه دوه، درې یا زیات وي نو بنوونکي باید دهر هدف لپاره ځانگړي مواد برابر کړي. ددرسي موادو دبرابرولو په وخت کې بنوونکي باید دموادو دبرابرولو امکانات په پام کې ونیسي. که دځینو موادو دبرابرولو امکانات نه وي په دې صورت کې باید له مودل، تصویر یا کومې بلې وسیلې څخه کار واخلي.

۲. د تدریس د میتود ټاکل: کله چې ښوونکي درسي مواد او وسیلي برابري کړي نو د ښوونکي بله مهمه دنده د درسي میتود ټاکل دي. ځکه چې میتود د هدف د لاس ته راوړلو او هم درسي موادو د استعمال په اړوند ټاکل کېږي. باید داسې میتود په کار واچول شي چې د هدفونو په لاس ته راوړلو کې کومک وکړي. ښوونکي پورتنی موضوعات باید د درس څخه دمخه سرته ورسوي او بیا ټولګي ته ولاړ شي.

۳. د تدریس د تطبیق او فعالیتونو مرحلې: که څه هم دا مرحله دمخه په شرح توګه ذکر شویده خو موږ یې بیا هم په لنډه توګه یادونه کوو.

الف: هڅونه: په دې مرحله کې په زده کوونکو سلام اچول، د ټولګي تنظیم، د تیرې ورځې د کورني کار لیدل او اصلاح کول، د تیرې ورځې د درس پوښتنه کول دي. د دې فعالیتونو هدف دادي چې د زده کوونکو ذهن او فکر وهڅوي، ذهنونه ته یې تمرکز وکړي او د زده کړې لپاره یې چمتو کړي.

همدارنگه که ښوونکي وکولای شي د ځینو پوښتنو له لارې په غیر مستقیمه توګه د زده کوونکو په واسطه موضوع ته داخل شي او بیا عنوان پرته و لیکي داهم د زده کوونکو په هڅونه او تشویق کې مهم رول لوبوي.

ب: پرموضوع کار کول: په دې مرحله کې په متن او موضوع کار کېږي داسې چې په هغې کې د ښوونکي او زده کوونکي فعالیتونه جلا او مشخص شوي وي. د درسي کومکي مواد او ټاکل شوي میتودونو په استفاده تدریس داسې ترسره شي چې زده کوونکي پکې زیاته برخه واخلي.

ج: مشق او تمرین: دا مرحله دنوي درس د ښه پوهیدلو لپاره ده چې زده کوونکي پکې د موضوع په اړه مشقونه کار کوي. ګروپي کارونه هم په دې مرحله کې ترسره کېږي.

د: ارزښاتي او کورني کار: دا مرحله هم په زده کړه کې یوه مهمه مرحله ده چې باید د ښوونکي له خوا سرته ورسول شي. د ارزښاتي پوښتنې باید داسې جوړې شي چې نیغ په نیغه دنوي لوست د ځانګړي هدفونو سره اړیکې ولري او ښوونکي وکولای شي

ددې پوښتنو له مخې خپل نوي درکړ شوي درس ارزيايي کړي. دنوي درس له ارزيايي څخه وروسته ښوونکي ته نتيجه لاس ته راځي چې زده کوونکي يې په کوم ځاي کې دي، ښه پرمختگ يې کړيدې، زده کړې ښه صورت نيولي دي او که نه؟ که ښه پرمختگ شوي نه وي نو دځان څخه پوښتنه وکړي چې ستونزه چيرته ده چې زده کوونکي ندي پوه شوي، بايد دحل لاره يې ولټوي.

همدارنگه زده کوونکو ته مناسبه کورنۍ دنده ورکړ شي چې ديوې خوا مشق او تمرين وکړي او دبلې خوا دزده کړې درجه لوړه کړي او هم زده کوونکي دکار کولو سره آشنا او وظيفه شناس شي. داوظيفه دزده کوونکو دسويې سره برابره وي ترڅو هغوي وکولاي شي هغه ترسره کړي.

يادونه: دالف، ب، ج، او د په مرحلو کې وخت مراعات کول ډير اهميت لري ښوونکي ته په کار دي چې هغه مراعات کړي. که يو درسي ساعت 40 دقيقې وي نو ددغو څلورو مرحلو وخت به داسې وي.

الف: دهڅونې لپاره وخت: 3 نه تر 5 دقيقو پوري.

ب: په موضوع کار کولو لپاره وخت: 15 څخه تر 20 دقيقو پوري.

ج: دمشق او تمرين لپاره وخت: 10 څخه تر 15 دقيقو لوري.

د: دارزيايي او کورني کار لپاره وخت 2 نه تر 4 دقيقو پوري.

بايدپه گوته کړو چې دوخت دا اټکل په څلور واړو مرحلو کې يو دبل سره تړلې دي.

ددرسي پلان نمونې: اوس غواړو په ځينو مضمونونو کې دورځني (ساعتوار) ددرسي پلان نمونې وړاندې کړو لومړي دا اجتماعياتو مضمون لپاره يو درسي پلان او بيا درياضي لپاره يو درسي پلان وړاندې کوو.

1. مضمون: جغرافيه	ساعت: دريم
ټولگي: 4	دزده کوونکو شمير: 35 نفره
موضوع: آبناو خاکنا	وخت: 40 دقيقې.

هدفونه:

عمومي هدف: دجغرافيي دمضمون هغه موضوعات چې دخلورم ټولگي لپاره په پام کې نيول شويدي په ښه توگه زده کړي ترڅو دخپل ځان او ټولني په اړوند دژوند په بيلا بيلو برخو کې ورڅخه گټه واخلي.

خصوصي هدف: زده کوونکي به ددې لوست په پاي کې

1. آبنا وپيژني
2. خاکنا وپيژني
3. دآبنا اوخاکنا مفهوم دزده کړې څخه وروسته مثالونه وکړاي شي.

گڼه	قدمونه او وخت يې	دښوونکي فعاليتونه	دزده کوونکو فعاليتونه	درسي میتود	درسي مواد
1	هڅونه وخت: 5 دقيقې	په سلام سره ټولگي ته داخلیدل، دټولگي تنظيم، دغير حاضرانو زده کوونکو پوښتنه، دتيري ورځې د کورنې کار ليدل او اصلاح کول، دتير درس ارزيايي، دنوي درس سره دهغي ارتباط او دزده کوونکو له لارې دنوي درس دعنوان پيدا کول.	زده کوونکي خپل کورني کارښوونکي ته داصلاح لپاره وړاندي کوي، دتير درس په هکله دښوونکي پوښتنو ته ځواب ورکوي. همدارنگه دښوونکي په مرسته دنوي درس عنوان پيدا کول.	سوال او ځواب، مباحثه	تخته، تباشير، کتابچه، قلم

گنه	قدمونه او وخت يې	دښوونکي فعاليتونه	دزده کوونکو فعاليتونه	درسي میتود	درسي مواد
2	په متن باندې کار کول. وخت: 22 دقیقې	<p>- ښوونکي له زده کوونکو څخه پوښتنه کوي چې زموږ دنني درس عنوان څه شي دي.</p> <p>- ښوونکي نوي عنوان پرتخته لیکي.</p> <p>- ښوونکي وظيفه ورکوي چې ددې عنوان لږه لږه برخه په زده کوونکو ولولي.</p> <p>- ښوونکي چارت خورندوي او د شکلونو په هکله پوښتنې کوي.</p> <p>- ښوونکي وايي چې دا څه شي دي؟</p> <p>- ښوونکي وايي چې دا څه شي دي؟</p> <p>- ښوونکي وايي چې دې نړۍ اوبو دوه وچې بيلي کړي</p>	<p>- زده کوونکي ځواب وايي چې زموږ دنني درس عنوان آښا او خاکنا ده .</p> <p>- زده کوونکي هغه گوري</p> <p>- زده کوونکي په خپله خوښه د عنوان لږه لږه برخه لولي.</p> <p>- زده کوونکي تصويرونه گوري او پوښتنو ته ځواب وايي.</p> <p>- زده کوونکي وايي چې دا اوبه دي.</p> <p>- زده کوونکي وايي چې دا وچه ځمکه ده.</p> <p>- زده کوونکي وايي چې دا اښا ده.</p>	سوال او ځواب کتاب لوستل نمايشي سوال او ځواب عملي کار	تخته، تباشير، کتاب، چارت او نقشه

		<p>– زده کوونکي وايي چې دا خاکنا ده .</p> <p>– زده کوونکي دبښوونکي توضیحاتو ته غوږ نیسي او نقشي ته گوري.</p> <p>– زده کوونکي غوږ نیسي او ځان پوهوي.</p>	<p>خه ورته وایي. – ښوونکي وایي چې نړۍ وچه دوه اوبه سره بيلي کړي خه ورته وايي.</p> <p>– ښوونکي اوس نقشه خوړندوي او زده کوونکو ته يې په نقشه کې ورښی.</p> <p>– ښوونکي درس خلاصه کوي.</p>		
کتاب نقشه اوبه او خاوري	گروبي کار	<p>– زده کوونکي په گروبي ډول هر يو ماکنا او آبنا جوړوي.</p>	<p>– ښوونکي زده کوونکي له ټولگي خخه بهر بيایي او زده کوونکي په خو گروپونو ویشي. هر گروپ ته وایي چې آبنا او خاکنا دځمکي پرمخ جوړې کړئ.</p>	مشق او تمرین وخت: 10 دقيقې	3
کتابچه	سوال او ځواب	<p>– زده کوونکي آبنا تعريفوي. – زده کوونکي</p>	<p>– ښوونکي پوښتنه کوي چې آبنا تعريف کړي</p>	ارزيابي او کورني کار وخت: 3	4

		- بنوونکي پوښتنه کوي چې خاکنا تعريف کړي - بنوونکي پوښتنه کوي چې څوک به ابنا او خاکنا په نقشه کې وښي. - بنوونکي پوښتنه کوي چې د ابنا او خاکنا مثالونه ورکړي.	خاکنا تعريفوي. - يو زده کوونکي ابنا او خاکنا تپه نقشه کې ښي. - مختلف زده کوونکي مختلف مثالونه ورکوي.	
--	--	---	---	--

2. مضمون: رياضي

ساعت: پنځم

ټولگي: 4

زده کوونکو شمير: 34

موضوع: دهم مخرج کسرونو تفریق

وخت: 45 دقيقې

عمومي هدف: درياضي دمضمون په هغو موضوعاتو چې دڅلورم ټولگي لپاره په پام

کې نيول شويدي په ښه توگه پوهيدل، ترڅو کولاي شي دخپل ځان، کورنۍ او

ټولنې په اړوند دژوند په بيلا بيلو برخو کې ورڅخه کار واخلي.

خصوصي هدف: زده کوونکي بايد ددې لوست په پاې کې:

1. دهم مخرج کسرونو دتفریق په عمليه پوه شي.

2. په ورځني ژوند کې ورڅخه کار واخستلاي شي.

3. زده کوونکي وکولاي شي دهم مخرج کسرونو دتفریق په مفهوم په مقرون، نیمه مقرون او مجرد ډول پوه شي.
4. هغوي وکولاي شي هم مخرجه کسرونه دحسابي عمليي په واسطه تفریق کړاي شي.

ځکه	قدمونه او وخت	دښوونکي فعالیتونه	دزده کوونکو فعالیتونه	درسي میتود	درسي مواد
1	هڅونه وخت: 5-7 دقیقې	په سلام سره ټولگي ته ننوتل، دټولگي نظم برابرول، دحاضری-سره دزده کوونکو دشمیر مقایسه، دتیرې ورځې ددرس ارزیابي، دکورني کارلیدل او اصلاح، دنوي درس سره دتیر درس ارتباط او همدارنگه دکسرونو تفریق ته دپوښتنو له لارې راتلل. دشمیر دعددونو دخلور گونو عملیو په شان په کسري عددونو کې دخلور گونو عملیو پلي کول.	دښوونکي سره دروغېر څخه وروسته داصلاح لپاره دکورني کار وړاندې کول، دښوونکي پوښتنو ته دتیر درس په هکله ځوابونه ورکول، دښوونکي دپوښتنو په رڼا کې دنوي درس دعنوان پیدا کول.	سوال او ځواب بحث کول	تخته، تباشیر کتابچه قلم

گڼه	قدمونه او وخت	دېسرونکي فعالیتونه	زده کوونکو فعالیتونه	درسي میتود	درسي مواد
2	په اصل موضوع کار کول وخت: -25 20	<p>- دنوي عنوان يعني دهم مخرجه کسرونو تفریق پرتخته لیکل.</p> <p>- که دوه عددونه جمع شي نو ددې عددونو هر یو په څه نوم یادوي.</p> <p>- دجمع دیو جز دپیدا کولو لپاره د کومې عملیې څخه کار اخستل کیږي.</p> <p>- دا عملیه څنگه سرته رسیږي.</p> <p>- کولای شو چې دا اعدادو په شان دا عملیه په کسرونو کې ترسره کړو؟</p>	<p>- زده کوونکي عنوان ته گوري.</p> <p>- زده کوونکي وایي چې دجمع داجزاو په نامه یادوي.</p> <p>- دتفریق دعملیې څخه کار اخلي.</p> <p>- که دحاصل جمع څخه یو جز تفریق کړو دوهم جز ورکوي.</p> <p>- هو ځکه چې کسرونه هم اعداد وي.</p>	سوال او ځواب نمایشي میتود عملي کار لیکل او لوستل	قلم، کتاب، تخته، تباشیر د کاغذ تریسه چارت

		نور زده کوونکي دخپل ملگري دا عملیه گوري.	– بنوونکي یو کاغذ را اخلي او زده کوونکو په واسطه هغه په شپږ برخو ویشي.		
		زده کوونکي وايي چې $\frac{6}{6}$.	– خنګه کولاي شو چې دا شپږ برخې د کسر په شکل ولیکو.		
		زده کوونکي وايي چې $\frac{2}{6}$.	– بنوونکي ددې شپږو برخو خنګه دوه برخې یو زده کوونکي ته ورکوي او دا پوښتنه کوي چې دا به په کسر خنګه ولیکو.		
		زده کوونکي وايي چې 4 برخې.	– بنوونکي پوښتنه کوي چې زما سره څو برخي پاتې شوې.		
		زده کوونکي وايي چې $\frac{4}{6}$.	– دا څلور برخې په کسر خنګه لیکلاي شو.		

		<p>زده کوونکي —</p> <p>وايي چې که د $\frac{6}{6}$ برخو څخه $\frac{2}{6}$ برخي کمې شي پاتي $\frac{4}{6}$ کيږي.</p> <p>يو زده کوونکي —</p> <p>تختي ته راځي او ليکي $\frac{4}{6} = \frac{2}{6} - \frac{6}{6}$</p> <p>زده کوونکي غوږ —</p> <p>نيسي او ځان پوهوي</p>	<p>بنوونکي پوښتنه —</p> <p>کوي چې $\frac{6}{6}$ برخو څخه $\frac{2}{6}$ برخي کمې شي نو څو برخي به پاتي به شي.</p> <p>— دا عمليه څنگه ليکلاي شو.</p> <p>— بنوونکي دا عمليه په لنډه توگه بيا تکراروي.</p>		
--	--	---	--	--	--

ځکه	قدمونه او وخت	د بنوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	درسي میتود	درسي مواد
3	مشق او تمرين وخت: 15-10 دقيقې	— بنوونکي زده کوونکي په 5 گروپونو ويشي. هر گروپ ته مختلف شيان ورکوي چې هر	— زده کوونکي د بنوونکي د هدايت مطابق دمقرون څخه نيمه مقرون ته او بيا مجرد حالت	گروپي کار	مختلف ارزان شيان، قلم، کاغذ او نور

		ته راځي او دتفريق عمليه اجرا كوي.	گروپ به هغه شي په څو مختلفو برخو وپشي او له هغې څخه به څو مختلفي (نظر گروپ ته) برخې اخلي او بيا ور څخه پوښتنه كوي چې څو برخې پاتي شوې. دغه په كسرونو باندي ليكي.		
توره تخته تباشير، كتابچه	ليكل او مباحثه	زده كوونكي په نوبت راځي او يو يو سوال حل كوي.	په څو زده كوونكو باندي په توره تخته دڅو هم منخرجه كسرونو مثالونه حلوي.	ارزيابي او كروني كار	4
		زده كوونكي سوالونه په كتابچو كې اخلي اوبيايې په كور كې حل كوي	دوه دهم منخرجه كسرونو سوالونه دكورني كار په توكه وركوي.		

ددي لپاره چې په ساعتوار درسي پلان کې په ښوونکي متمرکز تدریس او په زده کوونکي متمرکز تدریس په توپيرونو پوه شوه همدې ډول درسي پلانونو څخه یوه یوه نمونه وړاندې کوو.

ددرسي پلان په ښوونکي متمرکز تدریس:

مضمون: دینیات	ساعت: پنځم
ټولګي: څلورم	ښوونکي: عزیزالله
موضوع: اودس	دزده کوونکو شمیر: 40

هدف:

عمومي هدف: ددې لپاره چې زده کوونکي په اسلامي عقیده، عاداتو، شرعي احکامو باندې پوه شي د الله ﷻ رضا حاصله کړي او په عملي ژوند کې ورڅخه کار واخلي.

خصوصي هدف:

1. زده کوونکي دلوست په پای کې د موضوع په هکله متن ولوستلي شي.
2. د اوداسه په مفهوم پوه شي او په سمه او شرعي توګه اودس وکولای شي.

کڼه	قدمونه او وخت	دښوونکي فعاليتونه	زده کوونکو فعاليتونه	درسي میتودونه	درسي مواد
1	هڅونه وخت: 5- 3 دقیقې	په سلام سره صنف ته داخلیدل، روغې کول، حاضري اخستل، او دنوي لوست پیل.	دښوونکي سره دروغې څخه وروسته دحاضري نمونو ته غوړ نیول اوښوونکي ته ځواب ورکول.	لکچر، لوستل غوړ نیول.	کتاب، توره، تخته، تخته پاک، تباشیر.
2	په اصل موضوع کار کول. وخت: 35- 30 دقیقې	<ul style="list-style-type: none"> - ښوونکي دوه - درې ځلې لوست لولي. - ښوونکي د اوداسه په هکله معلومات ورکوي. - ښوونکي زده کوونکو ته وایي چې یو یو تن درس ولولي. - ښوونکي کورنۍ وظيفه ورکوي. 	<ul style="list-style-type: none"> - زده کوونکي ښوونکي ته غوړ نیسي او کتاب ته گوري. - زده کوونکي دښوونکي معلومات ورکولو ته غوړ نیسي. - زده کوونکي په نوبت سره د لوست موضوع لولي. - زده کوونکي کورنۍ وظيفه 	لکچر، لوستل غوړ نیول.	کتاب، توره، تخته، تخته پاک، تباشیر.

		ياداشت کوي.			
		دا مرحله د دوهمي مرحلي برخه گرځي		مشق او تمرين	3
کتاب، قلم، کتابچه	سوال او ځواب	بريالي درس تر پايه لولي. زمرې هم دبريالي عمل اجرا کوي. اودس دلاس اومخ مينځل دي. عبدالله هم داحمد خبره تائيدوي.	- بريالي: ته لوست ولوله. - زمري: ته بې ولوله. - احمد: اودس څه ته وايي. - عبدالله: ته ووايه چې اودس څه شي دي.	ارزيابي او کروني کار وخت: 5- 2 دقيقې	4

درسي پلان په زده کوونکو متمرکز تدریس:

ساعت : دريم
بنوونکي: محمد عمر
دزده کوونکو شمير: 45

مضمون: دينيات
ټولگي: 4
موضوع: اودس

هدف:

عمومي هدف: داسلامي ټولنې اولاد داسې وروزل شي چې په شرعي حکمونو، اسلامي عقيدې او عادتو پوه شي او دالله (ﷺ) درضا لپاره ورڅخه په عمل کې ګټه واخلي.

خصوصي هدف:

1. د کتاب متن ولوستلي شي.
2. د موضوع په متن پوه شي.
3. په عملي توګه اودس وکولای شي.

ګټه	قدمونه او وخت	دېښوونکي فعالیتونه	دزده کوونکو فعالیتونه	درسي میتود	درسي میتود
1	هڅونه وخت: 5-7 دقیقې	<ul style="list-style-type: none"> - په سلام سره ټولګي ته داخلیدل. - دزده کوونکو سره روغې کول، او دهغوي داحوال پوښتنه. - دکورنۍ وظیفې لیدل او اصلاح. - دتیر درس 	<ul style="list-style-type: none"> - دښوونکي سره دروغې اوداحوال پوښتنې څخه وروسته - دکورني کار وړاندي کول - دښوونکي پوښتنو ته ځواب ورکول - دښوونکي دپوښتنو په رڼا 	بحث، سوال او ځواب	کتاب، تخته پاک تباشیر.

		کې دنوي او زړه درس ارتباط پيدا کول او دنوي درس عنوان اخستل	ارزيابي اونوي درس سره دهغې ارتباط.		
2	په متن کار کول وخت: 20- 15 دقيقې	- دنوي درس په هکله لارښوونه، په ډيرو زده کونکو لږ لږ متن لوستل - دزده کونکو څخه دمشکلو الفاظو پوښتل - دزده کونکو په واسطه دمشکلو الفاظو وضاحت - د اوداسه مفهوم پوښتل	- زده کونکي غوږ نيسي او لږ لږ متن لولي. - زده کونکي مشکل الفاظ اظهاروي - زده کونکي توجه کوي او خپل ملگري خبروته غوږ نيسي - زده کونکي ځواب وايي	سوال او ځواب بحث، توضيح لوستل او عملي کار.	کتاب، تخته، تخته پاک، تباشير، کوزه، اوبه.

گڼه	هدمونه او وخت	دښوونکي فعاليتونه	دزده کونکي فعاليتونه	درسي میتود	درسي مواد
		- زده کونکي	- زده کونکي		

		عملاً اودس کول گوري او بیا په خپله اودس کوي — زده کورنکي لنډیز ته زیاته توجه کوي.	د اوداسه ځاي ته بیول او بنوونکي عملاً اودس وربښی. — دبنوونکي په واسطه دلوست لنډیز		
اوبه، لوته او داوداسه ځاي.	عملي کار	— گروپونه بیل بیل ځانونوته اوبه تیار وي — دخپل ملگري اودس کولو ته توجه کوي او بیا بې هر یو په خپله اودس کوي	— بنوونکي زده کورنکي په گروپونو ویشي — هغه زده کورنکي چې په هر گروپ کې دي او اودس کول بې زده کړي وي توظیفوي چې دگروپ نورو غړو په مخ کې اودس وکړي.	مشق او تمرین وخت: 5- 2 دقیقې	3
قلم، کتابچه	سوال او	— ټول شاگردان دلوستلو امادگي	— څوک به متن ولولي	ارزیابي او کورني	4

	خواب	بنيئ	کار وخت:	
		احمد متن لولي	— احمده ولوله	— 2-5 دقيقې
		شاگردان خواب	— شوک وايي	
		ته امانگي	چې اودس څه	
		بنکاره کوي	ته وايي	
		زده کوونکي	— شوک وايي	
		خواب ويلو ته	چې اودس څه	
		لاسونه جگوي	شي دي	
		زده کوونکي	— بي اودسه	
		خواب ته تباري	لمونځ کيږي	
		بنکاره کوي	— شوک کولاي	
			شي	
		ټول هلکان امانه		
		دي.		
		زده کوونکي	— په کورني کار	
		کورني کار ياد	کې ورته وايي	
		داشت کوي	چې په خپلو	
			کورو کې	
			وگوري چې	
			مشران	
			موخنګه ادس	
			کوي او	
			وېوېستی چې	
			اودس دڅه	

			لپاره کوي		
--	--	--	-----------	--	--

دپورتنيو درسي پلانونو له مخې ويلاي شو چې په ښوونکي متمرکز تدریس او په زده کوونکي متمرکز تدریس څه توپیر لري دیو ښیګڼې او موثریت دبل په پرتله مقایسه کولای شي.

یادونه: نن ورځ په دي باندې زیات تاکید کیږي چې زده کوونکو ته دتدریس په فعالیتونو کې زیاته ونډه ورکړ شي. هرڅومره چې زده کوونکي زیات فعال دي هغومره ښه زده کړه ترسره کیږي.

کله چې په درس کې زده کوونکي زیاته ونډه واخلي نو دې تدریس ته په زده کوونکو متمرکز تدریس یا زده کوونکي فعالیت دمرکز په نوم یادوي ځکه چې زده کوونکي زیات فعالیتونه سرته رسوي او ښوونکي لارښوونې او کنترول کوي. خو دا ددې معنی نلري چې ښوونکي کوم فعالیت نه کوي او یا لږ فعالیتونه سرته رسوي. که لږ څه په ژوره توګه پام وکړو په دي ډول تدریس کې دښوونکو فعالیتونه او دندې نورې هم زیاتېږي ځکه چې که ښوونکي زیات فعالیت ونکړي زده کوونکي په کار نشي اچولي او دفعالیتونو تنظیم هم نشي کولای. په دي توګه ویلاي شو چې دښوونکو فعالیتونه دهغه ډول تدریس په پرتله چې ښوونکي پکې فعالیت کوي خوښوونکي دزده کوونکو دفعالیتونو او کارونو لارښوونه کوي او کومک ورسره کوي ترڅو زده کوونکي زیات کار او فعالیت وکړي او دزده کړې عملیه په ښه او بریالي توګه پرمخ ولاړه شي.

دنیکه مرغه زموږ دتدریس اصلي بنسټ همدا اوس په زده کوونکو باندې متمرکز تدریس دي چې زیات ښوونکي یې په دې میتود کې دتدریس لپاره روزلي دي.

(پاي)

مأخذونه

1. دتدریس اصول، پوهنوال محمد نادر شاه نیکیار، کابل پوهنتون، 1368هـ ش.
2. رهنمای تربیه معلم، هیئت تربیوی تعلیم او تربیه، I.R.C، 1990م.
3. پلان گذاري تدریس و پروگرام تدریس اموزي، محمد عالم سالمی، ادلد، همبستگی بلجیم، 1999م.
4. دښوونکو لارښود، دملگرو ملتونو تعلیمي، علمي او کلتوري موسسه، یونسکو، 2001م.
5. اصول تدریس، الحاج سعدالله صاحبزاده، اداره همبستگی بلجیم، 1999م.
6. اصول تدریس، حاجي شیر محمد، I.R.C، 1993م.
7. دتدریس میتودونه او په پرمختللو ټولگیو کي تدریس، دملگرو ملتو تعلیمي او کلتوري موسسه، یونسکو، 2000م.
8. Inductive method on teaching since, Unesco. Regional workshop on methodologies of teaching science in primary level. 1992
9. Education an introduction to educational philosophy and history Mrs. Tanvir Khalid 1990
10. Management of autism spectrum disorders and associated disabilities in schools. Dr S Rama, 2007
11. Reaserach Methods in psychology. John. Y shaughnessy New York. 2003

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**